

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การศึกษาของความรู้หมอพื้นบ้านสุรินทร์ กรณีศึกษา ตำบลบุฤาษี

โดย

แดงชัย	สืบเสาะ
ชัชวาลย์	ชูวา
วุฒิชัย	พระจันทร์
อัมพร	ชูวา
เจียบ	อุตมา
เฉลิมวงศ์	พรมชื่น

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กรกฎาคม 2549

สัญญาเลขที่ PDG48E0004

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การศึกษาองความรู้หมอพื้นบ้านสุรินทร์ กรณีศึกษา ตำบลบุฉะ

โดย

แดงชัย	สืบเสาะ
ชัชวาลย์	ชูวา
วุฒิชัย	พระจันทร์
อัมพร	ชูวา
เจียบ	อุดมมา
เฉลิมวงศ์	พรมชื่น

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กรกฎาคม 2549

คำนำ

รายงานการศึกษางานองค์ความรู้หมอพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ กรณีศึกษาคำบลบุญฉิมฉบับนี้ เป็นการศึกษารวบรวมองค์ความรู้หมอพื้นบ้านจำนวน 10 ราย ส่วนมีองค์ความรู้ด้านการบำบัดรักษาความเจ็บป่วย และการดูแลสุขภาพที่หลากหลายทำให้ผู้ศึกษาได้เรียนรู้ไปในตัว และเกิดความเข้าใจมีแนวทางในการนำไปประพฤติดิปฏิบัติ และมีทิศทางในการนำความรู้ไปใช้เพื่อสืบทอดให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

คณะผู้ศึกษาขอขอบคุณผู้รู้ เจ้าของผู้รู้ภูมิปัญญา ขอขอบคุณคณะทำงาน และที่ปรึกษาทางวิชาการที่สนับสนุนเอื้อเพื่อให้การศึกษาเรื่องนี้สำเร็จด้วยดี

ทีมศึกษา

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	
บทที่ 1 ความเป็นมา	1
- ประวัติศาสตร์ตำบลบุญญา	4
- ประวัติความเป็นมาบ้านบุญญา	8
- ประวัติความเป็นมาบ้านคั้ง	10
- ประวัติความเป็นมาบ้านสกี๋วน	14
- องค์การทางสังคม/ชุมชนบุญญา	16
- เอกลักษณ์เชื้อชาติและภาษา	16
- ความเชื่อในระบบวัฒนธรรมท้องถิ่น	18
- การเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบัน	21
- การจัดการสุขภาพของคนในชุมชน	23
บทที่ 2 องค์ความรู้	26
- พ่อเทือก เจนชนบ	26
- พ่อเทียม เพชรงาม	31
- แม่คำพวน พูนสกุล	35
- พ่อเที่ยง เหมือนประสาน	38
- พ่อเสงี่ยม นนชาทอง	42
- พ่อผอย ประสานสุข	44
- พ่อวาสน์ มานูจำ	46
- พ่อจรัส จุฑาจันทร์	51
- แม่อุ๊ หมายชนะ	54
- พ่อเบซ งามงอน	57
บทที่ 3 ภาคนโยบายและการจัดการความยั่งยืน	62
บทที่ 4 บทสรุปการศึกษา	66
- จุดแข็งที่ทำให้องค์ความรู้รับใช้ประชาชน	71
- บทเรียนจากการศึกษา	72
- ทิศทางการทำงานต่อ	75

ภาคผนวก

- กฎระเบียบป่าชุมชนหนองเหียว
- ตัวอย่างภาพกิจกรรม
- รายชื่อทีมนักศึกษาและประวัตินักวิจัย

บรรณานุกรม

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมา

จากการพัฒนาในทุกด้านที่ีติดการพัฒนาตามระบบทุนนิยมทำให้ชุมชนมีค่านิยมตามแนวทางของตะวันตกเป็นหลัก โดยเฉพาะด้านการจัดการสุขภาพที่เน้นการพึ่งพิงจากภายนอกเป็นส่วนใหญ่ สิ่งนี้ส่งผลให้ภูมิปัญญาและองค์ความรู้การดูแลสุขภาพเดิมที่มีอยู่ในชุมชนไม่ได้รับการพัฒนาและถูกทอดทิ้งจากคนรุ่นใหม่ขาดการสืบทอดและผู้รู้ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุวันยังจะลดลงทำให้ชุมชนรับประโยชน์จากภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ทั้ง ๆ ที่สามารถดูแลสุขภาพความเจ็บป่วยได้ กลุ่มหมอพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์เกิดจากการสนับสนุนขององค์กรภาครัฐและเอกชนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ที่ให้ความสำคัญกับการรณรงค์ด้านสุขภาพและความปลอดภัยในวิถีการบริโภค จึงมีความเชื่อว่าการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน โดยไม่ทำลายกับระบบนิเวศวิทยานั้นเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงตระหนักและกำหนดเป็นนโยบายพัฒนา โดยเน้นการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพกลุ่มหมอพื้นบ้านเพื่อการฟื้นฟูแพทย์พื้นบ้านและผลิตยาสมุนไพรในการรักษาโรค โดยเริ่มต้นจากแนวคิดของคุณ มงกุฎ แก่นเดียว (เจ้าหน้าที่เก่า คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนาสุรินทร์) ที่เป็นผู้ที่มีความสนใจเรื่องสมุนไพร ได้ทำการรวบรวมองค์ความรู้สมุนไพรไว้ตั้งแต่ปี 2527 มีการเขียนชื่อนามานุกรมสมุนไพร 4 ภาษาไว้ มีการรวบรวมด้วยคำอธิบาย มีการกำหนดแผนงานสมุนไพร ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมรวบรวมแบบเผยแพร่ความรู้ส่งเสริมการปลูกและการใช้สมุนไพรลงสู่ชุมชนตลอดถึงการอนุรักษ์ฟื้นฟูหมอยาพื้นบ้าน กลุ่มหมอพื้นบ้านสุรินทร์เกิดการรวบรวมเป็นเครือข่ายเมื่อปี 2534 เริ่มแรกเกิดจากกลุ่มผู้สนใจสมุนไพรทั่วไป และพัฒนาเป็นรูปเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างกัน เพื่อร่วมกันสร้าง "องค์ความรู้" และอนุรักษ์ฟื้นฟูแพทย์พื้นบ้าน

วิวัฒนาการและกิจกรรมกลุ่ม

- ปี 2534 จัดตั้งกลุ่มผู้สนใจสมุนไพร จ.สุรินทร์ ได้แก่ อ.เมือง อ.รัตนบุรี อ.กาบเชิง อ.ปรางสาท อ.จอมพระ
- มอบตัวศิษย์และศึกษาองค์ความรู้เภสัชกรรมแผนไทยจาก อาจารย์ทองอ่อน สิริทิไทรพงษ์ จ.ขอนแก่น
- เดินป่าสำรวจพันธุ์สมุนไพรและจัดทำตำรายาสมุนไพร 3 ภาษา
- สัมมนาในกลุ่มอาการโรคท้องถิ่นสุรินทร์
- ร่วมกับเครือข่าย สภาหมอยาพื้นบ้านอีสาน จัดรณรงค์ สัมมนาแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ผลักดัน พรบ. สภา หมอยาพื้นบ้านร่วมกับเครือข่ายทั่วประเทศ

- วิเคราะห์สรรพคุณยาสมุนไพรร่วมกับทีมอาจารย์คณะเภสัช ม.มหิดล
- แปลคำรับยาจากใบลาน
- จัดตั้งศูนย์สุขภาพพื้นบ้าน เพื่อให้บริการด้านตำรับยาสมุนไพรอบสมุนไพร เช่น ศูนย์สุขภาพบ้านเกาะ ต.ท่าสว่าง
- รวบรวม / เผยแพร่ / ขยายพันธุ์ เพื่อการอนุรักษ์และสะสมพันธุ์สมุนไพรในชุมชนและเกิดความหลากหลายทางชีวภาพ

กิจกรรมดังกล่าว เป็นการพัฒนาศักยภาพหมอพื้นบ้านทำให้เกิดการยอมรับในสถานบริการด้านสาธารณสุขของรัฐและชุมชนมากยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันยังขาดการรวบรวมองค์ความรู้ไว้อย่างเป็นระบบ ขาดกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดองค์ความรู้จากคนรุ่นใหม่ ขาดการขยายผลการอนุรักษ์ฟื้นฟูอย่างยั่งยืนของชุมชนและกิจกรรมมีอยู่เฉพาะบางส่วนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ประกอบกับพื้นที่ตำบลภูพานั้น ชุมชนมีความพร้อมมีผู้สนใจอยากสืบทอดองค์ความรู้และมีหมอใหญ่ / มีผู้รู้ให้ศึกษา

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ จึงมีการถอดองค์ความรู้เพื่อการเรียนรู้และสืบทอดองค์ความรู้และพัฒนาศักยภาพหมอพื้นบ้านเกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

2. คำถามการวิจัย

1. องค์ความรู้หมอพื้นบ้านจะมีความยั่งยืนได้อย่างไร

3. วัตถุประสงค์

1. เพื่อถอดองค์ความรู้หมอพื้นบ้านสุรินทร์

4. พื้นที่ดำเนินการศึกษา

หมอพื้นบ้านในพื้นที่ ตำบลภูพาน อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 10 ราย

5. ระยะเวลาดำเนินการ (รายละเอียดตามแผนดำเนินการวิจัย)

6. แนวทางการศึกษาวิจัย

1. ศึกษาบริบทของชุมชน วิถีชีวิตการจัดการสุขภาพจากอดีตถึงปัจจุบัน
2. ศึกษารวบรวมองค์ความรู้หมอพื้นบ้าน ด้านการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้าน การรักษารูปแบบวิถีการดูแลสุขภาพ
- คำรับยา เทคนิค
3. ศึกษาการพัฒนาศักยภาพและอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพและการจัดการทรัพยากร

7. วิธีการและขั้นตอน

1. ประชุมกลุ่มเพื่อสรุปแนวคิดและการพัฒนาโจทย์ที่จะศึกษา
2. ประชุมทีมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อม
3. ศึกษาประวัติศาสตร์และบริบทชุมชน วิถีชีวิต การดูแลสุขภาพจากอดีตถึงปัจจุบัน

- พฤติกรรมการกิน / การอยู่
- ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
- การจัดการทรัพยากรชุมชน
- วิถีชีวิตที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ

4. ศึกษาองค์ความรู้หมอปั่นบ้าน

- สัมภาษณ์และสังเกตแบบมีส่วนร่วม
- เรียนรู้จากหมอใหญ่ (ในการศึกษา / เก็บข้อมูลจะจัดให้ผู้สนใจที่จะสืบทอดให้เข้าร่วมกระบวนการศึกษา ตั้งแต่เก็บข้อมูลจนถึงกระบวนการสืบทอด ทั้งหมด 20 คน)

ร่วมกระบวนการศึกษา ตั้งแต่เก็บข้อมูลจนถึงกระบวนการสืบทอด ทั้งหมด 20 คน)

- เก็บข้อมูลการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านและสมุนไพร ราชครวเรือน
- ประชุมวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้

5. ประชุมนำเสนอผลการศึกษาองค์ความรู้ต่อชุมชนและเครือข่ายกลุ่มหมอปั่นบ้าน

8. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. มีชุดองค์ความรู้หมอปั่นบ้านและการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านในชุมชน

ประวัติศาสตร์ตำบลนฤญาติ

ชุมชนตำบลนฤญาติเป็นชุมชนหนึ่งที่มีการตั้งถิ่นฐานมานานกว่า 200 ปี ซึ่งในช่วงนั้นตัวเมืองสุรินทร์มีการขยายขยายอาณาบริเวณที่ตั้งเมือง มีการเวนคืนที่ดินจึงต้องอพยพแยกย้ายไปหาฝั่งรากฐานกันใหม่โดยมีกลุ่มคนจำนวนหนึ่งเดินทางออกจากตัวเมืองสุรินทร์เดินทางมายังทิศตะวันออกเพื่อมาตั้งถิ่นฐาน มาพบบริเวณที่เหมาะสมจะลงหลักปักฐานโดยมีทรัพยากรป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์ ตลอดจนโคกเนินอันเหมาะแก่การเลี้ยงสัตว์ เพาะปลูก และสร้างบ้านเรือน ซึ่งกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาเป็นกลุ่มแรกคือ หลวงสินรินทร์ นำสัตว์มาเลี้ยงคือ โคกระบือ เมื่อเห็นเป็นทำเลเหมาะจึงเริ่มบุกเบิกถากถางเป็นที่ทำมาหากิน กลุ่มคนที่สองที่อพยพเข้ามาคือ นายเกียร และนางโฮม กงจักร เป็นคนไทย - ลาว อพยพมาจากบ้านโนนเปือย อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ และอีกกลุ่มหนึ่งไม่ทราบชัดว่าชื่ออะไร มาจากพื้นที่บ้านสะคอก ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งบริเวณที่ทั้งสามกลุ่มตั้งถิ่นฐานอยู่นี้เรียกว่า หนองเย็บ คือบ้านหนองเย็บในปัจจุบัน ที่เรียกว่าหนองเย็บเพราะบริเวณนี้มีหนองน้ำธรรมชาติอยู่ และบริเวณใกล้เคียง หนองน้ำมีแร่ธาตุ "ภาษาเขมรเรียกว่า อัจฉก" ที่สามารถนำไปหลอมตีเหล็กเป็นอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น มีด พร้า จอบ เสียม ฯลฯ ส่วนกลุ่มที่มาชุดแรกนี้เดิมเป็นชุมชนกวย เมื่อมาชุดหลาย ๆ ครั้ง ๆ ละหลาย ๆ วันก็เห็นว่าที่ดินบริเวณนี้อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การปลูกยาสูบ จึงปลูกใกล้บริเวณหนองน้ำ เพื่อทำเป็นยาเส้นสำหรับสูบ ซึ่งคำว่าเย็บเป็นภาษากวยแปลว่า "ยาเส้น" นั่นเอง ชุมชนกวยเมื่อชุดแรกได้เป็นจำนวนมากก็ชวนกันชวนกันไปตั้งบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่อยู่บ้านดงเค็ดและบ้านอะไร ตำบลตาถูก ชุมชนหนองเย็บเมื่อก่อนขึ้นกับบ้านหนองแก้ว ตำบลเมืองที ต่อมาชุมชนมีลูกมีหลานมากขึ้นได้ขยายขยายไปตั้งถิ่นฐานบริเวณรอบนอกออกมาจากบ้านหนองเย็บ อยู่กันเป็นกลุ่มหลายกลุ่มจึงแยกจากบ้านหนองแก้ว เป็นหมู่บ้านหนองเย็บ มีผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อนายบรรลูน กงจักร มีอีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาในช่วงเวลาเดียวกันคืออพยพมาจากตัวเมือง ปะเคือยสะร็อง (เมืองผไท สมันต์) หรือตัวจังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน ชื่อนายโดง และนางข้าง ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณตะวันตกเฉียงใต้ ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร หรือบ้านฝ้างในปัจจุบัน ซึ่งเป็นทำเลที่เหมาะสมและมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ให้พึ่งพาทั้งด้าน อาหาร ยา และไม่ใช้สอย คนทั้งสี่กลุ่มได้ลงหลักปักฐานมีลูกหลานและเครือญาติอีกมากมาย และมีผู้ใหญ่บ้านชื่อ หลวงเวียง มาจากเมืองปะเคือยสะร็อง ต่อมาภายหลังมีการขยายขยายเข้ามาอยู่ในบริเวณซึ่งเหมาะสมอีกหลายจุด มีหมู่บ้านเกิดขึ้นอีกหลายแห่ง คือ บ้านร่นะ บ้านอังกัญ บ้านสกีวัน บ้านโคกบรรเลง บ้านเกาะตลุง และบ้านคล็อง ซึ่งขึ้นกับตำบลเมืองที อำเภอเมือง ต่อมาในปี 2524 ได้ขอแยกออกจากตำบลเมืองทีตั้งเป็นตำบลนฤญาติ และมีกำนันคนแรกชื่อนายคำสีก กงจักร ซึ่งเป็นคนบ้านฝ้าง ดำรงตำแหน่งนานถึง 13 ปี

ชุมชนตำบลบุญญาญีได้ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการ ปลูกข้าว ปลูกพืชผัก ตามกำลังและเพียงพอกับคนในครอบครัวอาศัยพึ่งพาจากป่าไม่ว่าจะเป็น เห็ด มัน-กลอย พืชผัก ตลอดจนสรรพสัตว์ที่จะนำมาเป็นอาหารเพื่อประทังชีวิต ด้วยความอุดมสมบูรณ์ห้อมล้อมเลี้ยงดูด้วยความเกื้อกูลพึ่งพิงเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ทำให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขมีความเกื้อกูลของคนในชุมชน ตลอดจนเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่ช่วยอุ้มชูพหุยังรากปักฐานมั่น เป็นที่ทำกินได้ตามกำลังของแต่ละครัวเรือน การเพาะปลูกพืชพันธุ์เพื่อเลี้ยงดูคนในครอบครัว โดยส่วนใหญ่จะปลูกข้าวเป็นหลัก นอกจากนั้นจะเป็นเครื่องดัดเครื่องแกง เช่น ขิง ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด ตามสวน ไร่ เนินต่าง ๆ ที่โลกเนินหรือบริเวณใกล้บ้านที่มีไม้ยืนต้นนั้นคือแหล่งพลังงาน โดยการตัดกิ่งก้านสาขาของต้นไม้มาเผาถ่านหรือทำฟืนสำหรับไม้ที่มีเนื้อและรูปทรงดีก็จะเลื่อยทำฟืนหรือฝ่า อันไหนคงจะไม่ค่อยเข้ารูปก็ทำคอกโคกระบือหรือเต้าไก่ โดยแรงงานในการเพาะปลูกมี วัว ควาย ใช้ในการคราด ไถพรวน มีแรงงานคนในครัวเรือนช่วยกันปักดำ รดน้ำ พรวนดิน โดยกิจกรรมส่วนใหญ่จะทำร่วมกันและจะมีการเรียนรู้ถ่ายทอดวิธีการ เคล็ดลับผ่านการทำกิจกรรมนั้น ๆ ไปด้วย เช่น การทำนา ก็จะมีวิธีการดูแลจัดการน้ำในท้องนาว่าควรเปิดปิดน้ำตรงไหนจึงทำให้ข้าวงามและไม่เกิดความเสียหาย แต่ที่สำคัญต้องไม่ให้หน้าที่ใกล้เคียงเดือดร้อน

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของตำบลบุญญาญี

สภาพภูมิศาสตร์

ที่ตั้ง ตำบลบุญญาญี ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอเมืองสุรินทร์ มีระยะทางห่างจากอำเภอเมืองสุรินทร์ประมาณ 12 กิโลเมตรมีเนื้อที่โดยประมาณ 38.26 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือติดต่อกับบ้านจามกและบ้านกันเตรียง ตำบลแรม กิ่ง อ. เขวาสินรินทร์

ทิศตะวันออกติดต่อกับบ้านสวายและบ้านหนองแก้ว ตำบลเมืองที อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ทิศใต้ติดต่อกับบ้านเสม็ดและบ้านตะแบก ตำบลสลักได อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันตกติดต่อกับบ้านโสน บ้านละเบ็ก และบ้านสะแกชำ ตำบลแสงพัน อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ตำบลบุญญาญีมีทั้งหมด 10 หมู่บ้าน มีประชากรในพื้นที่รวมทั้งสิ้น 7,254 คน แยกเป็นชาย 3,462 คน แยกเป็นหญิง 3,792 คน

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	พื้นที่(ไร่)	ครัวเรือน	ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านบุญธานี	1,152	106	241	245	486
2	บ้านรัตนะ	2,894	178	482	516	998
3	บ้านหนองเข็ญ	3,284	117	270	284	554
4	บ้านอังกัญ	3,096	184	400	436	836
5	บ้านสกีวน	2,481	151	335	348	683
6	บ้านผึ่ง	1,972	197	432	475	907
7	บ้านเกาะตลุง	2,988	223	451	495	946
8	บ้านคลี้อง	2,263	156	354	395	749
9	บ้านตะโก	997	918	220	255	475
10	บ้านโลกบรระเลง	2,764	113	277	343	620

การคมนาคม

1. ทางรถไฟ มีสถานีควบคุมการเดินรถขนาดเล็ก สถานีรถไฟบุญธานีปลายทางสถานีกรุงเทพ และปลายทางอุบลราชธานี นอกจากนี้ยังมีรถไฟท้องถิ่นวิ่งในระยะสั้นปลายทางนครราชสีมา ลำชี และอุบลราชธานี

2. ทางรถยนต์ มีเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 226 ทางผ่านไปสู่อำเภอสิขรภูมิไปสู่จังหวัดสุรินทร์ โดยมีรถโดยสารประจำทาง รถตู้โดยสาร วิ่งระหว่างสิขรภูมิ - สุรินทร์

อาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ของตำบลบุญธานี ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก เสริมกับการปลูกผักเลี้ยงสัตว์ ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่

หน่วยธุรกิจในตำบลบุญธานี

- โรงงานอุตสาหกรรม 1 แห่ง
- ธนาคารข้าว 10 แห่ง
- โรงสีขนาดเล็ก 23 แห่ง
- โรงสีขนาดกลาง 4 แห่ง
- โรงสีขนาดใหญ่ 1 แห่ง
- ศูนย์สาธิตการตลาด 2 แห่ง
- ร้านค้าขายปลีก 79 แห่ง
- ร้านรับซ่อมรถ 7 แห่ง

สถานศึกษา

- โรงเรียนประถม 4 แห่ง
 1. โรงเรียนวัดประสพ
 2. โรงเรียนบ้านบุญญาณี
 3. โรงเรียนบ้านรัตนะ
 4. โรงเรียนบ้านโคกบรระเลง

สถาบันและองค์กรศาสนา

- วัด 2 แห่ง
 1. วัดประสพสุข
 2. วัดโคกบรระเลง
- สำนักสงฆ์ 1 แห่ง คือ สำนักสงฆ์ภูพรสวรรค์

การสาธารณสุข

- ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน 10 แห่ง
- สถานีอนามัย 1 แห่ง
- อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำ 100 เปอร์เซนต์

การโทรคมนาคม

- โทรศัพท์สาธารณะ 15 ตู้
- โทรศัพท์ไร้สายภายในบ้านทุกหมู่บ้าน (ไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน)

การไฟฟ้า

เข้าถึงหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ตั้งแต่ พ.ศ.2531

แหล่งน้ำธรรมชาติ

- ลำน้ำ, ลำห้วย 2 สาย

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

- ฝายน้ำ	1 แห่ง
- บ่อน้ำตื้นสาธารณะ	15 แห่ง
- บ่อนาคาล	39 แห่ง
- บ่อน้ำตื้นจุดส่วนตัว	183 ลูก
- ประปาหมู่บ้าน	6 แห่ง
- สระน้ำ	24 แห่ง

ทรัพยากรธรรมชาติ

- ป่าสงวนหนองเย็บ

2,600 ไร่

ประวัติความเป็นมาบ้านนุญาติ

เมื่อราว 200 ปีก่อน มีกลุ่มคนที่อพยพมาจากตัวเมืองสุรินทร์ เพื่อมาบุกเบิกเป็นที่ทำกิน โดยมีกลุ่มคนชื่อ ตาขุง ตาเงิน ตาประ มาอยู่บริเวณบ้านนุญาติปัจจุบันแต่เดิมบริเวณนี้มีต้นไม้จำนวนมากเรียกว่า เบาะชะไรซ์ ซึ่งคำว่า เบาะช เป็นคำมาจากภาษาเขมรซึ่งแปลว่า ป่าหรือไร่ ส่วนคำว่า ไรซ์ ซึ่งแปลว่า ต้นไม้ มีความหมายโดยรวมว่า ป่าไม้ ซึ่งเมื่อ พ.ศ. 2506 มีการตั้งหมู่บ้านและได้ตั้งชื่อให้เป็นภาษาไทยว่า นุญาติ ซึ่งกลุ่มคนที่มีการอพยพเข้ามาอยู่เรื่อยๆ และบุกเบิกเป็นที่ทำกินขยายออกไปจึงมีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนเป็นหมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่สมัยก่อนจนถึงปัจจุบันดังนี้

1. นายเขต คงวัน
2. นายดังกอ สุจินพรัหม
3. นายบวก ผลสมหวัง
4. นายรัต กชทอง
5. นายสมอินทร์ พูนสกุล
6. นายสุบรรณ งามงอน
7. นายไพบูรณ์ สายแสงจันทร์
8. นายประเทียร รุ่งเรือง
9. นายสรชัย เหมือนคิด

ความเป็นอยู่ของบ้านนุญาติแต่อดีตบุกเบิกพื้นที่เพื่อเป็นที่ทำกิน โดยประกอบอาชีพทำนา และหาอยู่หากินตามธรรมชาติ เช่น การจับปู ปลา กบ เขียด พืชผักที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ส่วนปัจจุบันก็มีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยเนื่องด้วยความเจริญทยอยหลั่งไหลเข้ามาในหมู่บ้าน ความต้องการความสะดวกสบายก็เพิ่มมากขึ้น โดยการจับจ่ายด้วยเงินสดแทนที่ใช้แรงชุดปู หาปลาเมื่อสมัยอดีต พอเห็นวิถีการบริโภคที่เปลี่ยนไปก็ใช้จะเป็นการแข่งขันตัวใครตัวมันซะทีเดียว ยังเห็นความงมงายของการสมัครสมานสามัคคีอันดี เห็นความเป็นญาติมิตรให้ความสำคัญและเคารพผู้อาวุโส เช่น งานบุญต่างๆที่มีในชุมชนยังเห็นการร่วมแรงร่วมใจช่วยกันเป็นอย่างดี โดยที่สำคัญคือผู้อาวุโสจะเป็นตัวหลักสำคัญหลักให้คำปรึกษาหารือและช่วยเรื่องพิธีกรรมต่างๆ

สภาพภูมิศาสตร์

ที่ตั้ง บ้านบุญญา มีสภาพพื้นที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูก โดยตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของ จังหวัดสุรินทร์ มีระยะห่างประมาณ 8 กิโลเมตร มีเนื้อที่โดยประมาณ 1,152 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านฝ้าง ตำบลบุญญา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านตะโก ตำบลบุญญา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านเกาะตลุง ตำบลบุญญา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านกาเกาะ ตำบลสลักได อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์

จำนวนประชากร

บ้านบุญญา มีจำนวนประชากรในพื้นที่ทั้งสิ้น 486 คน เป็นชาย 241 คน หญิง 245 คน จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 106 ครัวเรือน

การคมนาคม

การคมนาคมแต่อดีตใช้การเดินทางเท้าไปมาหาสู่กัน โดยอาศัยเส้นทางเกวียนในการคมนาคม จนกระทั่งยุคของ ผู้ใหญ่บ้านนายสมอินทร์ พูนสกุล การคมนาคมทางเกวียนทำถนนให้สูงขึ้นโดยใช้แรงงานชาวบ้านช่วยกันขุดถม ส่วนการคมนาคมที่ใช้ในปัจจุบันมีดังนี้

1. ทางรถไฟ มีสถานีควบคุมการเดินรถขนาดเล็ก สถานีรถไฟบุญญาปลายทางสถานี กรุงเทพฯ และปลายทางอุบลราชธานี นอกจากนี้ยังมีรถไฟท้องถิ่นวิ่งในระยะสั้นปลายทาง นครราชสีมา ลำซิว และอุบลราชธานี

2. ทางรถยนต์ มีเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 226 ทางผ่านไปสู่อำเภอสี่ขภูมิไปสู่ จังหวัดสุรินทร์ โดยมีรถโดยสารประจำทาง รถตู้โดยสารวิ่งผ่านระหว่างสี่ขภูมิ-สุรินทร์ ผ่านตำบลบุญญา

สถานศึกษา

เมื่อครั้งอดีตเด็กนักเรียนบ้านบุญญาจะต้องเดินทางไปเรียนที่โรงเรียนวัดชัยประโคน (วัดเสม็ด) บ้านเสม็ด ตำบลสลักได อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ทำการเรียนการสอน ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 4 ส่วนปัจจุบันมีโรงเรียนบ้านบุญญา ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านบุญญา ตำบลบุญญา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ ทำการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

แหล่งน้ำสาธารณะ

มี 1 แห่ง สระเปียงเนยะตา

3. นายทิน	หวังชูชอบ
4. นายพิน	ศรีเมือง
5. นายบุญ	ศรีสม
6. นายปลิง	หวังชูชอบ
7. นายคำศึก	กงจักร
8. นายสากล	ศรีสม
9. นายเดชะ	ตุกใส
10. นายอิสรา	พันธ์สน
11. นายถวัลย์	โชติช่วง

สภาพภูมิศาสตร์

ที่ตั้งบ้านฝั่มมีสภาพเป็นที่ราบอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอเมือง มีระยะทางห่างจาก
อำเภอประมาณ 11 กิโลเมตร มีเนื้อที่โดยประมาณ 1,972 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านสกี้น ตำบลบุญญา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านบุญญา ตำบลบุญญา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านกลี้ง ตำบลบุญญา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านสะแกชำ ตำบลแสงพัน อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

การคมนาคม

การพัฒนาการคมนาคมในสมัยของผู้ใหญ่บ้านนายพิน ศรีเมือง โดยการสร้างรอบคุ้มตะ
โบงชาวบ้านช่วยกันขุดดินถม

-ในสมัยของนายปลิง หวังชูชอบ มีการขุดลอกคลองปวงตึกโดยได้งบประมาณองค์การบริหารส่วนจังหวัด การทำถนนใหญ่จากถนนใหญ่จากสถานีรถไฟถึงบ้านสกี้น

-ในสมัยของนายคำศึก กงจักร ขุดลอกหนองระไซร์ใช้งบบำรุงท้องถิ่น ขุดลอกหนองดา
เม็งใช้งบ กสข. งบประมาณแหล่งน้ำขุดลอกหนองตะเปียงหม ทำถนนลูกรังทางไปวัด ทางไปสะแก
ชำ ถนนใหญ่งบ กสข. สร้างศูนย์สุขภาพตำบล ปี พ.ศ.2525 งบ กสข. ศูนย์สาธิตการตลาดปี พ.ศ.2533
ธนาคารข้าวบ้านฝั่ม

1. ทางรถไฟ มีสถานีควบคุมการเดินรถขนาดเล็ก สถานีรถไฟบุญญาปลายทางสถานี
กรุงเทพฯ นอกจากนี้ ยังมีรถไฟท้องถิ่นวิ่งในระยะสั้นปลายทางนครราชสีมา ลำชี และอุบลราชธานี

2. ทางรถยนต์ มีเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 226 ทางผ่าน ไปสู่อำเภอศีขรภูมิไปสู่
จังหวัดสุรินทร์ โดยมีรถโดยสารประจำทาง รถตู้โดยสาร วิ่งประจำทางศีขรภูมิ-สุรินทร์ ผ่านตำบล

ไฟฟ้า

ปี พ.ศ. 2531 มีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน

สถานศึกษา

มีโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง ชื่อโรงเรียนวัดประสพ ตั้งเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2476 อยู่ระหว่างรอยต่อหมู่บ้านสกีวันและหมู่บ้านผึ่ง ตำบลบุดูธานี อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ โดยวัดประสพสุขุมอบศาลาการเปรียญเป็นอาคารเรียน ในระยะแรกทำการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 วันที่ 26 มิถุนายน 2505 วัดประสพสุขุมอบที่ดินให้สร้างโรงเรียนจำนวน 6 ไร่ โดยมีชาวบ้านผึ่ง บ้านสกีวัน พระ และครูช่วยกันสร้างในสมัยครูลศ สมโนใจ เป็นครูใหญ่ เดือนพฤศจิกายน 2514 รับงบประมาณจากรัฐและชาวบ้านสมทบสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ ปี 2520 - 2523 ชาวบ้านและคณะครูนักเรียนช่วยกันสร้างต่อเติมและสร้างศาลาอเนกประสงค์ ปัจจุบันโรงเรียนวัดประสพเปิดทำการเรียนการสอนจากชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีเด็กนักเรียนจากบ้านผึ่งและบ้านสกีวัน

แหล่งน้ำสาธารณะ

มีแหล่งน้ำสาธารณะทั้งหมด 5 แห่ง

1. หนองป่วงดึก
2. หนองโกลตะเม็ง
3. หนองตะเปียงทม
4. หนองระไซร
5. สระวัดประสพสุข

ทรัพยากรธรรมชาติ

ป่าสงวนหนองเย็บ มีเนื้อที่ 2,600 ไร่

ป่าชุมชนเนื้อที่ 4 ไร่

ทรัพยากรบุคคล

ด้านประเพณี วัฒนธรรม การละเล่น วงมโหรี

- นายบุญชู สิงคเสถิต
- นายจรัส จูชาจันทร์ เล่นซอ
- นายทุเรียน ศรีเสริม เล่นซอ
- นายคำสีก กงจักร เป่าแคน ขลุ่ย

ลิเก

- นางรำชี คงคัง
- นายศรีศักดิ์ คงคัง
- นายทองดี จิตหาญ
- นางสาวโกชน์ ศรีสม
- นางสาวนัค เชิดสุข
- นายบุญศรี ผลสมหวัง
- นายทิส ทิดถูก
- นางอุไร กงจักร

โหม

- นางก้วน เจนขนบ

เข้าทรง

- นางคำนึ่ง จิตรหาญ

โหราศาสตร์

- นายเจริญ วิเศษ

หมอพื้นบ้าน

- นายเทียม เพชรงาม จอดกระดุก
- นายเทือก เจนขนบ อัมพฤกษ์
- นายจรัส จูฑาจันทร์ เป้าตานช้าง
- นายหวง หุ่นทอง เป้าแก้วพิษงู
- นายเก่ง โชติช่วง แก้วคุณไสย

หัตถกรรม

- นายเลี่ยน ภางาม
- นายเสงี่ยม มณฑาทอง
- นายกันหา ศรีระอุดม
- นายประกิจ ศรีเสริม

สะเดาะเคราะห์

- นายเสงี่ยม มณฑาทอง

กิจกรรมกลุ่ม

- กลุ่มเพาะเห็ดฟาง
- กลุ่มสัจจะออมทรัพย์
- กลุ่มฉาบปูนกิจศพ
- กลุ่มแม่บ้าน
- กลุ่มแปรรูปสมุนไพร
- กลุ่มเกษตรอินทรีย์
- กลุ่มศูนย์สาธิตการตลาด
- กลุ่มธนาคารข้าว

ประวัติความเป็นมาบ้านสก๊วน

บ้านสก๊วน หมู่ที่ 5 ตำบลบุญญา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ ตั้งมาเมื่อ 100 ปีเศษ โดยนายเหลียม นางกริม บังคะดารา กับพวกอีกจำนวน 4 ครอบครัว อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ มาตั้งรกรากทำมาหากินโดยประกอบอาชีพทำนาโดยตลอด จนกระทั่งมีลูกหลานสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ บ้านสก๊วนเดิมไม่มีชื่อบ้านนายเหลียม บังคะดารา ผู้ใหญ่บ้านคนแรกได้ตั้งชื่อว่าบ้านสก๊วน สาเหตุที่ให้ชื่อว่าบ้านสก๊วนเนื่องจากหมู่บ้านมีแหล่งน้ำใหญ่ โดยรอบๆ หนองน้ำ มีผักชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นผักซึ่งใช้จิ้มกับน้ำพริก รสชาติอร่อย กรอบเผ็ด ชนิดนี้เรียกเป็นภาษาเขมรว่า สก๊วน จึงใช้ชื่อนี้เป็นชื่อหมู่บ้าน ตั้งแต่ตั้งหมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้านดังนี้

1. นายเหลียม บังคะดารา
2. นายเนตร สุนทรชัย
3. นายพร สุนทรชัย
4. นายบุญสวน บังคะดารา
5. นายหีบ บังคะดารา
6. นายชอย บุตรงาม
7. นายบุญช่วย ศรีพรหม
8. นายแดงชัย สืบเสาะ

สภาพทางภูมิศาสตร์

บ้านสก๊วน มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบ ห่างจากตัวเมืองสุรินทร์ไปทางทิศตะวันออกประมาณ 11 กิโลเมตร โดยมีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ 2,481 ไร่ มีเขตติดต่อดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านอังกัญ ตำบลบุญญา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านฝ้าง ตำบลบุญญา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านหนองเย็บ ตำบลบุญธานี อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านโสน ตำบลแสงสพ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ประชากร

บ้านสกี้น มีประชากรในพื้นที่รวมทั้งสิ้น 683 คนเป็นชาย 335 คน เป็นหญิง 348 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 151 ครัวเรือน

การคมนาคม

มีถนนติดต่อไปยังเมืองสุรินทร์ 2 เส้นทาง

สถานศึกษา

มีโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง ชื่อโรงเรียนวัดประสพ ตั้งเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2476 อยู่ระหว่างรอยต่อหมู่บ้านสกี้นและหมู่บ้านฝิ่ง ตำบลบุญธานี อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ โดยวัดประสพสุขุมอบศาลาการเปรียญเป็นอาคารเรียน ในระยะแรกทำการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 วันที่ 26 มิถุนายน 2505 วัดประสพสุขุมอบที่ดินให้สร้างโรงเรียนจำนวน 6 ไร่ โดยมีชาวบ้านฝิ่ง บ้านสกี้น พระ และครูช่วยสร้าง ในสมัยครูลุด สมใจเป็นครูใหญ่เดือนพฤศจิกายน 2514 รับงบประมาณจากรัฐและชาวบ้านสมทบ สร้างอาคารเรียนหลังใหม่ ปี 2520-2523 ชาวบ้านและคณะครูนักเรียนช่วยกันสร้างต่อเติมและสร้างศาลาอเนกประสงค์ ปัจจุบันมีเด็กนักเรียนจากบ้านฝิ่งและบ้านสกี้น

แหล่งน้ำ

- สระตะโปง
- สระตามุม
- หนองกะนง

ทรัพยากรธรรมชาติ

- ป่าช้า (อยู่ทางทิศตะวันตกหมู่บ้าน)

กิจกรรมกลุ่ม

- กลุ่มสัจจะออมทรัพย์
- กลุ่มร้านค้า
- กลุ่มยุวเกษตร
- กลุ่มธนาคารข้าว
- กลุ่มฌาปนกิจศพ
- กลุ่มสตรี

องค์กรทางสังคม / ชุมชนในตำบลบุญญา

กลุ่มแม่บ้าน มีการจัดตั้งทั้งระดับหมู่บ้านและระดับตำบล เน้นกิจกรรมการส่งเสริม ด้านฐานอาชีพ เช่น แปรรูปอาหารจากผลผลิตทางการเกษตร รับประทานอาหารให้กับหน่วยงานช่วง การจัดประชุมสัมมนา ซึ่งได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งในช่วงแรกจากสำนักงานเกษตรอำเภอเมือง สุรินทร์ ภายหลังองค์การบริหารส่วนตำบลบุญญามีมาสนับสนุนต่อ

กลุ่มผู้เลี้ยงโคกระบือ เป็นกลุ่มที่มีกระบวนการเรียนรู้ด้านการเลี้ยงสัตว์ เช่น การให้ วัคซีน ให้ยาถ่ายพยาธิ การให้อาหาร เป็นต้น โดยมีปศุสัตว์มาให้การอบรม ได้รับการสนับสนุน กิจกรรมจากเกษตรอำเภอและองค์การบริหารส่วนตำบล

กลุ่มเยาวชน เป็นกลุ่มที่คัดเลือกตัวแทนเยาวชนแต่ละหมู่บ้านทำกิจกรรมฝึกอบรม รมรงค์ต่อต้านยาเสพติด อนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากร เช่น ปลูกต้นไม้ กิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้าน เช่น กีฬาสัมพันธ์ โดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชนสนับสนุน

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ เป็นกลุ่มเกษตรกรที่เน้นการผลิตเพื่อลดละเลิกการใช้สารเคมี สนับสนุนโดยเกษตรอำเภอ

กลุ่มเย็บเสื้อผ้า โดยการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลด้านอุปกรณ์ และมี งานไปอนให้ตลอด

เอกลักษณ์เชื้อชาติและภาษา

ชุมชนตำบลบุญญามีเชื้อชาติไทย บรรพบุรุษเป็นคนเขมร ต่อมามีคนไทย - ลาวอพยพถิ่น ฐานเข้ามาอยู่บ้าง และมีชุมชนไทย - กวย เข้ามาเป็นเขยหรือสะใภ้บ้าง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นเป็นชุมชน ไทยเขมรเกือบทั้งหมดเอกลักษณ์ของชุมชนคือ กินข้าวเจ้า พูดภาษาเขมร มีพูดลาวและกวยบ้างที่ อพยพตามมา ส่วนภาษาเขียนเป็นภาษาไทย นอกจากคนรุ่นก่อนที่อายุมากแล้วบางคนที่ยังเขียน ภาษาขอม ซึ่งเกี่ยวข้องกับตำรา บทสวด และพิธีกรรมต่าง ๆ จะเขียนภาษาขอมเพราะเป็นองค์ ความรู้ที่ได้มาจากเขมรกับพวเขา และที่สามารถอ่านออกเขียนได้ศึกษาเล่าเรียนตอนบวชเป็นพระ สงฆ์

ความสัมพันธ์กันทางเครือญาติ

ชุมชนตำบลบุญญามีระบบโครงสร้างเครือญาติหลัก ๆ ห้าตระกูลในช่วงแรกได้แก่ นาม สกุตสระหิริ กงจักร หมายชนะ บุตรงาม และสุจินพริหม ช่วงหลังเพิ่มมาอีก 3 ตระกูลหลักได้ แก่ กระฉายศรี บังคะคารา และอนุเคราะห์ ซึ่งชุมชนมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นต่างมีการ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านช่วยแรงงาน แบ่งปันอาหารการกิน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ดูแลกันใน ขามเจ็บไข้ได้ป่วย อาจเพราะว่าเป็นทั้งเครือญาติดั้งเดิมที่มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิต หรือญาติที่ เกิดจากการแต่งงาน และส่วนหนึ่งอาจเกิดจากความเชื่อที่แต่ละปีมีประเพณี "แซนเนียะตา" (เช่น

ศาลปู่ตา) เป็นการเช่นบรรพบุรุษร่วมกันทั้งชุมชน ให้ดูแลลูกหลานและชี้นำไปในทางที่ถูกที่ควร ให้ชุมชนมีความสามัคคีช่วยเหลือดูแลกันเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งความสัมพันธ์กันทางเครือญาติก่อให้เกิดผลดีแก่ชุมชน คือเพิ่มความเป็นปึกแผ่นและสามารถควบคุมวิถีชีวิตให้ไปในแนวทางที่สังคมต้องการได้

ความเชื่อวัฒนธรรมและความเชื่อเรื่อง "จวม"

ทารกที่คลอดออกจากครรภ์มารดามีการตั้งครูให้เพราะคนชาติพันธุ์เขมรทุกคนเกิดมาเชื่อว่ามีครูกำเนิด คือ ต้องมีจวมโบน คำว่า จวมโบนประกอบด้วย กะลามะพร้าว ใส่ขี้เถ้า 1 กำมือ ใบพลูวางซ้อนกันวางสี่ทิศ คือวางในกะลานั้นให้ปลายใบหันไปสี่ทิศ รวมทั้งหมด 16 ใบ หมาตาก 1 ลูกเทียนไข 1 เล่ม เงิน 4 สตางค์หรือ 1 บาทก็ได้ ด้วยคนเขมรเชื่อว่าจวมนี้เท่ากับศาลเจ้าหรือที่สิงสถิตของเทวดาผู้คุ้มครองบุคคลนั้น ๆ ผู้เป็นเจ้าของ การมีครูกำเนิดนั้น เหมือนกับมีเทพเจ้าคลบลดลาลให้สุขภาพของเจ้าของดีหรือไม่ดี ถ้าทำผิดต่อครูก็จะเกิดอาการปวดศีรษะ จิตใจเกร็งเครียด ชีวิตอยู่อย่างขาดความอบอุ่นและสดชื่น ถ้าทำผิดต่อครูกำเนิด เช่น ลอดใต้บันไดบ้าน รวดตากผ้า ผ่าถุงถูกหรือข้ามศีรษะ ต้องทำพิธีขอขมาต่อครู เจ้าของจวมนั้นก็หาขี้เป็นปกติ คนเขมรบางรายที่ขณะคลอดออกมามีสายรกพันคอ พันลำตัว เถวียงบ่า เขาเรียกว่าครู สนมสังวารย์ (ภาษาเขมร) คนพวกนี้ต้องตั้งจวมเป็นจวมมะมีวด ประกอบด้วย ใบตาลฉลุลายทรงสถูป มีฉัตรสีแดงข้างบน คนมีครูสนมสังวารย์ เรียนคาถาอาคมแล้วขมังเวทย์กว่าคนธรรมดา และถ้าผิดครูอาการจะรุนแรงกว่า หรืออาจเป็นบ้า แก้วไขยาก และยังมีอีกประเภทหนึ่งที่แรงยิ่งกว่า คือ "ปะเจิระมุล" (ภาษาเขมร) แปลว่า "สายสะดือบิดเป็นเกลียว" ถ้าคนผู้ใดคลอดออกมาแต่แรกเกิดเป็นดังนี้แสดงว่า ครูแรง เรียนเวทมนต์จะมีฤทธิ์านุภาพยิ่ง คนธรรมดาที่ไม่อยู่ในกลุ่มสนมสังวารย์ถ้าตอนเด็กไม่ค่อยสบาย เดี๋ยวป่วยเดี๋ยวไข้ ไปทรงหรือไปโบล (เสี่ยงทาย) ครู บอกว่าเทวดาอยากมาอยู่ด้วยก็ต้องมาโจลมะมีวด คือจวม ทรงสถูปฉลุใบตาลแบบธรรมดาไม่มีฉัตรสีแดงข้างบน เด็กก็จะเป็นปกติสุขไม่ค่อยเจ็บไข้ได้ป่วยอีก

ในการสังเกตดูว่าเด็กทารกคนไหนมีสนมสังวารย์หรือไม่นั้นดูได้จากผู้ที่คลอดออกมาพร้อมถุงน้ำคร่ำโดยฉีกดูได้ง่าย เพราะเห็นสายรกพันชัดเจน แต่มีบางรายที่ถุงน้ำคร่ำแตกก่อนและสายรกหลุด หมอตำแยดูไม่ออกไม่รู้ว่าเป็นสนมสังวารย์ ครั้งใดขึ้นผิดครูกำเนิด คนที่ผิดครูกำเนิดที่เป็นสนมสังวารย์จะเป็นบ้า จำต้องสืบหาสาเหตุแห่งความเจ็บป่วยนั้นถ้าแก้ทางอื่นแล้วไม่หายก็ทรงเจ้าแบบเขมร คือ "โจลมะมีวด หรือโบล" เจ้าบอกว่าผิดครูสนมสังวารย์ ก็ทำพิธีขอขมาต่อครูกำเนิดจึงจะหายจากการเป็นบ้า

ความเชื่อเรื่อง "ผี"

วัฒนธรรมความเชื่อเรื่อง "ผี" โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษจะเห็นได้จากประเพณีเช่นผีบรรพบุรุษของคนเขมรที่ยิ่งใหญ่มาก คือ ประเพณีแซนโคนตา (บุญสารทเดือน 10) เป็นการทำบุญให้ผีบรรพบุรุษแสดงถึงความกตัญญูรู้คุณ ถึงแม้จะล่วงลับไปแล้วลูกหลานยังระลึกถึงยังกราบไหว้เคารพนับถือประเพณีนี้ ไม่ว่าลูกหลานจะไปทำงานที่ไกลบ้านหรือต่างจังหวัดหรือมีครอบครัวตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านอื่นก็ต้องเดินทางมาร่วมงานบุญนี้ พ่อแม่ญาติพี่น้องลูกหลานได้มาพบเจอกัน ทุกคนมีรอยยิ้มมีความสุขสนุกสนาน ร้องรำทำเพลง รับประทานอาหารร่วมกัน มีของฝากของกินของใช้มาแบ่งปันกันถ้าคนต่างถิ่นได้มาเห็นจะรู้สึกอึ้งอัมและมีความสุขไปด้วย และที่สำคัญประเพณีนี้ ลูกหลานจะจัดหาข้าวปลาอาหารขนมเนย พืชผักผลไม้หลากหลายชนิดเพื่อเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่บ้าน และนำไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษที่วัดด้วย เชื่อว่าการทำบุญครั้งนี้จะทำให้ผีบรรพบุรุษดีใจ และอวยชัยให้พรมีความอุดมสมบูรณ์ด้านข้าวปลาอาหาร เจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงานและมีความสุข ถ้าลูกหลานคนใดไม่นึกถึงบรรพบุรุษไม่ได้จัดแต่งเซ่นไหว้หรือทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ เชื่อว่า ก็จะถูกบรรพบุรุษสาปแช่งให้ชีวิตตกอับไม่มีความสุข ไม่เจริญรุ่งเรือง

ความเชื่อในระบบวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชาวบ้านยังคงมีความศรัทธาและความเชื่อในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่มาก แม้ว่าจะไม่เข้มข้นและเคร่งครัดเหมือนสมัยก่อน ไม่ว่าจะเป็นการเซ่นไหว้ก่อนการลงไร่ไถนาเพื่อบวงสรวงบอกกล่าวเจ้าที่ เพื่อให้ปีนี้ได้ข้าวอุดมสมบูรณ์และเป็นการขอขมาพื้นดินที่ได้ล่วงเกินในปีที่ผ่านมา ก่อนการเก็บเกี่ยวจะมีการขอต่อพระแม่โพสพในการจะเก็บเกี่ยว โดยลงมือเกี่ยวข้าวประมาณหนึ่งฟ่อนมาแขวนหน้ายุ้งฉางเพื่อให้ได้ข้าวอุดมสมบูรณ์และไม่ให้เกิดความเสียหายระหว่างเก็บเกี่ยว พอเก็บเกี่ยวเสร็จเอาข้าวขึ้นยุ้งฉางจนเรียบร้อยก็จะมีการเรียกขวัญข้าว และขอขอบคุณพระแม่โพสพ และผีบรรพบุรุษที่ช่วยปกป้องรักษาคนในครอบครัวและข้าวปลาอาหารให้เกิดความอุดมสมบูรณ์

คนเขมร ก่อนออกเดินทางไปไหน เช่น ไปสอบ ไปทำงานต่างถิ่นหรือว่าเดินทางจากที่อื่นกลับมาบ้านก็จะมีการเซ่นบอกตาชาย บอกบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งความเชื่อและวิถีปฏิบัติเรื่องนี้ยังคงมีผู้ถือปฏิบัติอยู่ทั่วไปทุกชุมชน

บริเวณแหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคของคนในชุมชนจะมีการตั้งศาลปู่ตา หรือภาษาเขมรเรียกว่า "เนยะตา" ไว้ปกป้องรักษามิให้ใครมาล่วงละเมิดกตติกาของชุมชน เช่น ห้ามนำวัวควายลงน้ำ ห้ามจับปลา กรณีจับปลาจะมีข้อยกเว้น คือ ในช่วงหน้าแล้งก็จะให้คนในชุมชนร่วมกันจับ

ปลา โดยจะมีการเก็บค่าจับปลาตามอุปกรณ์ที่ใช้ เช่น แห 1 ปาก 50 บาท ลูม 1 อัน 10 บาท เป็นต้น ส่วนเงินที่ได้จากการเก็บค่าลงจับปลาก็จะเป็นกองทุนในการจัดกิจกรรมภายในชุมชน

ด้านการพึ่งพาทรัพยากรอีกอย่างหนึ่งนั่นคือ ป่า ที่เป็นทั้งแหล่งอาหาร ยา พลังงาน ถ่านหิน และไม้ใช้สอยหรือวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างบ้านเรือน คนเขมรมีความเชื่อเกี่ยวกับป่าว่า มีผีป่าเทวดารักษ์ที่ช่วยปกป้องรักษาต้นไม้และสรรพสัตว์ที่อยู่ในป่า ฉะนั้นเวลาเข้าป่าจึงต้องมีการขอขมาและเมื่อจะตัดต้นไม้สักต้นจะต้องเช่นไหว้ขอเทวดารักษ์ที่ปกป้องรักษาต้นไม้

ในช่วงก่อนวันสงกรานต์ก็จะมีการรำตรุษ ภาษาเขมรเรียกว่า "เรียมโครีจ" เพื่อเป็นการขอฟ้าขอฝนและระดมทุนของคนในชุมชน โดยมีการแต่งกายของคนร่วมรำจะมีการแต่งกายสีล้วน ฉูดฉาด ประกอบกับบทเพลงกัน คริมที่กล่าวถึงการมาเยี่ยมเยียนชื่นชมกับอาณาบริเวณบ้าน พิษพรรณ ทุ่งนาง รูปทรงบ้านเรือน และประกอบด้วยดนตรีปี่กลอง เดินรำจนครบทุกหลังคาเรือน และมีการระดมทุนตามแรงศรัทธาพอช่วงเย็นก็มีการขนทรายเพื่อก่อเจดีย์ทรายเป็นการทำบุญหมู่บ้านและมีพระสงฆ์มาสวดให้เจริญพระพุทธมนต์และให้พร จึงให้เห็นความสามัคคีของคนในชุมชนผ่านงานบุญงานในชุมชน ยกตัวอย่าง เช่น มีการเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดมีญาติเยอะก็จะได้รับเลือกเป็นตัวแทนของคนในชุมชน

ความเชื่อเรื่อง "เฮาปะลึงส์" (เรียกขวัญ)

คนเขมรเชื่อว่า ขวัญเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิตเป็นเสมือนหัวใจและสติทั้งหมดของคน ขวัญสามารถหายได้เมื่อเจอสิ่งที่มากระทบจิตใจหรือสุขภาพอย่างรุนแรง เช่น ประสบอุบัติเหตุ เจ็บไข้ได้ป่วยอย่างรุนแรง พบกับอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเรียกขวัญให้มาอยู่กับเนื้อกับตัวนอกจากนี้ความเชื่อเรื่องขวัญยังเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ชาวบ้านถือเป็นสิริมงคล เช่น พิธีแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ และบวชนาค จุดมุ่งหมายก็เพื่อเป็นการบำรุงขวัญให้อยู่กับเนื้อกับตัว เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและปลอดภัยจากความเจ็บป่วย

ความเชื่อเรื่องกรรม

คนเขมรเชื่อเรื่องการสะสมกรรมตั้งแต่บรรพบุรุษและปลูกฝังให้ลูกหลานหมั่นทำบุญ เห็นได้จากเมื่อมีงาน บุญงานวันสำคัญทางศาสนา จะร่วมการทำบุญและเชื่อว่า ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว การสะสมผลกรรมของความดีจะช่วยให้มีความสุขทั้งในชาตินี้และมีผลบุญต่อไปในภพภาคหน้า

ความเชื่อเรื่องโชคลาง

คนเขมรมีความเชื่อเรื่องโชคลางในหลายด้าน เช่น ถ้าสุนัขคลอดลูกในบ้านเรือน จะมีพิษชนิดต่าง ๆ ขึ้นบ้าน ถือว่าเป็นลางไม่ดี จะก่อให้เกิดอาเพศขึ้นภายในครอบครัว ต้องทำพิธีแก้เคล็ดนิมนต์พระมาสวด ภาษาเขมร เรียกว่า "ปึงเกาะ" (แปลว่า สวดขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกไป)

ถ้าหากเกิดมีฟ้าผ่าในบริเวณที่อยู่อาศัยหรือบริเวณพื้นที่ทำกิน เช่น ไร่ นา เชื่อว่า จะเกิด ความเคียดร้อนขึ้นภายในครอบครัว ก็จะนิมนต์พระไปสวด "ปึงเกาะ" เช่นเดียวกัน

ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม

คนเขมรให้ความสำคัญกับเรื่องฤกษ์ยามมาก เช่น ก่อนจะลงมือทำบุญในแต่ละปีก็คิดหา ฤกษ์ยามงามดี เพื่อจะได้ผลผลิตบริบูรณ์ การเดินทางไปทำงานต่างถิ่น การจัดงานบุญ หรืองาน มงคลต่าง ๆ การซื้อสัตว์เลี้ยง หรือของมีค่าส่วนใหญ่จะดูฤกษ์ยามก่อนเพื่อให้ชีวิตอยู่ดีมีสุขและ ร่ำรวยมั่งคั่ง ข้าวของไม่สูญหาย

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรม

การโละมะมีวค

ในภาษาไทยน่าจะเรียกว่าการเซ่นแม่มด กระทำขึ้นเพื่อสื่อสารกับโลกแห่งวิญญาณกับ มนุษย์โดยมีคนเจ้าทรงเป็นตัวกลางในการสื่อสาร ชาวบ้านจะทำพิธีนี้เมื่อมีผู้เจ็บป่วยขึ้นมาโดยมี ทราบสาเหตุ รักษาอย่างไรก็ไม่หาย มีการเชิญวิญญาณหรือเทพยดาเข้าร่างทรงแล้วผู้จัดทำพิธี กรรมจะถามสาเหตุของการเจ็บป่วย ร่างทรงก็จะบอกว่าเกิดจากสาเหตุอะไรและให้แก้ไขอย่างไร เมื่อทราบสาเหตุแล้วก็นำไปปฏิบัติตาม อาจจะด้วยการเซ่นไหว้ตามที่ร่างทรงบอก เมื่อเสร็จพิธี กรรมผู้ป่วยจะมีอาการดีขึ้นหรือหายจากอาการเจ็บป่วยในที่สุด

การเลี้ยกไข่

เป็นวิธีการการวินิจฉัยโรคโดยใช้ไข่ในการหาคำตอบและเป็นกระบวนการรักษาโรคไป พร้อม ๆ กัน กล่าวคือเมื่อมีคนเจ็บป่วยไม่สบายและต้องการรู้ว่าตัวเองเป็นอะไรและจะต้องบำบัด รักษาอย่างไร ผู้ป่วยจะไปขอให้หมอพื้นบ้านทำการเลี้ยกไข่เพื่อหาสาเหตุของการเจ็บป่วย ในพิธี กรรมการเลี้ยกไข่ หมอจะใช้ไข่ 3 - 6 ฟอง คลึงไปทั่วตัวของผู้ป่วย พร้อมกับท่องคาถากำกับไป ด้วย เมื่อคลึงไข่หรือลากไข่ครบทุกจุดทั่วร่างกายแล้วก็นำไข่มาดอกลูกว่ามีลักษณะผิดปกติอย่างไร ในไข่มีเศษอะไรติดอยู่หรือไม่ ซึ่งเมื่อหมอพื้นบ้านดูจากไข่ที่ดอกลูกแล้วก็วินิจฉัยหรือทำนายได้ว่า เป็นอะไร ผิด่างนางไม้มากระทำหรือเปล่า วินิจฉัยว่าโรคที่เป็นจะรักษาหายหรือไม่ และให้คำแนะนำวิธีการรักษาหมอบางท่านจัดชาให้รับประทานและแนะนำให้มาเลี้ยกไข่ติดต่อกันจนกว่าจะ หาย ถ้าอาการหนัก เช่น ถูกกระทำคุณไสยต้องเลี้ยกไข่ติดต่อกันเป็นระยะเวลาเป็นเดือน โดยผู้ ป่วยต้องเตรียมไข่มาเอง

การโบล

หมอทุกคนมีจุดเริ่มจากความสนใจและอยากรู้ความจริงว่า การ โบล จะถูกต้องหรือไม่ และบางคนที่สามารถ โบลได้เพราะมีเทพมาประทับอยู่ด้วย เนื่องจากการเจ็บไข้เรื้อรัง ขณะที่โบล ที่อาศัยเทพช่วยเหลือ วิธีการฝึกฝนการโบลต้องทำในช่วงเวลาที่เรียกว่า "กบกินเดือน" หรือ

จันทร์ทราส โดยผู้ที่ฝึกฝนต้องเข้าไปอยู่ในห้องที่ปิดประตูหน้าต่างมิดชิด อยู่คนเดียวและใช้อุปกรณ์ในการโบลซึ่งจะมีความแตกต่างกันไป ขณะโบลจะเลือกเสียงทาลักษณะกบกินเดือนอยู่ 4 อย่าง คือ

1. ปากฉีก หมายถึง ลูกหลานจะออกอาก
2. จี " ลูกหลานพอได้กิน
3. ท้องแตก " อุดมสมบูรณ์
4. คายออก " ลูกหลานไม่พอกิน

โดยให้ทำนาย 3 ครั้ง คำตอบทั้ง 3 ครั้งจะต้องเหมือนกัน ถ้าถูกต้องแสดงว่าคนผู้นั้นสามารถเป็นหมอโบลได้และทำนายได้แม่นยำ

การเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบัน

วิถีชีวิตและการทำมาหากิน

กิจวัตรประจำวันสมัยก่อนนั้นพอรุ่งเช้าตื่นขึ้นมาจะต้องตื่นขึ้นดำข้าว ฝัดข้าว ผ่าฟืน หานน้ำ และหุงหาอาหาร ช่วงกลางวันก็ทำไร่ ไถนา ลงหลักปักค้ำ ถ้ามีในช่วงฤดูทำนาก็จะออกหากบหาเขียด ขุดปู หาปลาตามท้องไร่ ท้องนา ช่วงเย็นก็จะดำข้าว ฝัดข้าว ผ่าฟืน หานน้ำ และหุงหาอาหารเวียนอยู่อย่างนี้ จะเห็นว่าการประกอบกิจกรรมของคนสมัยก่อนเป็นการออกกำลังกายอย่างดีผ่านการหาอยู่หากินจึงจะเห็นได้ว่าคนสมัยก่อนมีสุขภาพแข็งแรงและมีอายุยืนยาวกว่าคนในยุคสมัยนี้ โดยการประกอบอาชีพและดำรงชีพของคนสมัยก่อนจะพึ่งพาความอุดมสมบูรณ์จากดิน น้ำ ป่า และคนชุมชนด้วยกัน การประกอบพิธีกรรมความเชื่อจึงยึดโยงกับสิ่งเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นการเซ่นไหว้ก่อนจะลงทำไร่ไถนาเพื่อให้ปีนี้ได้ข้าวอุดมสมบูรณ์และเป็นการขอขมาต่อพื้นดินที่ได้ล่วงเกินในปีที่ผ่านมา ก่อนการเก็บเกี่ยวก็จะมีญาติพี่น้องมารวมกันจนครบ จากวิถีชีวิตและการดำรงอยู่ของคนสมัยก่อนอยู่กับความอุดมสมบูรณ์อยู่กับอากาศอันบริสุทธิ์ และอาหารการกินที่มีก็ปลอดภัยไร้สารพิษเจือปน จะทำอะไรก็ต้องออกใช้กำลังกายในการทำจึงเป็นการออกกำลังกายอย่างดี โดยสภาพแวดล้อมดี จึงเกื้อหนุนทำให้สุขภาพกายใจดีไปด้วย

เมื่อความเจริญไหลบ่าเข้ามากับสื่อในหลายด้านโดยเฉพาะโทรทัศน์ วิทยุ และเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่มาพร้อมกับสื่อทำให้ชุมชนรู้สึกชื่นชอบและยินดีกับความสะดวกสบายที่เห็นอยู่ตรงหน้า เกิดความรู้สึกริษยาอยากได้ อยากมี อยากสะดวกสบายทำให้เกิดการอพยพแรงงานไปต่างถิ่น เพื่อหาปัจจัยในการจะได้มาซึ่งเครื่องอำนวยความสะดวกเหล่านั้น คนหนุ่มสาวก็ทยอยกันเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่ทั้งคนแก่และเด็กให้อยู่เฝ้าบ้าน เรือกสวนไร่นาก็ไม่มีกำลังหลักในการคราดไถ ส่วนการหาอยู่หากินก็เปลี่ยนไปโดยคำนึงถึงแต่ความสะดวกสบายโดยผ่านปัจจัยในการแลกเปลี่ยนคือ เงิน ในการจับจ่ายซื้ออาหารการกิน ไม่ได้แลกมาด้วยน้ำพักน้ำ

แรงหรือใช้สิ่งของแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องรู้จักคนขายเพราะใช้เงินเป็นปัจจัยแลกเปลี่ยน ไม่มีมิตติความสัมพันธ์ฉันท์ญาติมิตรเป็นแค่คนซื้อกับคนขาย จากที่คนในวัยทำงานไม่ได้อยู่ในชุมชนส่งแต่เงินมาให้จึงขาดช่วงสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาจากคนเฒ่าคนแก่ ดังคำกล่าวของนักพัฒนาอาวุโสของอีสาน "คุณบำรุง บุญปัญญา" มองผ่านสังคมทุกวันนี้ว่า น้ำไม่ตก ผักไม่ปลูก ลูกไม่เลี้ยง คือ น้ำไม่ตก เป็นการที่ไม่ต้องออกแรงกายในการดักน้ำมาอุปโภคบริโภคแม้กระทั่งรดผักโดยการใช้เครื่องทุ่นแรงไปเสียหมด แม้กระทั่งน้ำดื่มยังจำต้องซื้อไม่ได้รองน้ำฝนไว้ดื่มกันอย่างเช่นอดีต ผักไม่ปลูก ถ้าอยากจะกินผักไม่ต้องปลูกเพราะมีรถแร่ขาย พืชผัก และอาหารเข้ามาซึ่งเป็นการพึ่งพิงจากภายนอกแทนที่จะพึ่งตนเอง ลูกไม่เลี้ยง จากคนที่เข้าไปชุดทองในเมืองกรุง เข้าไปก็จะต้องอยู่ร่วมกันพอท้องก็จะส่งลูกมาให้คนเฒ่าคนแก่ที่อยู่ที่บ้านเป็นคนเลี้ยง คนเฒ่าคนแก่ที่อยู่ที่บ้านอาจจะเลี้ยงถึงสามครั้ง คือ เลี้ยงลูกตนเอง เลี้ยงหลาน จนกระทั่งถึงเลี้ยงเหลน แม้กระทั่งการพัฒนาถนนหนทางเป็นลาดยาง หรือถนนดำที่เลื้อยลัดเข้ามาในชุมชนกลับเป็นเส้นทางของการอพยพแรงงานคนเข้าสู่เมืองและเป็นเส้นทางลำเลียงความเจริญเข้ามาไม่ว่าจะเป็น โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น ปิ๊มน้ำ เครื่องอำนวยความสะดวกต่างไหลเข้ามาในชุมชน รถมอเตอร์ไซด์ คนกับความเจริญใกล้กันแค่เอื้อม วัฒนธรรมก็แปรเปลี่ยน เช่น วัฒนธรรมการกินที่จะให้ความสำคัญกับพืชผักในท้องถิ่นและทำอาหารกินเอง ก็เปลี่ยนเป็นอาหารทำสำเร็จที่ไม่ได้ปรุงขึ้นเองและโดยไม่ทราบว่าเป็นอาหารเจือปนด้วยอะไร ในขณะที่เดียวกันเมื่อรัฐได้ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก (ในช่วง 40 ปีเป็นต้นมา) โดยเฉพาะช่วงที่เป็นอาชีพหลักทำให้ชาวนามีวิถีชีวิตและวิถีการผลิตเปลี่ยนไปเน้นการลงทุนเพื่อเพิ่มผลผลิตใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น รถไถนา รถนวดข้าว รถเกี่ยวข้าว แทนแรงงานคน ใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงจำนวนมากจากเมื่อก่อนไม่ได้ใช้เลย สิ่งต่างๆ ที่ผ่านมาล้วนส่งผลกระทบต่อสุขภาพความเจ็บป่วย ทำให้เกิดโรคใหม่ๆ เช่น โรคฉี่หนู เบาหวาน ความดันโลหิตสูง อัมพาต มะเร็ง หรือพิษจากการใช้ยาฆ่าแมลง เป็นต้น และพบว่าการผลิตที่ต้องลงทุนสูง ประกอบกับการมีกองทุนต่างๆ มากมาย เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) กองทุนหมู่บ้าน กองทุนแก้ไขปัญหาคาความยากจน (ก.ข.ค.จ.) ทำให้ชาวบ้านมีภาระหนี้สินมากขึ้น เกิดภาวะความเครียด มีโรคทางจิตใจเข้ามาอีกจากปัจจัยดังกล่าวทำให้คุณภาพของชีวิตเปลี่ยนแปลงไป สภาพครอบครัวที่เคยอบอุ่นหายไป การซึมซับการเรียนรู้ การขัดเกลาผ่านสถาบันครอบครัวและชุมชนน้อยลง ในขณะที่ความแก่งแย่งและความเห็นแก่ตัวเพิ่มมากขึ้น โดยตัวชุมชนเองเน้นการพึ่งพิงจากภายนอกเป็นหลัก

การจัดการสุขภาพของคนในชุมชน

แต่เดิมเน้นการดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนเองด้านระบบการดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะมีหมอพื้นบ้านให้การดูแลรักษาอยู่แล้ว ทั้งกลุ่มอาการโรคทั่วไปที่ไม่รุนแรง เช่น อากาศไข้ ท้องอืด ผิดสำแดง และกลุ่มอาการรุนแรง เช่น ตกเลือด ถูกคุณไสย โดยใช้องค์ความรู้ ภูมิปัญญาและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาเป็นเครื่องมือในการบำบัดรักษาความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น เป็นการดูแลกันอย่างใกล้ชิดพร้อมหน้าญาติพี่น้องเพื่อนบ้านและชุมชน คนไข้มีความอบอุ่นและกำลังใจทำให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บได้เร็วขึ้น สำคัญก็คือ หมอไม่ได้คิดค่ารักษาแล้วแต่จะยกครู

เมื่อระบบบริการสาธารณะสุขภาพเข้ามาครอบคลุมถึงพื้นที่คือ มีสถานีนามัย มีโรงพยาบาลประจำจังหวัดที่อยู่ไม่ไกลจากชุมชน (ประมาณ 4 - 10 ก.ม.) และการเดินทางสะดวกรวดเร็ว ไม่ต้องใช้เกวียนเหมือนแต่ก่อน ประกอบกับประสิทธิภาพของยาแผนปัจจุบันที่สามารถบำบัดบรรเทาอาการของโรคได้เห็นผลทันใจ และมีร้านขายยาแผนปัจจุบันให้เข้าถึงอยู่ทั่วไปสามารถหาซื้อใช้เองได้เมื่อขามเจ็บป่วย ทำให้การพึ่งพาองค์ความรู้การดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านลดลงอย่างรวดเร็ว แต่ก็ถือว่ายังไม่หมดไปอย่างสิ้นเชิง ยังมีกลุ่มอาการบางกลุ่มที่ยังต้องพึ่งการแพทย์แบบพื้นบ้านอยู่ เช่น เด็กเป็นตานซาง คุณคนแม่ไม่ได้ "เคื้อะฮ" (ภาษาไทยเรียกผัดสำแดง) เด็กร้องไห้ไม่หยุด โรคเรื้อรังบางชนิด ถูกคุณไสย แผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก และโรคที่พบในท้องถิ่น ซึ่งมีรูปแบบการรักษาทั้งใช้ยาสมุนไพร เวทย์มนต์คาถาและพิธีกรรมต่าง ๆ

ปัจจัยที่มีผลต่อระบบสุขภาพในชุมชนตำบลบุฉะ

จากการศึกษาของทีมศึกษาไปพร้อมกับการจัดเวทีแลกเปลี่ยนกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ คือ สถานีนามัยและองค์การบริหารส่วนตำบลบุฉะ เชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกับต่อสุขภาพของคนในชุมชนโดยมองผ่านวิถีชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการกินอยู่ หลับนอน ที่ส่งผลต่อสุขภาพอย่างเห็นได้ชัดจากการรับเข้าทางตรงคือ การกินโดยคำนึงถึงแหล่งที่มาของอาหารและกรรมวิธีการผลิตที่ส่งผลต่อสุขภาพ

อาหารที่คนในชุมชนบริโภค

อาหารจากธรรมชาติ อาหารที่ได้จากไร่จากป่าและท้องไร่ท้องนาเป็นอาหารที่เอื้อให้คนได้กินอยู่โดยอาหารที่ได้จากป่านั้นไม่ว่าจะเป็นพืชผัก เห็ด หน่อไม้และสัตว์ ซึ่งจะเห็นว่าเป็นอาหารที่มีอยู่ด้วยระบบนิเวศน์ พืช สัตว์ จุลินทรีย์ ต่างเอื้อประโยชน์ต่อกัน ส่วนท้องไร่ท้องนาเวลานานาที่ข้าวแตกออกถึงเวลาของการวางเบ็ด ดักลอบ ดักไซ ปลาที่ได้มาตัวใหญ่หนอยก็ต้มชดน้ำร้อน ๆ ตัวไหนเล็กหนอยก็ย่างแล้วโขลกค่าน้ำพริก เก็บผักจากท้องไร่ท้องนาไม่ว่าจะเป็น

ผักแว่น ผักกูด ผักบุ้ง มาจิ้มน้ำพริก ปลาตัวเล็ก ๆ ก็นำมาทำปลาจ่อม หรือไม่ว่าอย่างแล้วนำมาตากแดดจนแห้งสนิทไว้กินยามหน้าแล้ง

อาหารที่ได้จากการปลูกเอง ส่วนใหญ่จะเป็นพืชผักสวนครัว เช่น พริก หอม กระเทียม ตะไคร้ มะกรูด ขิง ข่า ขมิ้นชัน และกระชาย ซึ่งเป็นพืชที่เป็นเครื่องเทศเครื่องปรุงอาหารที่ขาดไม่ได้ จึงเป็นสิ่งสำคัญในการประกอบอาหาร ยังมีกล้วย ขนุน มะพร้าว มะขาม เผือก ที่เป็นไม้ผลที่ได้ผลไว้กินตามฤดูกาลและต้นไม้บางต้นยังมีผลต่อความเชื่ออีกด้วย พืชผักที่ปลูกขึ้นเองนี้คนปลูกก็จะได้เห็นกระบวนการในการเพาะปลูกทั้งหมดจึงเห็นกรรมวิธีการเพาะปลูกที่ไม่ส่งผลต่อผู้บริโภคที่จะก่อให้เกิดโรคตามมา

อาหารตามท้องตลาด เนื่องจากสภาพสังคมที่ต้องเร่งรีบมากขึ้น การที่จะเข้าป่าเดินทางตามทุ่งนาเพื่อหาขบ เขียด พืชผัก เช่นแต่ก่อนก็ไม่มีเวลาที่จะทำเช่นนั้นได้จึงต้องพึ่งตลาด ห้างสรรพสินค้า หรือไม่กี่รถเร่ขายของจีปาดะหรือที่คุ้นหูเวลาเรียกว่ารถพุ่มพวง มีอาหาร พืชผักมาเสนอขายถึงบ้านใดบ้านจึงไม่จำเป็นต้องชวนชาวบอออกไปหาเองเพียงแต่เร่งกำลังหาเงินเพื่อจับจ่ายก็พอ ซึ่งอาหารที่ได้มาก็ไม่รู้กรรมวิธีการทำ การเพาะปลูก มีสารเจือปนอะไรบ้างอีกอย่างหนึ่งอาหารปรุงสำเร็จที่เราไม่รู้ที่มาที่ไปจึงทำให้ตกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อผองพวกรวมกันน้อยขนาดไหน ฉะนั้นสิ่งที่ชุมชนไม่รู้ที่มาก็ไปจึงทำให้ตกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการบริโภคสารเจือปนที่มากับอาหารและอาจส่งผลทำให้เกิดโรคต่าง ๆ ขึ้นตามมา

จากการบริโภคทุกวันนี้ที่พึ่งจากภายนอกเน้นความสะดวกสบายไม่จำเป็นต้องกรำแดดกร่ำฝนเพื่อหาอาหารมาบริโภคใช้แรงกายเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยการแลกเปลี่ยนสินค้า คือเงิน จึงส่งผลทำให้เกิดการเจ็บป่วยขึ้นได้ง่าย เมื่อเกิดการเจ็บป่วยขึ้นแล้วตามสภาพสังคมที่เร่งรีบจึงหาที่พึ่งที่รักษาอาการเจ็บป่วย ดังนี้

1. ซื้อยามกินเอง จากสภาพการของทุกวันนี้ที่ส่งผลให้คนไม่มีเวลาที่มาดูแลสุขภาพของตนเองอย่างจริงจังและไม่ได้แก้จากสาเหตุของอาการเจ็บป่วย จึงใช้การกินยาเพื่อแก้อาการเจ็บป่วยที่ปลายเหตุ โดยใช้ยาที่เห็นผลทันที โดยมิได้คำนึงถึงผลข้างเคียงที่จะเกิดขึ้นต่อร่างกาย โดยยาส่วนมากที่นิยมซื้อยามกินเอง เช่น ยาชุด ยาซอง ยาประดง 108 เพนนิซิลิน ทัมใจ ปวดหาย เป็นต้น

2. สถานบริการของรัฐและเอกชน จากการดูแลตนเองเบื้องต้นแล้วไม่ว่าจะเป็น การซื้อยามกินเองแล้วไม่หาย จึงจะเป็นขั้นตอนของสาธารณะสุขมูลฐานไม่ว่าจะเป็นสถานีนามัย โรงพยาบาลของรัฐ หรือถ้าใครมีกำลังจ่ายมากหน่อยจะเข้ารับบริการจากคลินิกหรือโรงพยาบาลเอกชน ซึ่งต้องมีค่าใช้จ่ายสูงและบริการไม่ทั่วถึงหรือเป็นการรักษาโรคไม่ได้รักษาคน จึงทำให้เกิดช่องว่างของผู้เข้ารับบริการกับผู้ให้บริการรักษาด้วย

3. หมอพื้นบ้าน การดูแลสุขภาพของหมอพื้นบ้านที่มีมาคู่กับชุมชนมานานแล้ว แต่พอมีทรัพยากรทางการแพทย์ที่ทันสมัยขึ้นหมอพื้นบ้านก็ถูกลดบทบาทลง โดยคนในชุมชนให้ความหวังและพึ่งความทันสมัยมากกว่า แต่กระนั้นก็ตามชุมชนชนบทยังให้ความสำคัญของหมอพื้นบ้านว่าเป็นผู้อาวุโส ที่ควรเคารพนับถือดูแลรักษาในปัจจุบันอาจถูกบดบังจากความเป็นสมัยใหม่ก็ตาม แต่ก็ยังเห็นการดูแลรักษาให้คำปรึกษาเรื่องสุขภาพแก่คนในชุมชน เช่น มีคนป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุของโรคและทางการแพทย์แผนปัจจุบันวินิจฉัยแล้วไม่เห็นสาเหตุของอาการเจ็บป่วยก็จะหันกลับมาให้หมอพื้นบ้านในการประกอบพิธีกรรมรักษา แม้กระทั่งคนแขน ขาหัก ถูกรถและพอรักษาใส่เฝือกจากแพทย์แผนปัจจุบันแล้วก็มาถอดเฝือกออกแล้วก็มาให้หมอพื้นบ้านจอดกระดูกเป่าและอาการของการปวดเมื่อยของร่างกายก็มีหมอจับเส้นหรือหมอจับตะไช (ภาษาเขมร) ให้การดูแลรักษาบรรเทาอาการเมื่อนั้นได้ถ้าเจ็บป่วยจากภายในต้องกินยาหมอพื้นบ้านก็จะจัดยาต้ม หรือ ฝนยาให้กินตามอาการนั้น โดยยาสมุนไพรที่ได้นั้นเป็นยาที่หาได้ในท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นตามโคก เนิน จอมปลวก และในป่า โดยในป่าไม่ใช่ว่าเป็นแค่แหล่งอาหารเท่านั้น ยังมีการแนะนำการกินอยู่ เช่น ไม่ควรกินหน่อไม้เพราะจะทำให้เจ็บกระดูก สำหรับคนแขนขาหัก อาการไข้ไม่ควรกินอาหารรสชาติเย็นพวกแตงโม แตงกวา แตงไท อาจทำให้ไข้ขึ้นสูง ตลอดจนแนะนำคนที่ให้การดูแลรักษาด้วยนั้นคือ คนในครอบครัวให้รู้จักชนิดของตัวยาที่ช่วยบรรเทาอาการเบื้องต้น จึงเห็นได้ชัดเจนว่าหมอพื้นบ้านไม่เพียงที่จะดูแลรักษาเท่านั้นยังดูแลไปถึงคนป่วยและคนในครอบครัวจึงเป็นทั้งการรักษาโรคและรักษาคนด้วย

บทที่ 2

องค์ความรู้

พ่อเทือก เณชนบ

ประวัติ

พ่อเทือก เณชนบ อายุ 86 ปี เกิดปี พ.ศ. 2463 ปิวอก ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 52 หมู่ 6 บ้านฝาง ตำบลบุญญาผา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์

จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านพระปืด ต.เขวาสินรินทร์ (เดิม) ปัจจุบันขึ้นอยู่กับ ต.แรม กิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์

พ่อเทือก เณชนบ อยู่บ้านพระปืด ต.เขวาสินรินทร์(เดิม) อาศัยอยู่กับตา ชื่อนายคูล ทองแผ่น เพราะพ่อแม่เสียชีวิตตั้งแต่ยังเล็กอยู่ มีพี่น้องทั้งหมด 7 คนเป็นชาย 4 คน เป็นหญิง 3 คน พ่อเทือกเป็นบุตรคนที่ 3 ปัจจุบันพี่น้องเสียชีวิตทั้งหมดแล้ว

ชีวิตในวัยเด็กก็ทำมาหากินตามวิถีชีวิตคนชนบททั่วไปคือเลี้ยงวัว ควาย หาปู ปลา แล้วก็ทำนาเช่นนี้เรื่อยไป

สมรสเมื่ออายุ 32 ปี แต่งงานกับนางก้วน เณชนบ ขณะนั้นแม่ก้วน อายุ 18 ปี ปัจจุบันอายุ 75 ปี มีลูกด้วยกัน 9 คนเป็นชาย 4 คน หญิง 5 คน

เหตุปัจจัยการเป็นหมอพื้นบ้าน

เริ่มเรียนรู้วิธีการรักษาตามตำราหมอพื้นบ้านตอนอายุ 12 ปี จากบุคคลดังต่อไปนี้

1. พ่ออ้อม อยู่บ้านกันตรัง ต.นาดี อ.เมือง จ.สุรินทร์ มีองค์ความรู้ด้านการดูแลคนป่วยด้านคุณไสย(ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว)
2. พ่อเรน มีองค์ความรู้ด้านการดูแลรักษาคนป่วยที่ถูกคุณไสยและโรคต่าง ๆ (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว)
3. พ่อเตล อยู่บ้านตะวัน ต.สลักไผ่ อ.เมือง จ.สุรินทร์ มีองค์ความรู้ด้านการดูแลรักษาคนป่วยที่ถูกคุณไสยและโรคทั่วไป (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว)
4. พ่อเกี่ยม บ้านพระปืด ต.เขวาสินรินทร์ (เดิม) ปัจจุบันตั้งอยู่บ้านแรม อ.เมือง จ.สุรินทร์ (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว)

*หมายเหตุ กระบวนการเรียนรู้จากครูทั้ง 4 ท่านนั้น ต้องผ่านการบูชาครู หรือการยกครูก่อนคือ กรวย 5 และรูปเทียนต้องเดินทางไปเรียนที่บ้านของครูผู้สอน ที่เน้นให้เรียนรู้คือการท่องจำและการฟังโดยเฉพาะเวทย์มนต์คาถา ส่วนการรักษาให้สังเกตและจดจำไว้

สิ่งที่ดึงดูดใจให้พ่อเทือกอยากศึกษาองค์ความรู้จากครูอาจารย์ดังที่กล่าวมาเพื่อที่จะได้เรียนรู้และรักษาผู้อื่น คือ คาตุล ทองแผ่น ผู้ซึ่งเป็นตาของพ่อเทือก เป็นหมอพื้นบ้านที่มีความรู้และความชำนาญด้านการดูแลรักษาคนไข้แบบพื้นบ้านมาก่อน ประกอบกับจิตใจของพ่อเทือกที่มุ่งมั่นที่จะเรียนรู้มาตั้งแต่เล็กๆ แล้วด้วยจึงได้ศึกษาเรียนรู้ศาสตร์ด้านหมอพื้นบ้านเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

การที่ต้องไปเรียนรู้กับหมอหรือครูอาจารย์คนอื่นๆ ด้วยเหตุที่คาตุล ซึ่งเป็นตาของพ่อเทือกไม่สามารถถ่ายทอดให้กับลูกหลานตนเองได้โดยตรงเนื่องจากผิคน

ข้อห้ามและวิธีปฏิบัติตัวของพ่อเทือก เจนชนบ

1. ห้ามบุคคลอื่นใดไปเหยียบย่ำ/เล่นในที่หลับนอน
2. ไม่ล่อครวตากผ้า
3. เงินที่เอาไปไหว้ครูห้ามใครหยิบเอา
4. การขูดขามรักษาผู้ป่วยนั้นห้ามล้างเพราะจะเป็นการล้างขมออกให้เคาะเอาดินออกและการขูดออกมาแล้วห้ามนำยามาเคาะกับจอบและเสียมที่ขูด
5. ไหว้ระลึกถึงครูอาจารย์ทุกวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

วิธีปฏิบัติในการรักษาคนไข้(ก่อนทำการรักษา)

นิมนต์ให้พ่อเทือกรักษาโดยการใช้น้ำมัน 5 รูปเทียน 1 คู่ ผ้าขาว 1 ผืน เหล้าขาว 1 ขวด ส่วนเงินนั้น

แล้วแต่โรคและอาการที่รักษา เพราะจะมีครูที่ศึกษามาแตกต่างกัน

กระบวนการรักษา

การวินิจฉัย ประกอบด้วยการซักถามและสังเกตอาการ กรณี คนไข้ถูกคุณไสยมาให้ทำการรักษาจะสังเกตอาการซึ่งคนไข้จะมีอาการสะดุ้ง ตกใจ และหวาดกลัว บางรายมีอาการร้องไห้หรือร้องตะโกนเนื่องจากกลัวหมอ

การสืบทอดองค์ความรู้

การสืบทอดองค์ความรู้หมอพื้นบ้านจากพ่อเทือกนั้น มีลูกชายคนโตชื่อ นายวิชัย (เตี) เจนชนบ ได้รู้วิธีการรักษาและตัวยาต่าง ๆ พอสมควรและมีลูกสาวอีกคนหนึ่งเป็นลูกคนที่ 4 ชื่อ นางเทียน ขอดรักได้เรียนรู้ด้วยในการประคบคนไข้ที่เป็นโรคอัมพฤกษ์ เหน็บชา พร้อมกับนางเทียนได้เรียนการนวดแผนไทยมาแล้วด้วย จึงสามารถดูแลคนไข้ที่เป็นอัมพฤกษ์ปวดตามกล้ามเนื้อตามตัวได้พอสมควร แต่วิธีการรักษาโรคและตัวยาอื่นๆ นั้นนายวิชัย ลูกชายคนโตนั้นจะเรียนรู้ได้มากกว่า

กลุ่มอาการ/ความเจ็บป่วยและตำรายาที่ใช้รักษา

1. คุณไสย
2. มะเร็ง
3. พิษต่าง ๆ
4. อัมพฤกษ์ อัมพาต
5. จอคนกระตุก ประสานกระตุก
6. อหิวาตกโรค (ท้องเสีย อาเจียน)
7. ลมบ้าหมู
8. ผิดสำแดง

1. **ถูกคุณไสย** วิธีการรักษา เป่าโดยใช้เวทย์มนต์คาถา ยาฝนและชาดื่ม (มิได้บอกคาถาและตัวยารักษา)

2. **มะเร็ง (เต้านม)** ใช้วิธีการเป่าและยาปิดแผล

2.1 ยาพอก

ส่วนประกอบของยา

1. หัวตันปรง
2. ลูกสะบ้า
3. ลูกแสง (เขมร)
4. ลูกละมูง (เขมร)
5. ลูกลำโพง
6. ก้างคาวแดง (ตัวเล็กๆ)
7. คางคกแดง (ตัวเล็กๆ)

• นำตัวยาทิ้งหมักรวมใส่หม้อไฟผสมน้ำมันหมูและปิดปากแผล ก่อนนำยาปิดปากแผลให้น้ำเนื้อหมูสับมาปิดแผลเพื่อล่อตัวพิษที่อยู่ในแผลมากินและก็ได้โคนขาที่ปิดแผลนั้นพิษก็จะตายเสื่อมในที่สุด

- พิษขึ้นตามตัว (พิษบายกะดั่ง) คล้ายโรคเรื้อน

2.2 ยาฝนกิน

ส่วนประกอบของยา

1. จันทร์แดง
2. จันทร์เหลือง
3. จันทร์ขาว

4. ลูกแสง
5. ลูกมะม่วง
6. ปรุง
7. กฤษณา

- นำส่วนประกอบของยาทั้งหมดมาฝนแล้วให้คนใช้ดื่ม

2.3 ยาฝนทา

1. เปลือกมะค่าแค้
2. เปลือกตับเต่าลั่น
3. เปลือกกะดังใบ
4. หัวเอื้องหมาขนา
5. ดินหมีเหม็น

- นำมาฝนกับน้ำข้าวแล้วนำมาทาที่แผลตามตัว

3. อัมพฤษ/อัมพาท มีอาการชาปากเบี้ยว เคลื่อนไหวไม่ได้หรือลำบาก

3.1 ยาแก้อัมพฤษ ใช้ทา

1. กระเทียม
2. พริกไทย
3. พริกแห้ง
4. ข่า
5. ไพล
6. ใบน้อยหน่า
7. ใบสะเดา

- นำตัวยาททั้งหมดมาตำให้ละเอียด ผสมกับเหล้าข้าวแล้วทา บ่อยๆ จนสามารถกระดิกนิ้วเท้าได้ก็ให้หัดเดินโดยทำราวให้จับเดิน

3.2 ยาต้มดื่ม

1. ผ่าง
 2. กระเทียม
 3. พริกไทย
 4. แก่นขนุน
- ต้มกิน เข้า-เย็น หรือกินต่างน้ำ

3.3 ปวดเฉพาะที่ ใช้อย่างพอก คือ

1. จี้ควายเผือก
2. ผักเส้นผิ
3. ผักเส้นบ้าน
4. ชุมเห็ดไทย
5. คราม

- นำมาตำแล้วผสมกับเหล้าขาว นำมาพอกตรงที่ปวดแล้วหุ้มด้วยพลาสติกแล้วทับด้วยผ้าอีกชั้นหนึ่ง

4. จอดกระดูก

- วิธีการรักษา เป่าด้วยคาถา ทาน้ำมัน เข้าเฝือก

4.1 วิธีการทำน้ำมัน

ใช้ไข่ไก่ต้มประมาณ 10 ฟอง พอสุกก็นำไข่แดงมาสุมไฟโดยใส่กับเสม็ดพอให้น้ำมันจากไข่ไหลลงสู่ภาชนะแล้วนำมาทา พร้อมกับการรักษาด้วยวิธีการเป่าและเข้าเฝือก

ข้อห้าม การทำน้ำมันทาแต่พอดี เมื่อรักษาคนใดคนหนึ่งหายแล้วให้ทาน้ำมันทิ้งเพื่อไม่ให้มีใครเป็นอีก (เป็นเคล็ด)

5. สมบ้ำหมู วิธีการรักษา กินยาต้ม ใส่ด้วยสายสิญจน์ปลุกเสก

ส่วนประกอบของยา

1. รากต้นทับทิม
2. เครือย่านาง
3. รากกะดังใบ (บายกะดัง)
4. รากตับเต่าคั้น (ละเล็ย)

ต้มดื่มเช้า - เย็น หรือต่างน้ำ

หมายเหตุ เมื่อใส่สายสิญจน์และกินยาต้มแล้วจะมีอาการหนักขึ้นประมาณ 1 ครั้งแล้วก็จะเริ่มหายไปในที่สุด

6. แก้กิดตำแดง

อาการ ไอรื้อรัง ผอมแห้ง แรงน้อย กินข้าวไม่ได้

วิธีการรักษา ใช้น้ำต้มดื่ม

ส่วนประกอบของยา

1. รากเอ็นฮ้า
2. รากเล็บเหยี่ยว

3. รากอังกรวง (เขมร) คล้ายเล็บเหยี่ยวแต่ต้นใหญ่กว่า
4. รากต้นกาสามปีก/เกล็ดปลาซ่อนทั้งตัวผู้และตัวเมีย
5. รากตระนวมติงกูย (ภาษาเขมร)
6. รากพุลสบาท
7. หัวตระเล็จ
8. กำโพนคึก (ภาษาเขมร)
- ต้มกินเช้า - เย็น หรือกินต่างน้ำ

คาถาปลุกเสกยา

เดิมเวียรันเจก เมกซันย็อง จองเจาะกรอม

ประสบการณ์บำบัดรักษาคนในชุมชน

กรณีที่ 1 นายคำ แก้ววิเศษ อายุ 55 ปี มีอาการเป็นอัมพฤกษ์แขน ขา ข้างขวา อ่อนแรงมาเป็นเวลา 2 เดือน มีอาชีพเป็นนักกีฬาออลฟ์ โดยอาศัยอยู่ที่กรุงเทพฯ แต่เป็นพื้นเพบ้านฝั่ง ต.บุญธานี เมื่อเจ็บป่วยได้ทำการรักษาที่โรงพยาบาลที่กรุงเทพฯ แต่ไม่ดีขึ้น จึงมาทำการรักษากับพ่อเทือก เจน ขนบซึ่งทำการรักษาโดยการให้กินยาต้มแก้อัมพฤกษ์ ทายานและเป่าด้วยเวทมนต์การรักษาอย่างต่อเนื่องประมาณ 1 เดือนอาการดีขึ้นและหายเป็นปกติ

พ่อเทียม เพชรงาม

ประวัติ

พ่อเทียม เพชรงาม เกิดวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ.2489 เป็นบุตรคนสุดท้องในบรรดาพี่น้อง 8 คน ของนายเนียน นางเลื่อน เพชรงาม ในวัยเด็กเป็นคนที่ไม่ค่อยรักเรียนชอบหยอกล้อเล่นสนุกตามประสา โดยส่วนใหญ่ของวัยเด็กจะอยู่ตามท้องไร่ท้องนา ช่วยพ่อแม่ไถคราด ปักดำ ตามกำลังเวลาว่างวันหนำนา หน้าที่หลักคือ เลี้ยงควายตามท้องนา คามดง ตามป่า มีเพื่อนฝูงพี่น้องร่วมเลี้ยงควายเป็นจำนวนมาก ผูกพันพึ่งพาอาศัยกันจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

การศึกษา

เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดประสพ หมู่ 6 ตำบลบุญธานี อ.เมือง จ.สุรินทร์ประมาณปีพุทธศักราช 2510

เหตุปัจจัยที่ทำให้เป็นหมอพื้นบ้าน

พ่อเทียมเกิดในครอบครัวที่มีพ่อเป็นหมอพื้นบ้านและดอนคุณไสยทำให้คุณพ่อเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน จากการที่เห็นพ่อได้ช่วยเหลือดูแลรักษาคนในชุมชน ในช่วงเด็กเวลาพ่อไป ขุด ตัด หาสมุนไพรก็จะพาไปด้วย ซึ่งได้เรียนรู้ด้วยาสมุนไพรตลอดจนสรรพคุณที่พ่อ

สอนกำกับอีกด้วย เมื่ออายุได้ 12 ปีด้วยความตึกคะนองของวัยเด็กจึงออกไปขโมยไก่โดยใช้ปืนยิง โดยยิงไปโดนขาไก่ทำให้ไก่ขาหัก พ่อพ่อรู้เรื่องจึงบอกให้จอดกระดูกไก่ให้สมานคงเดิม โดยพ่อเป็นคนบอกคาถาในการเป่าจอดกระดูก หลังจากใช้เวลาไม่นานก็ทำให้กระดูกไก่สมานติดกัน ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและภูมิใจที่สามารถช่วยชีวิตสัตว์ได้ จึงเริ่มให้การรักษาคันแชนหัก ขาหัก เมื่ออายุ 14 ปี เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

จนกระทั่งอายุได้ 22 ปี ได้แต่งงานกับนางบุญโฮม เพชรงาม ด้วยความเห็นชอบของผู้ใหญ่ และอยู่ด้วยกันมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน มีบุตรด้วยกันทั้งหมด 4 คน

1. นายพงษ์ศักดิ์ เพชรงาม
2. นายบุญตัน เพชรงาม
3. นายจิรศักดิ์ เพชรงาม
4. นายพินิจ เพชรงาม

โดยบุตรทั้ง 4 คน มีนายพินิจ เพชรงาม ที่มีความสนใจศึกษาในศาสตร์ของการรักษาของนายเทียม โดยกรรมวิธีในการถ่ายทอดของนายเทียม ไม่ได้แตกต่างจากที่เรียนรู้จากพ่อเลย คือเป็นการพาไปพูดหาสมุนไพรและบอกสรรพคุณของตัวยา ทำให้เกิดการเรียนรู้ไปพร้อมการปฏิบัติและได้รับโอกาสในการรักษาผู้ป่วยบ้างตามดุลพินิจของพ่อเทียม

การเรียนรู้ของพ่อเทียม เพชรงามไม่ได้หยุดอยู่แค่การเรียนรู้จากพ่อเท่านั้น ยังมีการเรียนรู้จากหนังสือ 12 ตำนานโดยคัดสรรวิชาที่สำคัญและสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ และเรียนรู้จากหมอคนอื่นที่มีความสามารถเฉพาะทางเช่น นายพวง หุ่นทอง ที่เป็นหมอรักษาดอนพิษงู โดยใช้เวลาในการพยายามเรียนรู้จากนายพวงเป็นเวลานาน จนกระทั่งนายเทียมมีลูกสะใภ้ นายพวงจึงบอกตัวเขาในการรักษาพิษงู เนื่องจากเป็นเกลียดชังของนายพวงในการถ่ายทอด คือว่า คนที่มาเรียนจะต้องมีลูกเขย ลูกสะใภ้เสียก่อนจึงจะถ่ายทอดให้

โรค/กลุ่มอาการที่บำบัดรักษาและคำรายา

1. กระดูกหัก
2. ดอนพิษงู
3. รักษาฝี
4. ดอนคุณไสย
5. อยู่ไฟหลังคลอด

หากผู้ป่วยมาให้ทำการรักษาต้องมีกรวย 5 รูป 1 กู๋ เทียน 1 กู๋ ถ้าไม่ได้เตรียมมาเลย ก็แค่ยกมือไหว้มนต์ครุให้รักษาได้ ตามความเหมาะสม

1. กระดุกหัก

วิธีการรักษา

กระดุกหัก การรักษาเรียกว่า การจอดกระดุก

1.1 ใส่ฝือกไม้ไผ่ โดยเหลาไม้ไผ่เป็นซี่ขนาดหัวแม่มือ มีความยาวประมาณ 1 ฟุต ถ้าหักบริเวณหน้าแข้ง ท่อนแขนหรือบริเวณปลีข้อ ถ้าหักบริเวณมือ ก็จะเป็นซี่เล็กลงมาอีกและความยาวตามความเหมาะสม แล้วนำไม้ไผ่ซี่นั้นมัดด้วยเชือกหัวท้ายเรียงขวางตามเชือกโดยห่างประมาณ 1 ซม. จนกว่าจะสามารถพันรอบบริเวณที่หัก

1.2 ใช้คาถาในการเป่า โดยการเป่านั้นหมอก็จะต้องเด็วหมาก แต่เวลาเป่าห้ามให้น้ำ. หมากกระเด็นแตกฝอยออกมา ให้ออกมาแต่ลมเย็นๆ การเป่านั้นจะเป็นการเป่าไล่ลง เช่น หักบริเวณแขนจะต้องเป่าไล่ลงจาก ท่อนแขนไปที่ปลายนิ้วจนสุด ทำเช่นนี้ 3 ครั้ง

1.3 ใช้น้ำมันทา การทาน้ำมันเช่นเดียวกับการเป่า คือต้องทาไล่ลงโดยใช้ขนไก่จุ่มกับน้ำมันแล้วทา

ส่วนประกอบของน้ำมันมีดังนี้

1. น้ำมันงา
2. หัวดอกกระเจียวป่า
3. หัวเปราะหอม
4. น้ำปูนใส

โดยนำหัวดอกกระเจียวป่า เปราะหอม และน้ำปูนใสมาคองไว้กับน้ำมันงาแล้วเสกคาถา ลงไปกำกับ 3 ครั้งและที่สำคัญและที่สำคัญห้ามทาน้ำมันเป็นจำนวนมาก เมื่อรักษาหายแล้วห้ามเก็บน้ำมันไว้ให้เททิ้งเนื่องจากจะทำให้มีคนประสบอุบัติเหตุแขนขาหักมาเรื่อย ๆ จึงต้องทำแต่พอใช้เป็นราย ๆ ไปถ้าเหลือให้เททิ้ง

1.4. ยาประคบ ส่วนประกอบมีดังนี้

1. ยอดสบู่ดำ 7 ยอด
2. ยอดหม่อน 7 ยอด
3. หัวหญ้าเหี่ยวหมู

ทุบหัวหญ้าเหี่ยวหมูพอแตก แล้วนำสมุนไพรทั้ง 3 ชนิดมาห่อด้วยผ้าขาว แล้วนำมาต้ม โดยใส่น้ำพอท่วมยาพอน้ำเดือดก็นำลูกประคบมาประคบบริเวณที่ปวดบวม การประคบก็เช่นกัน ต้องประคบไล่ลง เพื่อช่วยลดอาการปวดบวม

2. ตำรับยาอยู่ไฟหลังคลอด

ยาบำรุงโลหิต(ยาเลือด) มีส่วนประกอบดังนี้

1. ต้นตะขบป่า
2. ต้นเล็บแมว
3. ต้นคืบเต่าตัน
4. ต้นมะพลับดง
5. ต้นเหมือดขน
6. กระเทียม
7. พริกไทย

นำสมุนไพรทั้ง 7 ชนิดมาคั้นรวมกัน อย่างละเท่า ๆ กัน ส่วนกระเทียมกับพริกไทยใส่พอประมาณเพื่อเป็นการแต่งรส แล้วกินต่างน้ำ จะช่วยบำรุงน้ำนม ให้มดลูกเข้าอู่ เลือดลมเดินดี

3. ตำรับยาระบาย มีส่วนประกอบของยาดังนี้

1. ต้นมะตูม
2. ต้นปีบ
3. ต้นมัสค

โดยนำตัวยาทั้ง 3 ชนิดมาในปริมาณเท่ากัน โดยใช้น้ำ 10 ส่วน ต่อ 1 ส่วน จะช่วยให้ระบบขับถ่ายดีและยังช่วยบำรุงเลือดอีกด้วย

ข้อห้ามและข้อปฏิบัติของหมอ

ห้ามสอดรวดากผ้า แต่หากบังเอิญไปลอดเข้าห้ามหันมาทักว่าตนเองสอดรวดากผ้าให้ ปล่อยเลยตามเลย ถ้ามิฉะนั้นจะทำให้ผิดครู (เคล็ด)

การคัดสรรผู้สืบทอด

การคัดสรรลูกศิษย์ของนายเทียม ไม่มีข้อจำกัดใดๆ ขึ้นอยู่ว่าผู้ใดสนใจจะถ่ายทอดให้หมด แต่ขึ้นอยู่กับผู้เรียนจะได้นำสิ่งที่เรียนไปปฏิบัติจริงหรือไม่ ถ้านำไปใช้และปฏิบัติจริงบ่อยๆ ก็สามารถที่จะรักษาและช่วยผู้อื่นได้และก็สามารถเป็นหมอพื้นบ้านที่ดีได้ แต่ถ้าเรียนเอาไว้เฉยๆ ไม่ได้ใช้ก็จะไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด

ส่วนการถ่ายทอดให้บุตรนั้นจะเป็นการเรียนรู้อุ้ไปพร้อมกับการปฏิบัติเช่นการพาไปซุกยา และบอกสรรพคุณของยาโดยตลอดจนถึงเคล็ดในการซุกยาจนถึงการบอกกล่าวให้ช่วยเป่าคนไข้

คำทั้งท้ายของนายเทียม เพชรงาม "จิตวิญญาณของความเป็นหมอ"

ความตระหนักของการช่วยเหลือผู้ป่วยต้องยืนอยู่เป็นฐานของความเมตตากรุณา ช่วยเหลือจนสุดกำลังความสามารถ

ประสบการณ์บำบัดรักษาในชุมชน

กรณีที่ 1 นายวุฒิชัย พระจันทร์ อายุ 14 ปีอยู่บ้านเลขที่ 23 ม. 6 ต. บุญธิชัย จ. บุรีรัมย์ ย้ายรถจักรยานยนต์แล้วถูกรถยนต์ชน มีอาการกระดูกหักหลังเท้าข้างขวาช่วงระหว่างนิ้วนากับนิ้วก้อย ได้ให้พ่อเทียมรักษาโดยการจอดกระดูก เป่าด้วยเวทมนต์คาถา เข้าเผือกไม้ไผ่และทาน้ำมัน ช่วงสัปดาห์แรกต้องไปให้เป่าเข้าเย็น หลังจากนั้นเป่าสัปดาห์ละ 3 ครั้งรักษาอยู่ประมาณ 1 เดือน จนหายเป็นปกติ

กรณีที่ 2 นางประทุน บุตรงาม อายุ 60 ปีอยู่บ้านเลขที่ 18 ต. บุญธิ อ. เมือง ประสบอุบลิตเหตุ สิ้นหลดล้มอย่างแรง ทำให้แขนข้างขวาหัก ไม่ได้ไปหาหมอแผนปัจจุบันแต่ไปหาพ่อเทียมให้รักษาด้วยการจอดกระดูกและเข้าเผือกไม้ไผ่ ทาน้ำมัน รักษาอยู่ประมาณ 3 สัปดาห์จึงหายแต่แขนผิดรูปเล็กน้อย

แม่คำพวน พูนสกุล

ประวัติ

แม่คำพวน พูนสกุล เกิดเมื่อ วันที่ 1 ตุลาคม 2481 อายุ 68 ปี อยู่บ้านเลขที่ 10/1 ม.1 ต. บุญธิ อ. เมือง จ. สุรินทร์ ครอบครัวมีอาชีพทำนา

สมรสเมื่ออายุ 18 ปี กับ พ่อสมอินทร์ พูนสกุล (ปัจจุบันถึงแก่กรรมแล้ว) โดยความเห็นชอบของผู้ใหญ่ทั้งสองคนเหมาะสมกันดี มีบุตรด้วยกัน 7 คน เป็นชาย 4 คน หญิง 3 คน ในช่วงที่สามีแม่คำพวน ยังมีชีวิตอยู่สามีของแม่คำพวน จะเป็นพ่อพราหมณ์ ในงานพิธีกรรมต่างๆ เช่น เป็นเจ้าอุ้มชูลูกสาว (ถ้ามีการช่วยของขอแลกเงินยอศ พ่อก็จะมีการแลกให้พ่อแม่เจ้าสาวแลกเงินยอศให้ด้วย) งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ยกเสาเอก งานบวชนาค โคนจุก แม่คำพวนจะติดตามสามีไปในงานด้วยทุกครั้ง เพื่อช่วยเตรียมอุปกรณ์ในงานพิธีกรรม แม่คำพวน จะมีความรู้ความชำนาญในการทำบายศรี การเตรียมงานพิธีกรรมทุกอย่าง จนกระทั่งถึงปัจจุบัน แม้สามีจะเสียชีวิตแล้ว แม่คำพวน ก็ยังเป็นคนของชุมชน ในชุมชนมีงานพิธีกรรมต่างๆก็จะมาเชิญแม่คำพวนให้ช่วยจัดเตรียมงานให้ตั้งแต่เริ่มงานจนกระทั่งเสร็จ ต่อมาในช่วงหลังก็มีลูกสาวของแม่คำพวน ชื่อ นาง รุ่งอรุณ วงศ์เจริญ เป็นผู้สืบทอดสามารถทำแทนแม่คำพวนได้ทุกอย่าง

การศึกษา

จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดชัยประโดม ต. สลักไค อ. เมือง จ. สุรินทร์

เหตุปัจจัยที่ทำให้เป็นหมอนพื้นบ้าน

การเป็นหมอนพื้นบ้านของแม่คำพวน ครั้งแรกเนื่องจากมีน้ำ ชื่อ นางเอียน อยู่บ้านกาเกาะ ต.สลักได อ.เมือง จ.สุรินทร์ เป็นหมอนคำแย มักจะให้แม่คำพวนไปช่วยทำตลอดด้วยเพราะเห็นว่าแม่คำพวน เป็นคนแข็งแรง มีแรงมาก ถ้าคนใกล้จะคลอดก็จะให้ช่วยกดท้องช่วยดัน และดูแลหลังคลอดโดยการนวดท้อง หรือโกยท้องให้และแม่เอียนก็จะสอนการจับเส้นต่างๆให้ด้วย ตอนหลังเมื่อมีคนในชุมชนปวดท้องใกล้คลอดก็จะมารับแม่คำพวนให้ไปทำคลอดให้ การทำคลอดของแม่คำพวนมีอยู่ประมาณ 20 ครั้ง ตอนหลังการคมนาคมสะดวก คนในชุมชนนิยมไปคลอดลูกที่โรงพยาบาลทุกวันนี้จึงไม่ได้ทำคลอดแล้ว

ในเรื่องของการนวดจับเส้น แม่คำพวน ได้เรียนรู้เพิ่มเติมจากหลวงปู่กาญจน์ แห่งวัดนิลาเทเวศน์ บ้านนาตง กิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์ จ.สุรินทร์ เนื่องจากสามีของแม่คำพวน ตกจากต้นไม้ ก็ได้ไปให้หลวงปู่กาญจน์รักษาโดยไปนอนอยู่ที่วัดเป็นระยะเวลา 1 เดือน ในระหว่างนั้นแม่คำพวนก็ได้เรียนรู้การนวดจากหลวงปู่โดยการบอกให้นวดให้สามี และหลวงปู่รักษาโดยการเคี้ยวหมากเป่ามนต์คาถาให้ ก็จะสอนคาถาให้ด้วย แต่แม่คำพวนก็จำไม่ได้ ก็ใช้วิธีการ ขอให้หลวงปู่คายหมากที่อยู่ในปากให้ แม่คำพวน ก็เอามาเคี้ยวแล้วก็กลืนเข้าไป เพื่อจะได้รับเอาวิชาความรู้ที่หลวงปู่ถ่ายทอดให้เข้ามาสู่ตัว แม่คำพวนจะปฏิบัติเช่นนี้ตลอดระยะเวลาที่อยู่รักษาสามีอยู่ที่วัด หลังจากสามีหายก่อนลาหลวงปู่กลับบ้านหลวงปู่ก็ได้ให้แหวนปลุกเสกแล้วให้แม่คำพวนสวมและกำชับไม่ให้แม่คำพวน ถอดออกโดยเด็ดขาด เพื่อจะได้เป็นการเพิ่มพูนวิชาความรู้ที่ถ่ายทอด และเพื่อเสริมกำลังในการรักษาให้คนอื่นต่อไป

หลังจากนั้นเป็นต้นมาแม่คำพวนก็ได้ดูแลรักษาคนในชุมชนมาโดยตลอด ด้วยการนวดจับเส้น นวดจัดท่าเด็กในครรภ์ นวดหลังคลอด นวดรักษาไข้เลื่อน ไส้หลุด นวดรักษาอาการปวดศีรษะ นวดรักษาอาการปัสสาวะขัด นวดรักษาอาการกระดูกทับเส้นประสาท นวดขับลมในท้อง นวดขมกมดลูก

การปฏิบัติตัวของแม่คำพวน

ก่อนการรักษาแม่คำพวนจะระลึกถึงหลวงปู่กาญจน์ทุกครั้ง

การสืบทอดความรู้

แม่คำพวนได้มีการถ่ายทอดการนวดจับเส้นให้ ลูกสาวชื่อ นางสมพร มีแบบ นางรุ่งอรุณ วงศ์เจริญและหลาน อายุ 17 ปี โดยการใช้ให้นวดให้คนและค่อยๆบอกจุด/ตำแหน่งที่นวด บางครั้งก็นวดให้ลูกและหลาน แล้วให้สังเกตและจดจำเอา

การวินิจฉัยความเจ็บป่วย

เริ่มจากการซักประวัติ ชักถามอาการความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นว่าปวดตรงไหน เป็นมานานแค่ไหน พร้อมกับการสังเกตทางสายตาว่ามีความผิดปกติตรงไหน บางทีก็กด คลำ หรือขยับแขนขาดูว่ามีแรงหรือไม่ ขกแขนขาได้หรือไม่

การรักษา

แม้คำพวนจะมีความชำนาญการในการรักษาด้านการนวดให้หลุด การขกมดลูก และการนวดรักษาโรคกระดูกทับเส้น เป็นพิเศษ

วิธีการนวดรักษาโรคกระดูกทับเส้น

1. ตรวจชีพจร โดยการใช้โดยการใช้นิ้วมือกดลงตรงกลางท้อง / ตรวจท้อง
2. ริดท้อง / คลึงเส้นให้อ่อน และให้พองขึ้นเพื่อหาเส้นเอว ตรงกลางท้องใกล้เส้นสะดือทั้งสองข้าง
3. นวด / คลึง ตรงเส้นเอว (ข้อ 2) ให้เส้นอ่อน
4. กดลงตรงกลางหัวตะคากทั้ง 2 ข้าง
5. นวดตรงแนวเส้นขา ตั้งแต่ขาลงจนถึงปลายเท้า เน้นตรงข้อพับ คลึงบริเวณน่อง แล้วนวดเลียบกระดูกขาในด้านในตามแนวเส้น (นวดตรงข้อพับให้ชันเข้า)
6. กดตรงบริเวณหลังเท้าตามร่องนิ้ว
7. ท่านอนหงาย นวดตามแนวแขนด้านใน ด้านนอก ตรงกลางรักแร้ ใช้ตรงข้อนิ้วมือกด
8. ดัดปลายนิ้วขึ้น ลง
9. ให้คนไข้นอนตะแคง กดจุดระหว่างคั่นแขนกับสะบัก ลงที่หน้าอก แขนด้านนอก แขนด้านใน
10. พลิกตะแคงอีกด้านหนึ่ง นวดเหมือนอีกข้าง
11. ท่านั่ง นั่งขัดสมาธิ นวดตามแนวกล้ามเนื้อต้นคอ
12. กดลงตรงร่องไหปลาร้า มีสัญญาณแล่นไปที่สะบัก ลงที่หน้าอก แขนด้านนอก แขนด้านใน
13. ปวดต้นคอ เส้นกระดูกที่ 1,2
14. คลึงตรงแนวกล้ามเนื้อบ่า กล้ามเนื้อกระดูกสันหลังให้อ่อน
15. นวดเส้นตรงกลางสะบักกับคั่นแขน

การนวดรักษาไหล่หลุด

1. คลึงบริเวณหัวไหล่และสะบักให้อ่อน
2. เขี่ยคแขนให้สุดและตรง
3. กดตรงร่องแขนกับสะบัก หลังเข้าที่เดิม โดยให้อีกคนช่วยจับแขนหลังเข้า

สมุนไพรที่ใช้ประคบรักษา

1. จิงตศ
2. เหล้าขาว

วิธีใช้

คำจึงพอเหลกผสมเหล้าขาว ห่อด้วยผ้าขาวบาง ใช้ประคบบริเวณที่มีอาการปวด บวม อีกเสบ

ประสบการณ์บำบัดรักษาในชุมชน

กรณีที่ 1 นางอัมพร ชูวา อายุ 34 ปีอยู่บ้านฝั่ง ค.บุญธานี อ.เมือง มีอาการปวดไหล่ บริเวณท้องน้อยและปวดหลังอย่างมาก ซึ่งคนไข้รายนี้มีประวัติเคยคลอดโดยการผ่าตัดซึ่งหมอใช้วิธีการบดสีกหลังตอนทำการผ่าตัด หลังจากนั้นมามีอาการปวดหลังมาตลอดและประจำเดือนมาไม่เป็นปกติ 2-3 ครั้ง จึงให้แม่คำพวนรักษา ซึ่งแม่คำพวนบอกว่ามีปัญหาเกี่ยวกับมดลูกที่ยังไม่เข้าโพรง แม่คำพวนรักษาด้วยยาขมขมขมและ โยทัยง ซึ่งหลังจากไปนวดพอยังคงต่อเนื่องติดต่อกัน 5 ครั้ง ผู้ป่วยรู้สึกอาการดีขึ้น อาการปวดลดลงและหายไปในที่สุด ประจำเดือนก็มาเป็นปกติทุกเดือน (ผู้ป่วยรายนี้ไม่ได้คุมกำเนิดด้วยวิธีใด ๆ ทั้งสิ้น)

กรณีที่ 2 นายพิเชษฐ์ กงจักร อายุ 32 ปี อยู่บ้านบุญธานี ค.บุญธานี มีอาการหลังขอกเนื่องจากยกของหนักและยกของผิดจังหวะปวดบริเวณหลังอย่างมากจนเอี้ยวตัวไม่ได้ เวลาเดินปวดมากและปวดร้าวลงขาซึ่งให้แม่คำพวนนวดให้ 3 ครั้งอาการก็หายเป็นปกติ

พ่อเที่ยง เหมือนประสาน

ประวัติ

พ่อเที่ยง เหมือนประสาน อายุ 67 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนเขวาสินรินทร์

ภูมิลำเนาเดิมอยู่บ้านแสงพันธ์ ค.แกใหญ่ (ปัจจุบัน ค.แสงพันธ์) อ.เมือง จ.สุรินทร์ บิดาชื่อ พ่อพุ่ม มะลิหอม มารดาชื่อ แม่น้อย มานูจำ พ่อเที่ยงเป็นคนบ้านแสงพันธ์ แต่ไปเติบโตที่บ้านเขวาสินรินทร์โดยไปเป็นบุตรบุญธรรมของพ่อแก้ว แม่กง เหมือนประสาน ชีวิตพ่อเที่ยงเป็นบุคคลที่น่าสงสาร เพราะเกิดมาในครอบครัวที่ยากจน จึงเป็นคนเร่ร่อน ญาติสงสารจึงนำมาเลี้ยง

(พ่อแก้ว แม่กง) หลังจากจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก็ต้องออกจากโรงเรียนมาช่วยพ่อกับแม่ทำนา เนื่องจากฐานะทางบ้านยากจน พ่อเที่ยงเป็นคนที่เฝ้าอยู่ตลอดเวลา เมื่อเขาอายุครบ 21 ปี ก็ให้เข้าอุปสมบทที่วัดบรมสุข แล้วก็มาจำพรรษาที่วัดประสพสุข ต.บุณานิ อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในระหว่างบวชก็ศึกษาวิชาเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมโดยเรียนจาก หลวงพ่อแทน ฐานุช บวชได้ 4 พรรษาที่ลาสิกขาออกมา หลังจากนั้นก็ได้แต่งงานกับแม่ผ่อง ซึ่งเป็นคนบ้านสกี้น หมู่ที่ 5 ต.บุณานิ อ.เมือง จ.สุรินทร์

เมื่ออายุ ได้ 27 ปี ก็เริ่มเป็นหมอพิธีกรรมอย่างเต็มตัว งานพิธีกรรมที่พ่อเที่ยงรับทำจะเป็นงานมงคลต่าง เช่น การสะเดาะเคราะห์ งานแต่งงาน งานบวชนาคน งานโกนจุก งานขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ นอกจากงานพิธีกรรมแล้วก็ยังมีความรู้ในเรื่อง การสอ (การทำนายสิ่งของหาย) ซึ่ง การสอ นั้นพ่อเที่ยงจะดูตามตำราโบราณที่แกมีอยู่

พ่อเที่ยงบอกว่า การจะเป็นหมอพิธีกรรมได้ จุดเด่นก็คือ ต้องมีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี และต้องเป็นคนที่อยู่ในศีลในธรรม มีจิตใจเมตตาเอื้ออารีย์ เพราะเวลาประกอบพิธีกรรม ต้องมีจิตใจปรารถนาดี ต่อผู้ที่เข้ารับการทำพิธีกรรม ห้ามมีจิตใจที่เป็นอกุศล เพราะจะทำให้พิธีไม่ศักดิ์สิทธิ์

การสืบทอดวิชาความรู้ ลูกศิษย์ที่มานับเป็นหมอพิธีกรรมจากพ่อเที่ยง คือ พ่อเสงี่ยม มณฑาทอง ซึ่งเป็นศิษย์เอกของพ่อเที่ยง และพ่อเสงี่ยม มณฑาทอง ก็เป็นหมอด้านพิธีกรรมที่มีชื่อเสียงในแถบนั้น

นอกจากพ่อเที่ยงจะมีความรู้ในด้านพิธีกรรมแล้ว ก็ยังมีความรู้ในเรื่องการรักษาคนไข้ อาการต่างๆ เช่น การรักษาโรคตาแดง การรักษาฝี การรักษาเด็กนอนผวา การรักษาตานขวงเด็ก การรักษาโรคบวมทั้งตัว

การทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ตามแบบของพ่อเที่ยง เหมือนประเพณี

พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่ทำขึ้นเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายให้พ้นออกไปจากตัวผู้ที่มาทำพิธี ซึ่งที่แท้จริงแล้วเป็นการให้กำลังใจคนผู้นั้นเพื่อการต่อสู้กับสิ่งต่างๆ ในการดำเนินชีวิตแต่ละวัน

พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์นั้นจะดูว่าผู้มาทำพิธีนั้นแต่ละคนเกิดวันอะไร ซึ่งจะจัดพิธีให้ถูกต้องตามวัน เดือน ปีเกิด แต่กระบวนการในการดำเนินพิธีกรรมนั้นจะมีลักษณะคล้ายๆกัน

องค์ประกอบในการประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์จะมีสิ่งของหลายอย่าง ซึ่งจะเอามารวมอยู่ในแท่นบูชา ที่เรียกกันว่า “เป” (แท่นทำจากเปลือกต้นกล้วย มีลักษณะคล้ายเจดีย์หัวกลด ซึ่งนิยมทำเป็น 3 ชั้น) สิ่งของที่นำไปใส่ในเปที่จะใช้ในการประกอบพิธีมีดังนี้ ข้าวดอก รางไหม ใบมะขาม (นำมาเขียนทำเก็นอายุของผู้ที่มาสะเดาะเคราะห์) แป้ง ข้าว กับข้าว เล็บและผมของผู้สะเดาะ

เคราะห์ ข้าวสาร 5 ถ้วย ขวด 4 ใบ รูป 4 ดอก เทียน 2 เล่ม ใช้ทำน้ำมันต์ เสนผ้าถุง (ใช้หนึบที่นิ้วขา เวลาประกอบพิธีกรรม) ผ้าขาว 1 ผืน กรวย 10 อัน กระดังสำหรับใส่เปและข้าวสาร

ขั้นตอนการสะเดาะเคราะห์

1. วางเปไว้ข้างหน้าผู้สะเดาะเคราะห์
2. ให้ผู้ที่สะเดาะเคราะห์นั่งเหยียดขาไปหาเป
3. ใช้สายสิญจวางจากเปไปหาผู้สะเดาะเคราะห์โดยการพาดบ่าแล้วโยงไปหา

อาจารย์ผู้สะเดาะเคราะห์

4. อาจารย์ทำพิธีสวดเวทย์มนต์คาถาประมาณ 30 นาที
5. เมื่อทำพิธีเสร็จเอาเคราะห์เอาสกออกจากตัวแล้ว จะนำเปไปโยนทิ้งทางทิศที่ผู้สะเดาะเคราะห์จะหมดทุกข์หมดสก และมีชีวิตรอดต่อไป ซึ่งแต่ละทิศขึ้นอยู่กับวันที่เกิด ซึ่งมีทิศดังนี้

วันอาทิตย์	ให้โยนไปทางทิศ	อุดร (เหนือ)
วันจันทร์	ให้โยนไปทางทิศ	หรีดี (ตะวันตกเฉียงใต้)
วันอังคาร	ให้โยนไปทางทิศ	อีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ)
วันพุธ	ให้โยนไปทางทิศ	อีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ)
วันพฤหัสบดี	ให้โยนไปทางทิศ	บูรพา (ตะวันออก)
วันศุกร์	ให้โยนไปทางทิศ	อาคเนย์ (ตะวันออกเฉียงใต้)
วันเสาร์	ให้โยนไปทางทิศ	ทักษิณ (ใต้)

มนต์คาถาและคำรับยาที่พ่อเที่ยงได้ถ่ายทอด

1. (มนต์คาถารักษาอาการโรคตาแดง) มี 2 บท

ดังนี้ 3 จบ

- 1.1 สะหัต สะเนโท เทวิน โย ทิพพะ จะตุงวิเสหะ นิอิกะวิติ พุทธะ

สังมิ โลกะวิฑู

- 1.2 นะมะนะอะ นะกอ นะกะ อุมิ อะมิ มะหิสุดัง สุนะพุทัง อะสุณะ

อะ (คาถาบทนี้ใช้เสกใส่ข้าวให้เด็กกินทุกวันจะได้อายุยืนยาว)

- เดี่ยวหากพุลแล้วท่องคาถา เปา โดยในขณะที่เปาให้เอาผ้ามาคลุมคาแล้วค่อยเปา ให้เปาเข้าเย็นจนกว่าจะหาย

2. คาถาเป่ารักษาฝี

2.1 (คาถาเป่าฝีให้ยุบ)

ตั้งนะโม 3 จบ

ปีเตมย อิมัสมิง อุดคัคชัง อัคโข

กรณีที่ฝีอักเสบเกิดอาการปวดมาก ก็จะมีคาถาเป่าฝีให้แตก ดังนี้

ตั้งนะโม 3 จบ

อิมังโส หิตัง ปิจฺจุขามิ

ท่องคาถาเป่าบริเวณที่เป็น โดยใช้นิ้วนิ้วนวดวนรอบๆบริเวณฝีโดยวนออก

3. (คาถาเป่ารักษาอาการเด็กนอนผวา หรือเคঁกร้องไห้บ่อยๆ)

ชาโล มหาชาโล ชาลัมมหาชาลัม ชาลิตเมมหาชาลิตเต ชาลิตังมหาชาลิตัง มุตเตมุตเต

สัพพิตเต มุตตังมุตตังสัพพิตัง สุตตังกะมิตติ สุตตังกะมิตติ มัคกะขีติ นัตถิกิลา อัมภิกิลา มันธะลา

โรธิลา กะระลา วิคิริวิคิริ กิตติ กิตติ มิตติ มิตติ จิตติ จิตติ มุตติ มุตติ ชาระนิตติ อธิง

ภาวณะปริตัง

- เคี้ยวไฟลกับหมากแห้ง ท่องคาถาเป่าบริเวณหัวเด็ก

คำรับยาสมุนไพรในการรักษาของพ่อเที่ยง เหมือนประธาน ได้แก่

1. คำรับยาสมุนไพรแก้ตานขวนในเด็ก
 - กาฝากคันหม่อน คัดมาฝนกับน้ำข้าวข้าว ใช้กินหรือทา
2. คำรับยาทาฝีที่ยังไม่แตกเพื่อให้แตก
 - ขอดเถาคันแดง (ตระเค็ด ภาษาเขมร) นำมาตำแล้วพอกบริเวณที่เป็น

- อาหารที่ห้ามรับประทานในขณะที่เป็นฝี

- มคแดง
- ไก่
- เนื้อวัว เนื้อควาย

3. คำรับยาพอกฝีตอนแตก

1. ขอดจบก
2. ดินจอมปลวก
3. น้ำปัสสาวะ

- นำมาคำนวณรวมกันแล้วหาบริเวณที่เป็น

4. ดำรับขารักษาอาการบวมทั้งตัว

1. เวียร์เคะทอม (ภาษาเขมร)
2. เวียร์อุจุม (ภาษาเขมร)
3. เปลือกกระถินพินาน

- นำมาต้มรวมกันแล้วใช้อาบทุกวัน

5. ดำรับยาแก้แผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก

1. คั้นกล้วย
2. ใบตำลึง

- คำนวณรวมกันแล้วทา

พ่อเสงี่ยม มณฑาทอง

ประวัติ

เป็นหมอฟันท่านประเภท พิธีกรรม

บิดาชื่อ นายชอน มณฑาทอง มารดาชื่อ นางพิมพ์ มณฑาทอง

มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 3 คน

1. นางคำพอง อนันทวัน
2. นายเสงี่ยม มณฑาทอง
3. นายสงวน มณฑาทอง

พ่อเสงี่ยม มณฑาทอง ชื่อเล่น แต้บ ภูมิลำเนาเดิมอยู่บ้านสะแกชำ ต.แสงพนัสนิ

อ.เมือง จ.สุรินทร์ พ่อเสงี่ยมในสมัยเด็กได้มีโอกาสอยู่ใกล้ชิดกับพระสงฆ์มาโดยตลอด จึงมีความสนใจในเรื่องธรรมะ ในเรื่องบทสวดมนต์ บทเทศน์ต่าง ๆ พอเข้าสู่วัยหนุ่มอายุครบบวช จึงได้ละทางโลกมุ่งสู่ร่มกาสาวพัสตร์ ได้รับเงาของพระธรรม ซึ่งบวชอยู่ได้ประมาณ 3 พรรษา จึงได้ลาสิกขาบทออกมา หลังจากนั้นก็ได้พบรักกับสาวชาวบ้านคนหนึ่ง เป็นคนบ้านฝาง ต.บุฤาณี อ.เมือง จ.สุรินทร์ แล้วได้แต่งงานกันเมื่อ ปี พ.ศ. 2516 แต่ชีวิตคู่ในครั้งนั้นไม่ประสบความสำเร็จ ด้วยเหตุผลทั้งคู่ไม่สามารถ เดินทางไปด้วยกันได้ ผลสุดท้ายก็ลงเอยโดยการแยกทางกัน หลังจากนั้นอีก 3 ปี พ่อเสงี่ยมก็ได้พบรักใหม่ โดยการชักจูงของคนเฒ่า คนแก่ จึงได้แต่งงานอีกครั้ง กับแม่สังัด กงจักร ซึ่งเป็นคนบ้านฝาง ต.บุฤาณี อ.เมือง จ.สุรินทร์ และได้ใช้ชีวิตร่วมกันมาจนถึงปัจจุบัน มีบุตรด้วยกัน 3 คนเป็นชาย 2 คน หญิง 1 คน

ความเป็นมาของหมอพิธีกรรม

เหตุจูงใจที่อยากเป็นหมอพิธีกรรม เนื่องจากได้คลุกคลีอยู่กับใกล้ชิดพระสงฆ์ และได้ศึกษามาโดยตลอดแต่ยังไม่จริงจังเท่าใดนัก เพิ่งเริ่มสนใจเมื่อ 4 -5 ปีที่ผ่านมา คือในช่วงปี พ.ศ.2544 ได้เริ่มศึกษาจากพ่อครู พันท์ ละเมียด ซึ่งการศึกษาเรียนรู้ในภรรยาของพ่อเสงี่ยมไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง เนื่องจากกลัวว่าจะไม่มีใครมาติดต่อกับไปทำพิธี แต่พ่อเสงี่ยมก็ยังเรียนรู้ด้วยจิตใจที่มุ่งมั่นและบริสุทธิ์ โดยติดตามครูไปในที่ต่างๆ พอได้ความรู้พอสมควรแล้ว จึงได้ไปศึกษาต่อกับครูคนที่ 2 คือ ครูเที่ยง เหมือนประสาน ครูเที่ยงได้ถ่ายทอดความรู้ให้หมดทุกอย่าง แต่พ่อเสงี่ยมก็คิดว่ายังได้ความรู้ไม่พอ เพื่อให้วิชามีความขลังและไหลลื่น จึงไปเรียนวิชาเพิ่ม ซึ่งเป็นวิชาที่จะทำให้ความจำดีขึ้นและสามารถพูดได้คล่องโดยไม่ติดขัด เป็นวิชาที่มีอาชีพร้องเจริ่ง กันครึมนิยมเรียนกันเพื่อมิให้คิดขัดเวลาร้องเจริ่ง ซึ่งวิชานี้มีชื่อว่า “มุคโค” โดยพ่อเสงี่ยมได้ไปศึกษากับครู เก่ง โชติช่วง หลังจากจำเรียนกับครูหลายท่าน พ่อเสงี่ยมก็ได้นำเคล็ดลับวิชาจากครูหลายคนมาผสมผสานกันให้กลายเป็นคำพูดของตนเองเวลาไปทำพิธี

ลักษณะของมนต์คาถาที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ จะมีอิทธิพลจากศาสนา พราหมณ์เป็นส่วนมากและมีพระพุทธศาสนาเข้ามาร่วมด้วย เนื้อหาของคาถานั้นจะเป็น คำสอน คติธรรมและหลักการดำเนินชีวิต ซึ่งขึ้นอยู่กับพิธีกรรมที่ทำ พิธีกรรมที่พ่อเสงี่ยมรับทำเช่น งานบวช งานแต่งงาน งานโกนจุก งานขึ้นบ้านใหม่ ยกเสาเอก สะเดาะเคราะห์ การเรียนเป็นหมอพิธีกรรมนั้นจะต้องมีการท่องจำอยู่เรื่อยๆ ผูกจิตให้เกิดสมาธิ มิเช่นนั้นจะทำให้ลืมหรือผิดเพี้ยนได้

การทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์

พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้พ้นออกไปจากตัวผู้ที่มาทำพิธี ซึ่งที่แท้จริงแล้วเป็นการให้กำลังใจคนผู้นั้นเพื่อการต่อสู้กับสิ่งต่างๆ ในการดำเนินชีวิตแต่ละวัน

พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์นั้นจะถือว่าผู้มาทำพิธีนั้นแต่ละคนเกิดวันอะไร ซึ่งจะจัดพิธีให้ถูกต้องตามวัน เดือน ปีเกิด แต่กระบวนการในการดำเนินพิธีกรรมนั้นจะมีลักษณะคล้ายๆกัน องค์ประกอบในการประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์จะมีสิ่งของหลายอย่าง ซึ่ง

จะเอามารวม

อยู่ในแท่นบูชา ที่เรียกกันว่า “เป” (แท่นทำจากเปลือกต้นกล้วย มีลักษณะคล้ายเจดีย์หัวกลด ซึ่งนิยมทำเป็น 3 ชั้น) สิ่งของที่นำไปใส่ในเปที่จะใช้ในการประกอบพิธีมีดังนี้ ข้าวดอก รังไหม ใบมะยม (นำมาเขียนทำเก็นอายุของผู้ที่มาสะเดาะเคราะห์) แป้ง ข้าว กับข้าว เล็บและผมของผู้สะเดาะเคราะห์ ข้าวสาร 5 ถ้วย ขวด 4 ใบ รูป 4 ดอก เทียน 2 เล่ม ใช้ทำน้ำมัน ศุภคำถุง (ใช้หนึบที่นิ้วขวาเวลาประกอบพิธีกรรม) ผ้าขาว 1 ผืน กรวย 10 อัน กระดังสำหรับใส่เปและข้าวสาร

ขั้นตอนการสะเดาะเคราะห์

1. วางเป่าไฉ่ข้างหน้าผู้สะเดาะเคราะห์
2. ให้ผู้ที่สะเดาะเคราะห์นั่งเหยียดขาไปหาเป
3. ใช้สายสิญจ์วางจากเปไปหาผู้สะเดาะเคราะห์โดยการพาดบ่าแล้วโยงไปหาอาจารย์ผู้สะเดาะเคราะห์
4. อาจารย์ทำพิธีสวดเวทย์มนต์คาถาประมาณ 30 นาที
5. เมื่อทำพิธีเสร็จเอาเคราะห์เอาโศกออกจากตัวแล้ว จะนำเปไปโยนทิ้งทางทิศที่ผู้สะเดาะเคราะห์จะหมดทุกข์หมดโศก และมีชีวิตรอดต่อไป ซึ่งแต่ละทิศขึ้นอยู่กับวันที่เกิด ซึ่งมีทิศดังนี้

วันอาทิตย์	ให้โยนไปทางทิศ	อุดร (เหนือ)
วันจันทร์	ให้โยนไปทางทิศ	หรีด (ตะวันตกเฉียงใต้)
วันอังคาร	ให้โยนไปทางทิศ	อีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ)
วันพุธ	ให้โยนไปทางทิศ	อีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ)
วันพฤหัสบดี	ให้โยนไปทางทิศ	บูรพา (ตะวันออก)
วันศุกร์	ให้โยนไปทางทิศ	อาคเนย์ (ตะวันออกเฉียงใต้)
วันเสาร์	ให้โยนไปทางทิศ	ทักษิณ (ใต้)

*หมายเหตุ ลักษณะการทำพิธีสะเดาะเคราะห์ของพ่อแสงยม จะคล้ายกับพ่อเที่ยง เพราะเป็นลูกศิษย์พ่อเที่ยง

พ่อผอย ประสานสุข

ประวัติ

พ่อผอย ประสานสุข เกิดที่บ้านตระงอล ตำบลนาบัว อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อ พ.ศ. 2473 ปัจจุบัน 76 ปี มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 7 คน เป็นชาย 4 คน เป็นหญิง 3 คน ช่วงชีวิตวัยเด็ก พ่อผอย ประสานสุข ช่วยบิดามารดาทำนา ทำไร่และทำงานอื่นๆตามกำลังของเด็ก พ่อผอยเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านกระหม ต.นาบัว อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในช่วงปี พ.ศ. 2485 ในช่วงที่เรียนนั้นก็ไม่ได้ละเลยจากการช่วยงานที่บ้านเลยหากมีเวลา วันหยุดหรือปิดภาคเรียนมาตลอด โดยอุปนิสัยของพ่อผอย เป็นคนสุขุม พุฒน้อยแต่ทำงานอย่างจริงจัง คำที่ว่า"พุดน้อยค่อยหนัก" พ่อผอยถึงวัยที่จะบวชก็บวชจำพรรษาที่วัดกระหมอยู่ 6 พรรษา ก็ได้ศึกษาธรรมวินัยและวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ พ่อผอยอยู่ในพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด จากนั้น ปี พ.ศ.2496 ได้ลาสิกขา จึงได้มาอยู่กับพี่ชาย คือ นายพูน ประสานสุข ซึ่งนายพูนได้แต่งงานอยู่กับนางเปลี่ยน บังคะคารา ที่บ้าน สก๊วน หมู่ที่ 5 ต.บุฤณ อ.เมือง จ.สุรินทร์ ซึ่งมาช่วยพี่ชายทำนา จากที่มาจากอยู่กับพี่ชาย ให้หลัง

6 ปีก็ได้แต่งงานกับนางเสงี่ยม บังคะคารา ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องกับนางเปลี่ยน ด้วยความเห็นชอบของพี่ชาย (นางเสงี่ยม บังคะคารา เสียชีวิตแล้วเมื่อ พ.ศ. 2543) ก็แต่งงานอยู่กินกันอย่างมีความสุข โดยประกอบอาชีพทำนาหาเลี้ยงกัน แต่ด้วยความสุขของครอบครัว อาจจะไม่สมบูรณ์เนื่องจากไม่มีลูก จึงได้ไปขอลูกสาวของพี่สาวนางเสงี่ยมมาเลี้ยง มีบุตรชื่อนางกัญญา ประสานสุข เมื่อมีลูกบุญธรรมครอบครัวก็พร้อมไปด้วยความสุขที่มีพ่อ แม่ ลูก ครบสมบูรณ์ ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 1/2 หมู่ 5 ตำบลนฤญาติ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

เหตุปัจจัยที่ทำให้เป็นหมอพื้นบ้าน

จากที่อยู่กินกับนางเสงี่ยมมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง นางเสงี่ยมประสบอุบัติเหตุแขนหัก พ่อผอยจึงไปนิมนต์หมอพื้นบ้านที่มีความรู้ความสามารถทำการรักษาบรรยา โดยนิมนต์พ่อเปรม แก้ววิเศษ ซึ่งอยู่บ้านอังกัญ หมู่ 4 ต.นฤญาติ อ.เมือง จ.สุรินทร์ ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านสกี้นประมาณ 3 ก.ม. สมัยก่อนถนนหนทางก็ไม่สะดวกไม่มีรถวิ่งขากวักขวเหมือนปัจจุบันจึงไม่สะดวกที่จะเดินทางเที่ยวไปเที่ยวมาเพื่อการรักษา พ่อเปรมเห็นว่านายผอยเป็นคนดี สุขุมรอบคอบ อยู่ในศีลธรรมจึงทำการถ่ายทอดวิชาจรรยาจรดกระดูกให้กับพ่อผอย ที่บ้านของพ่อผอยเองโดยต้องมีกรวย 5 ดอกไม้ธูป เทียน พร้อมเงิน 6 สตึง เป็นการถวายตัวเป็นศิษย์โดยใช้เวลาเรียนรู้เพียง 3 วัน ทั้งเวทย์มนต์คาถาในการเป่า น้ำมันที่ใช้ทา ยาที่ใช้ใส่ระคบ จากที่ได้เรียนจากพ่อเปรมแล้วได้รักษาบรรยาจนหายดี จากการที่พ่อผอยรักษาบรรยาจนหายดีคนในชุมชนได้ชื่นกตติศัพท์ของพ่อผอยในการจรรยาจรดกระดูกจึงเกิดความเชื่อถือและหากคนในชุมชนประสบอุบัติเหตุแขนขาหักก็จะให้พ่อผอยทำการรักษาพอมักินมา ให้พ่อผอยรักษามากขึ้นกตติศัพท์ของพ่อผอยก็แผ่กว้างออกไป จากบ้านสกี้น ก็ขยายออกไปตำบลนฤญาติ จนกระทั่งถึงตำบลใกล้เคียงเช่น ตำบลเมืองที่ ตำบลแสงพันธ์ เป็นต้น

วิธีการรักษา

หากผู้ป่วยมาให้ทำการรักษาก็ต้องมีกรวย 5 ดอก เทียน 2 เล่ม พร้อมเงิน 2 บาท ใส่พาน นิมนต์ครูให้ทำการรักษา ขั้นตอนการรักษาดังนี้

1. ใส่เกลือไม้ไผ่ โดยเกลือไม้ไผ่เป็นชิ้นขนาดหัวแม่มือ มีความยาวประมาณ 1 ฟุต หากหักบริเวณหน้าแข้งท่อนแขนหรือบริเวณปลีมือ ถ้าหักบริเวณมือ ก็จะเหลาเป็นซี่เล็กลงมาอีกและความยาวตามความเหมาะสม แล้วนำไม้ไผ่ชิ้นมามัดด้วยเชือกหัวท้าย เรียงขวางตามเชือกโดยห่างประมาณ 1 ซม.คว่ำจะสามารถพันรอบบริเวณที่หักได้ ตอนที่มัดด้วยเชือกนั้นจะมีการบริกรรมคาถา

2. คาถาที่ใช้ในการเป่า โดยการเป่านั้นหมอพื้นบ้านเคี้ยวหมากก็ได้ ส่วนพ่อผอยไม่กินหมาก การเป่านั้นจะเป็นการเป่าไล่ลง เช่น หักบริเวณหน้าแข้ง จะต้องเป่าจากใต้หัวเข่าไล่ลงไปจนสุดปลายเท้า ทำเช่นนี้ 3 ครั้ง

คาถาใช้เป่ารักษา

(ตั้งนะโม 3 จบ) ออม กุติง กุตอ คอ พู ขาด เอา คอ พู ตอ เอากระดูกมาตั้ง เอาหนึ่งมา
ค่อ ปัดดู มัด คอ ออม สะทิสสะวาหะ (ว่าคาถา 3 จบ)

ยาทารักษา ใช้น้ำมันงา

ยาประคบ ใช้คันกระดูกงู คำพอกแผลก่อกด้วยผ้า พอจะใช้ให้น้ำไปจุ่มกับน้ำร้อนแล้ว
นำมาประคบ

การวินิจฉัย ใช้วิธีการสัมผัสคุณลักษณะการหัก หากทราบลักษณะหักอาจจะจับหรือดึง
บ่อยๆ ให้กระดูกเข้าที่

ข้อปฏิบัติ

ปฏิบัติตนอยู่ในศีลอยู่ในธรรม ประพฤติปฏิบัติอยู่จารีตประเพณีอันดีของชุมชนและทุกวัน
พระก็จุดธูปเทียนพร้อมด้วยขันธ 5 ถวายและระลึกถึงคุณของครูอาจารย์

บทบาทที่มีต่อชุมชน

จากการปฏิบัติตัวของพ่อผอย ประสานสุข ซึ่งอยู่ในศีลธรรม ชอบช่วยเหลือเพื่อนบ้าน ไม่
ว่างงานบุญงานแต่งก็จะเป็นกำลังสำคัญในการช่วยงานในสมัยเมื่อยังมีแรงมีกำลังพออายุมากก็เป็น
หลักในการให้คำปรึกษาการจัดการ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาหรือไม่ว่าทางพิธีพราหมณ์
ประกอบด้วยอุปนิสัยที่เป็นคนพูน้อย สุขุม รอบคอบ ส่วนมากจะทำมากกว่าพูดจึงเป็นที่เคารพ
และเชื่อถือของคนในหมู่บ้าน

ประสบการณ์การรักษาคนในชุมชน

นางสงวน สุนทรชัย อายุ 67 ปี อยู่หมู่ 5 บ้านสกีวัน ตำบลบุตาธิ อากาศระดุกหน้าแข้ง
รา้ว เนื่องจากล้มล้มล้มตั้งแต่วันที่ 9 กรกฎาคม 2549 ได้เข้าไปนอนโรงพยาบาลอยู่ 4 คืน จาก
นั้นหมอก็ให้กลับมาพักที่บ้านประกอบกับให้ยามารับประทานแต่ก็ยังรู้สึกปวดและบวม จึงให้
พ่อผอยมาทำการรักษา โดยใช้น้ำมันงาที่บริเวณที่รา้วแล้วบริกรรมคาถาเป่าไปที่ขาจากปลีช่องไล่ลง
ไปที่ปลายนิ้วและใช้เทียนเคาะไล่ตามลมปากที่เป่า ทำเช่นนี้ 3 ครั้ง คนไข้บอกว่า “พอเป่าแล้วรู้สึก
เย็นที่กระดูกและผ่อนคลายกล้ามเนื้อขา รู้สึกมีกำลังใจไม่รู้สึกกังวลใจแต่อย่างใด”

พ่อวาสน์ มานูจำ

ประวัติ

พ่อวาสน์ มานูจำ เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ 7 กันยายน 2469 ปัจจุบันอายุ 80 ปีเกิดที่บ้านแสดง
ด.แสดงพันธ์ อ.เมือง จ.สุรินทร์ เป็นบุตรคนที่ 2 ในบรรดาพี่น้อง 5 คน ของนายหอม นางต้อย มานู
จำโดยพ่อแม่ของพ่อวาสน์ ประกอบอาชีพทำนา โดยเกิดมาเป็นลูกชานาจึงได้เรียนรู้วิธีการทำนา

และช่วยพ่อแม่ได้ตามกำลังความสามารถ จนกระทั่งถึงวัยเข้าเรียนก็ได้เข้าเรียนที่โรงเรียนโลกจิระ ค.แสดงพันธ์ อ.เมือง จ.สุรินทร์ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงปีที่ 3 พอจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 แล้วคุณครูแนะนำและทำหนังสือส่งไปยังโรงเรียนสระโบราณ(โรงเรียนเมืองสุรินทร์ในปัจจุบัน) ค.ในเมือง อ.เมือง จ.สุรินทร์ ซึ่งคุณครูเห็นว่าเป็นคนหัวดีและมีความตั้งใจใฝ่เรียนรู้อย่างจริงจังให้มาเรียนต่อชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่โรงเรียนสระโบราณจนจบ จากนั้นก็ได้เข้าไปเรียนที่โรงเรียนสุรินทร์ศึกษา (ส.ศ.) ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนหรือที่รู้จักในนาม โรงเรียนคายน ซึ่งตั้งอยู่ใกล้ศาลหลักเมืองสุรินทร์ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-4 จากนั้นก็เข้าไปเรียนที่โรงเรียนสุรวิทยาคาร (ส.ว.ค.) ซึ่งเป็นโรงเรียนชายประจำจังหวัดสุรินทร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จนจบมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในช่วงปี 2487 จากนั้นก็ออกมาช่วยพ่อแม่ทำนาอยู่ถึง 2 ปี ในช่วงที่ช่วยพ่อแม่ทำนาอยู่นั้นก็ได้ไปช่วยสอนนักเรียนที่โรงเรียนโลกจิระ โดยได้รับมอบหมายให้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 อยู่ประมาณ 3 เดือนโดยมิได้ค่าตอบแทนและก็ไม่ได้เรียกเอาค่าตอบแทนแต่ประการใด จากนั้นก็ได้เข้าไปทำงานที่ ที่ว่าการอำเภอในตำแหน่งเสมียนฝึกหัด โดยทำหน้าที่ทุกอย่างไม่ว่าจะเดินหนังสือหรืออะไรอีกก็ปาละแล้วแต่ผู้ใหญ่จะสั่งให้ทำ แต่ก็ยังมีค่าตอบแทนเป็นเงินเดือนแค่เป็นค่าประกันคอนตันปีก็ไม่มากมายนัก แต่ก็ใช้ความมุมานะไม่ย่อท้อทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ ซึ่งทำงานอยู่ที่ว่าการอำเภออยู่ 2 ปีจากนั้นก็ออกมาเนื่องจากสอบบรรจุครูติคช่วงปี 2491 มีอายุ 22 ปี โดยได้บรรจุให้ทำการสอนที่โรงเรียนวัดนิลาเทเวศน์ (ปัจจุบันเป็นโรงเรียนบ้านนาดัง-ตะแบก) ค. ขวาสีรินทร์ อ. เมือง (ปัจจุบันเป็นกิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์) จ.สุรินทร์ ได้รับมอบหมายให้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งได้รับเงินเดือนๆ ละ 30 บาท ในช่วงที่สอนอยู่ที่โรงเรียนวัดนิลาเทเวศน์นี้เองที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องมนต์คาถาในการเป่ารักษาแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก โรคบาดทะยักและคาถาการเป่าแก้คุณไสยในช่วงอายุประมาณ 25 ปี จากครูเปล่ง ขาว ซึ่งเป็นครูใหญ่โรงเรียนวัดนิลาเทเวศน์ในเวลานั้น โดยเขียนคาถาใส่กระดาษแล้วโยนให้และบอกว่า ให้ไปลองให้ขึ้นใจเผื่อจะได้ดูแลตนเอง คนใกล้ชิดและได้ช่วยเหลือผู้อื่น และยังได้เรียนรู้เรื่องยาสมุนไพรจากครูอีก 2 ท่าน คือ ครูโพธิ์ พิศิโสธรและครูบุญเรือน นามพูน เมื่ออายุ 27 ปีถือว่าเป็นหนุ่มเต็มตัวประกอบกับมีการงานที่มั่นคงผู้หลักผู้ใหญ่จึงเห็นควรว่าควรจะมีครอบครัวจึงได้แนะนำผู้หญิงชื่อ สวงวน (นามสกุลเดิม โชติช่วง) มานูจำอายุ 25 ปีเป็นคนบ้านฝ้าง ค. บุฎาญี จากนั้นก็ได้แต่งงานกัน โดยมีคำสินสอดเป็นทองหนัก 3 บาท และเงินจำนวน 3,000 บาทอยู่กินกันมาจนถึงทุกวันนี้ลูกด้วยกันทั้งหมด 5 คน เป็นชาย 2 คนหญิง 3 คน พ่ออายุ 32 ปี ซึ่งได้สอนอยู่ที่โรงเรียนวัดนิลาเทเวศน์เป็นเวลาถึง ๑๐ปีจากนั้นก็ย้ายมาสอนอยู่โรงเรียนบ้านโคกบรรเลง ค.บุฎาญี อ.เมือง จ.สุรินทร์เป็นเวลา 10 ปี จากนั้นย้ายมาสอนที่โรงเรียนวัดประสพ ค. บุฎาญี อ. เมือง จ. สุรินทร์ จนกระทั่งเกษียณอายุราชการ โดยได้ขึ้นตำแหน่งถึงขั้น ซี 6 ในปี 2529 ณ เวลานั้นอาศัยบ้านเลขที่ 65/2 ม.6 ค. บุฎาญี อ. เมือง จ. สุรินทร์

จากที่เรียนรู้เวทมนต์คาถาจากครูเป่ง เมื่อช่วงอายุ 27 ปีนั้นยังไม่เคยทำการรักษาใครเลย แม้แต่คนเดียวจนกระทั่งเมื่ออายุ ประมาณ 40 ปีโดยเหตุเกิดกับเพื่อนบ้านซึ่งโดนตะปูตำ แล้วมีอาการปวดบวมพองวามันจึงบอกภรรยาให้จัดเตรียมขันธ 5 ประกอบด้วย กรวย 5 รูป 2 ดอก เทียน 2 เล่ม ภรรยารู้สึกไม่ค่อยแน่ใจเพราะไม่เคยทราบมาก่อนว่ามีความรู้เรื่องการรักษาโรคแต่ก็ทำตามที่ทำที่พ่อบอก แล้วให้เอาขันธนี้ไปให้คนป่วยมานิมิตให้นายวาดทำการรักษา จากนั้นพ่อบอกก็เจ็บปวดมาก พลุ บริกรรมคาถาแล้วก็เป่าบริเวณที่เป็น จากนั้นให้หลังอาการอักเสบและปวดบวมทุเลาลงจนหายในที่สุด จากนั้นก็รักษามาเรื่อยๆจนกระทั่งถึงปัจจุบันซึ่งภรรยาเป็นผู้จัดเตรียมหมาก พลุ และขันธ 5 ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

การศึกษา

- เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 จากโรงเรียนโคกจี่ ตำบลแสงพัน อ.เมือง อ.สุรินทร์
- เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนสระโบสถ์ (โรงเรียนเมืองสุรินทร์ในปัจจุบัน) ต. ในเมือง อ. เมือง จ. สุรินทร์

- เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-4 จากโรงเรียนสุรินทร์ศึกษา ต. ในเมือง อ. เมือง จ. สุรินทร์
- เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนสุรวิทยาคาร ต. ในเมือง อ. เมือง จ. สุรินทร์

เหตุปัจจัยที่ทำให้เป็นหมอพื้นบ้าน

จากอุปนิสัยของนายวามัน มานูจำ ซึ่งเป็นคนใจเย็น สุขุม มีน้ำใจชอบเอื้อเฟื้อแบ่งปันให้ผู้อื่นจึงเป็นที่รักของผู้หลักผู้ใหญ่และคนใกล้ชิด อาทิเช่น ครูเป่ง ซึ่งได้จดเวทมนต์คาถาใส่กระดาษแล้วโยนให้แล้วบอกว่าให้ไปท่องให้ขึ้นเผื่อจะได้ดูแลตนเอง คนใกล้ชิด และได้ช่วยเหลือผู้อื่น จากนั้นได้เรียนรู้เพิ่มเติมจาก ครูโพง พิศโสระและครูบุญเรือน นามพูน เกี่ยวกับยาสมุนไพรและเวทมนต์คาถา

โรค/กลุ่มอาการที่ทำการรักษา

- แผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก
- ฝี
- แผลเรื้อรัง
- ถอนคุณไสย
- โรคตานซาง
- โรคบาดทะยัก

โดยคนที่จะมาให้ทำการรักษา จะต้องนำขันธ 5 ซึ่งประกอบด้วยกรวย 5 ดอกไม้ รูป 2 ดอก เทียน 2 เล่มพร้อมกับเงินแล้วแต่จะใส่มานิมิตครูให้ทำการรักษา

คาถาที่ใช้ในการรักษา

1. คาถาเป่ารักษาแผลไฟไหม้

(ตั้งนะโม 3 จบ) อี ระ ษา อะ สะ ระ ษา

2. คาถาเป่ารักษาแผลน้ำร้อนลวก

(ตั้งนะโม 3 จบ) ตี หัง จะ โต โร ตี นัง

3. คาถาเป่ารักษาปัสสาวะเหลือง (พิษไฟ) น้ำร้อนลวก

(ตั้งนะโม 3 จบ) ออม อัน เจิญ เปรียะ ปุค ระเจือบ (ระจับ) ปัสสเพลิง อัน เจิญ เปรียะ
เพลิง ไค กาย สะ วา หะ

4. คาถาเป่ารักษาพิษต่างๆ

(ตั้งนะโม 3 จบ) อะ ภี สละ เมจ จะ

5. คาถาเป่ารักษาแผลคุดเขี่ย อักเสบ / คับพิษตานิม รา

(ตั้งนะโม 3 จบ) บะ ปิค อะ สะ เมจ

6. คาถาเป่ารักษาปัส (พิษ)

(ตั้งนะโม 3 จบ) ออม กรง ทะแลง คำแนง คำนาน มหาเมฆ มหาคาร มหาอินชฌู เป็
อด คัจ โอ จุม คำเล็ก คำเลื้อ ปันเนรี โจนเจ๊ะ อะละส สัจ จะเอ็ง จาวะณา จัญ ไคว
ออม สะ ที สะ วา หะ

หากต้องการให้ปัสแตก

(ตั้งนะโม 3 จบ) ออม กรง ทะแลง คำแนง คำนาน มหาเมฆ มหาคาร มหาอินชฌู เป็
อด คัจ โอ จุม คำเล็ก คำเลื้อ ปันเนรี โจนเจ๊ะ อะละส สัจ จะเอ็ง จาวะณา ทะลุ ทะ
เลียย จัญ ไคว ออม สะ ที สะ วา หะ

คำรับยาสมุนไพร

1. คำรับยาแก้คุดเขี่ย (รกค้าง)

-สะมอกสะเวียะ (เปลือกคุดเขี่ย) มักด้วยคำยาคำสามเปลาะคัมคัมเพียง ด้วย

2. คำรับยาแก้คุดเขี่ย

-ระเวียง (หนามแท่ง) ใช้คั้น

-ขอป่า ใช้คั้น

-เล็บเหยี่ยว ใช้รากหรือคั้น

คัมคัมโดยใส่กระเทียม พริกไทย เพื่อเป็นการปรุงรส ควรคัมน้ำให้เดือดก่อน จึง
ใส่สมุนไพรทั้ง 3 ชนิดลงไปในปริมาณเท่าๆ กัน

3.คำรับยาถอนพิษเบื่อเมา/ผิดสำแดง/แก้ท้องเสีย/แก้อาการเมาเหล้า

- ใบข่อยต้มใส่น้ำตาลอ้อย กินต่างน้ำ

4.คำรับอยู่ไฟหลังคลอด/มะเร็งมดลูก

- กะลาใบว (นมสาว)

- จะเรก (หิ้งท่อน)

- จรูบ (กรวยป่า)

- กระเทียม, พริกไทย

ต้มดื่มกินต่างน้ำ

ข้อปฏิบัติของนายวาสน์ มานูจำ

- ทุกวันพระจะต้องนำขันธ 5 มาเช่นถวายครูอาจารย์
- ห้ามบุคคลอื่นเข้าไปยุ่งกับที่นอน หมอนมุ้ง
- ปฏิบัติตนอยู่ในศีลในธรรม

ข้อห้ามของพ่อวาสน์

- พลูที่ใส่ในขันธ 5 ห้ามทาปูนที่ใบพลูตามขาวและห้ามเด็ดใบพลูครึ่งใบ

ข้อปฏิบัติของผู้ที่มาให้ทำการรักษา

- ห้ามกินเนื้อวัว เนื้อควาย เนื้อไก่
- ห้ามกินเนื้อปลาที่ไม่มีเกล็ดเช่น ปลาไหล ปลาตุ๊ก

ประสบการณ์การรักษาคนในชุมชน

กรณีที่ 1 นายธรรม คิคถูก อายุ 70 ปี อยู่บ้านฝั่ง ต.บุญยี่ ประสบอุบัติเหตุไปจุดไฟเผา คอซังแล้วล้มลงถูกไฟไหม้ครึ่งตัวจากหัวไหล่ถึงฝ่าเท้าเป็นแผล ปวดแสบปวดร้อนและพองทั้งแถบ ลูกหลานจึงพาไปรักษาที่โรงพยาบาลหมอให้ยาแก้อักเสบและยาทา ยิ่งทายาก็ยิ่งปวดแสบปวดร้อน จึงกลับมารักษากับพ่อวาสน์โดยการเป่าด้วยเวทมนต์คาถาซึ่งผู้ปวดบอกว่าหลังจากเป่าแล้วรู้สึกเย็น ที่บริเวณแผลจากที่ตอนแรกมีอาการปวดแสบปวดร้อนมาก พ่อวาสน์บอกว่าการเป่าจะช่วยระงับ แม่เพลิง (ภาษาเขมร) หรือช่วยดับพิษร้อนจากแผลไฟไหม้ได้ ผู้ป่วยจะรู้สึกสบายและลดอาการปวดทรมานได้มากโดยไม่ต้องกินยาแก้ปวด โดยไปทำการรักษาอยู่ 4 ครั้ง อาการดีขึ้นมากและหาย เป็นปกติในเวลาต่อมา

กรณีที่ 2 เด็กหญิงอัจฉรีย์ กงจักร อายุ 7 ขวบ อยู่บ้านบุญยี่ ต. บุญยี่ ประสบอุบัติเหตุ ถูกน้ำมันพืช ร้อน ๆ ลวกมือข้างขวาดังแต่ข้อมือจนถึงปลายนิ้วทั้งฝ่ามือและหลังมือ มีอาการปวดแสบปวดร้อนและพอง ทำให้ผู้ป่วยร้องไห้ไม่หยุด พ่อแม่ได้ใช้ปูนว่านหางจระเข้ทาและพอก ทำให้อาการทุเลาได้สักพัก จากนั้นผู้ป่วยก็รู้สึกปวดแสบปวดร้อนอีกและร้องไห้ไม่หยุด ญาติที่อยู่

ใกล้บ้านจึงแนะนำให้ไปหาพ่อวาสนให้รักษา ซึ่งครูวาสนรักษาด้วยการเป่า 1 ครั้ง ผู้ป่วยบอกว่า “หนูไม่ร้อนและไม่ปวดแล้ว หนูไม่เป็นอะไรแล้ว” จากนั้นก็หยุดร้องไห้ทันที

พ่อจำรัส จูฑาจันทร์

ประวัติ

เกิดเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2481 อายุ 68 ปี อยู่บ้านเลขที่ 56/1 ม.ที่ 6 ต.บุฤณ อ.เมือง จ.สุรินทร์ เป็นบุตรของพ่อวอน แม่พิมพ์ จูฑาจันทร์ มีพี่น้องด้วยกัน 2 คน คือ

1. นายสัมฤทธิ์ จูฑาจันทร์
2. นายจำรัส จูฑาจันทร์

การศึกษา

จบการศึกษาชั้น ม.ศ. 3 จากโรงเรียนอานวยศิลป์ กรุงเทพมหานคร โดยอาพาไปเรียน คือ นายประสิทธิ์ จูฑาจันทร์ แล้วก็ได้เดินทางกลับบ้าน ในช่วงนั้นอายุประมาณ 13 ปี แล้วก็ไม่ยอมกลับไปเรียนอีกเลย อยากอยู่บ้านเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย ทำนา ปลูกพืชผักสวนครัว มองว่าการใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านน่าจะมีความสุขกว่า และอีกอย่างการเดินทางไปกรุงเทพในสมัยนั้นต้องนั่งรถไฟที่ยังใช้เงินอยู่และก็ต้องหักค่าคืนที่นครราชสีมาก่อนตอนเช้าถึง จะเดินทางต่อไปถึงกรุงเทพฯ เพราะฉะนั้นการไปอยู่กรุงเทพฯ นานๆ ครั้งถึงจะได้กลับบ้าน ก็เลยไม่ยอมกลับไปเรียนอีก แม้แต่หลักฐานการจบการศึกษาก็ไม่ได้ไปเอาไว้

จากนั้นเมื่อมีอายุได้ 18 ปีก็ได้พบรักกับแม่กวม จูฑาจันทร์ ซึ่งเป็นคนบ้านสะแกชำ ต.แสงพันท์ อ.เมือง จ.สุรินทร์ โดยความสมัครใจรักใคร่กันเอง มีบุตรด้วยกัน 9 คน คือ

1. นายจำเริญ จูฑาจันทร์
2. นางบุญเทียน จูฑาจันทร์
3. นางสาวการ พวงทอง
4. นางรัชณี จูฑาจันทร์
5. นางบัวแก้ว จูฑาจันทร์
6. นายจำรูญ จูฑาจันทร์
7. นายจำเรียง จูฑาจันทร์
8. นายจำรงค์ จูฑาจันทร์
9. นายเจริญ จูฑาจันทร์

เหตุปัจจัยที่ทำให้เป็นหมอพื้นบ้าน

พ่อจรัส จุฑาจันทร์ ได้เรียนรู้การเป็นหมอพื้นบ้านเมื่ออายุได้ 17 ปี โดยการพาไปของแม่พิมพ์ มารดาของพ่อจรัสเอง เห็นว่า ตาอืด ซึ่งเป็นลุงของแม่ เป็นหมอพื้นบ้านที่มีวิชาอาคม เก่งในด้านการรักษาโรคหลายอย่าง เช่น กาฬเปา พิษตะขาบ แมงป่อง ปลาชุกคำ งูกัด เป้าวัวควายถูกงูกัด โรคตานขวง รวมทั้งวิชาความรู้เรื่องไสยศาสตร์ต่างๆ ก็อยากให้ลูกชายได้เรียนรู้และสืบทอด จึงไปขอให้ตาอืดสอนให้ลูกชาย และตัวพ่อจรัสเองก็อยากจะเรียนรู้ด้วย ตาอืดก็รู้สึกถูกชะตารักใคร่พ่อจรัส ก็เลยยอมถ่ายทอดวิชาให้ โดยมีแม่พิมพ์ช่วยเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ในการไหว้ครูก่อนเรียน ซึ่งอุปกรณ์ที่ใช้ไหว้ครูก่อนเรียน ได้แก่

อุปกรณ์ไหว้ครูก่อนเรียนการรักษา พิษตะขาบ แมงป่อง งูพิษกัด ปลาชุกคำ เป้าวัว ควายถูกงูกัด ประกอบด้วย

1. ขันธ 5
2. เทียน 1 คู่
3. เงินหกสลึง

อุปกรณ์ไหว้ครูก่อนเรียนการรักษา ตานขวงเด็ก

1. ขันธ 5
2. เทียน 1 คู่
3. เงินแดง

หลังจากทำพิธีไหว้ครูเสร็จ ตาอืด คงกระจายก็ได้จมนต์คาถาใส่สมุดให้ พ่อจรัส และก็ป้อนน้ำสาปใส่ปากให้ พ่อจรัสด้วย เพื่อเป็นการถ่ายทอดวิชาความรู้ที่มีอยู่ให้ ในส่วนของวิชาความรู้เรื่องไสยศาสตร์ และวิชาต่างๆ ตาอืดไม่ได้ถ่ายทอดให้ เพราะเห็นพ่อจรัสยังเป็นวัยรุ่นอยู่ และเป็นคนใจร้อน ถ้าถ่ายทอดให้เกรงว่าจะเกิดความคิดคะนอง อาจลองวิชาทำร้ายผู้อื่นได้ก็เลยไม่ยอมถ่ายทอดให้

การใช้วิชาความรู้ในการรักษาเริ่มเมื่ออายุได้ 22 ปี โดยเริ่มต้นจากลูกหลานในบ้านก่อน และคนในชุมชนใกล้เคียงกัน จากนั้นเมื่อมีการรักษาแล้วหายก็ได้มีการบอกต่อๆ กันไป ทำให้ที่รู้จักของคนในชุมชนใกล้เคียง และไกลออกไป

การรักษา

คนไข้ที่มาให้ทำการรักษาก็จะมายกมือไหว้ นิมนต์หมอให้ทำการรักษาให้ โรคที่มาให้ทำการรักษาเป็นจำนวนมากก็คือ โรคตานขวงในเด็ก การรักษาจะเป็นการเป่ามนต์คาถา (ใช้ หมากพลู และยาเส้น) และกินยาฝนควบคู่กันไป โดยจะมีการเป่าอยู่ประมาณ 2-3 ครั้ง แล้วก็ฝนยาให้ไปกินที่บ้าน คนไข้เมื่อรักษาหายก็จะมีการมาขกครู อุปกรณ์ที่ใช้ในการขกครู ได้แก่

1. ชั้น 5
2. เทียน 1 คู่
3. เหล้าขาว 1 ขวด
4. น้ำส้ม 1 ขวด
5. เงินแล้วแต่จะให้

การรักษาดาวหางในเด็ก

(ตั้งนะโม 3 จบ) ออม ขางคำ ขางแดง ขางปักตะแสง ขางกินในปอด ตลอดทั้งหัวใจ

อมสระที่สระวาหยา

พอบริกรรมคาถาจบก็เป่าลงไปในปากเด็ก 3 ครั้ง

คำรับยารักษาดาวหางในเด็ก

1. จันทรแดง
2. จันทรหอม
3. จันทรขาว
4. เปลือกหอย

นำสมุนไพรทั้ง 4 ชนิดมาฝนให้เด็กกิน

การรักษาอาการอื่นๆ ก็มีบ้างแต่ไม่มากนัก เช่น แมลงสัตว์กัดต่อย งูกัด การรักษาจะใช้มนต์คาถา โดยการเคี้ยวหมาก พลู ยาเส้น เป่า ติดต่อกัน 2 – 3 ครั้ง เมื่อถูกกัดจะต้องรีบทำการรักษาให้เร็วที่สุด เพราะถ้าช้าก็อาจรักษาไม่หาย ที่ผ่านมาก็สามารถรักษาคนที่ถูกงูพิษกัดประสบความสำเร็จทุกราย

ข้อห้ามและข้อปฏิบัติของหมอ

1. ห้ามลอครวาคากผ้า หรือบันได แต่ถ้ามีการลอคแล้วห้ามหันไปมอง และหักเค็ดชาค
2. จะมีการไหว้ครูและร่ายเวทย์มนต์คาถาทุกครั้งที่เกิดสุริยุปราคา และจันทรุปราคา มี

ความเชื่อว่าจะทำให้มีความขลังและคาถาไม่เสื่อม

3. ห้ามโอ้อวดวิชา ว่าตัวเองเก่ง
4. ห้ามเรียกร้องคำรักษา

การสืบทอด

ในด้านของการสืบทอด พ่อจ๋ารัสมีความคิดที่จะถ่ายทอดให้เด็กรุ่นหลังเพราะว่าตัวเองก็แก่มากแล้ว โดยเฉพาะลูกหลานของตัวเอง แต่ก็ยังไม่มีผู้ใดเข้ามาว่าเรียน

ประสบการณ์รักษากันในชุมชน

กรณีที่ 1. ค.ช.พัศกร ชูวว อายุ 3 ขวบ มีอาการเป็นไข้ ลื่นเป็นฝ้า เป็นแผลในปากกินนมกินข้าวไม่ได้ไปรักษากับพ่อจรัส โดยการเป่า 2 ครั้ง และฝนยาให้กินก็หายเป็นปกติ

กรณีที่ 2. ค.ญ.เตชฐี คณิงหาญ อายุ 6 ขวบ มีอาการไข้และเป็นแผลในปาก ไปเป่า 2 ครั้ง แล้วฝนยาให้กลับมากินที่บ้านก็หายเป็นปกติ

กรณีที่ 3. ค.ญ.จิรัชณา คำตรงใจ อายุ 3 ขวบ มีอาการร้อนใน ผื่นขึ้นตามตัว เป็นไข้ รักษาโดยการฝนยาให้กลับมากินที่บ้านประมาณ 1.25 ลิตร ก็หายเป็นปกติ

กรณีที่ 4. นายคำสีก กงจักร อายุ 73 ปี มีอาการเจ็บคอ มีเสมหะ รักษาโดยการฝนยาให้กินเพียง 1 ครั้งก็หาย

กรณีที่ 5. ค.ญ.อัครชัย กงจักร อายุ 6 ขวบ มีอาการเป็นตานขาง ลื่นเป็นฝ้า กินข้าวกินนมไม่ได้ รักษาโดยการเป่า 1 ครั้งแล้วฝนยาให้กินก็หายเป็นปกติ

แม่อุ๊ หมายชนะ

ประวัติ

เกิดเมื่อ พ.ศ. 2482 ที่บ้านโคกกระเพอ ต. นอกเมือง อ. เมือง จ. สุรินทร์ ปัจจุบันอายุ 71 ปี เป็นบุตรคนที่ 2 ในบรรดาพี่น้อง 6 คน เป็นชาย 4 คน หญิง 2 คน ของพ่ออึ้ง แม่บด ควรรกล้า พ่ออายุถึงวัยเรียนก็ได้เข้าเรียนที่โรงเรียน โคกกระเพอ ต. นอกเมือง อ. เมือง จ. สุรินทร์ จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พอจบก็ออกมาช่วยพ่อกับแม่ทำไร่ทำนา จนกระทั่งอายุได้ 17 ปี ก็ได้แต่งงานกับพ่อป่วง หมายชนะ เป็นคนบ้านสกี้น ซึ่งเป็นบุตรของพ่อสมึก แม่เอี่ยม หมายชนะ ก็อยู่กินทำไร่ทำนา ขาขบม ข้าวต้ม ขาขบมะพร้าว โดยเฉพาะการหาบมะพร้าวขายนั้นถือว่าต้องใช้ความขยันและอดทนอย่างมากทั้งต้องขึ้นต้นมะพร้าวและหาบขายเอง โดยเมื่อก่อนต้องเดินเท้าไปหาบมะพร้าวถึงตำบลเทนมีย์ โดยแม่อุ๊เล่าให้ฟังว่าต้องเดินเท้าจากบ้านสกี้น ไปที่บ้านเกรียด ตำบลเทนมีย์ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง โดยเดินทางทางเกวียนเล็ก ๆ ที่ทอดยาวไปสู่ปลายทาง ริมทางเกวียนมีแต่ต้นไม้ขึ้นรกชัฏดูเปลี่ยวแต่มีเพื่อนฝูงรุ่นราวคราวเดียวกันร่วมทางได้สวดเสกกันไปตามทาง ซึ่งมีความหวังที่ปลายทางที่รอคอยอยู่ที่จะได้มาซึ่งมะพร้าวเพื่อนำมาแลกเงินตราแม้จะเพียงเล็กน้อยก็เป็นปากเป็นท้องที่จะเลี้ยงตน สามีและลูกที่ยังเฝ้าคอยอยู่ที่บ้าน ส่วนสามีของแม่อุ๊นั้นออกเหินออกจากทำไร่ทำนา ก็ออกรับจ้างทั่วไปไม่ว่างานอะไรไม่เคยเกี่ยงต่างคนต่างช่วยแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกัน จึงเลี้ยงบุตรทั้ง 9 คน เป็นชาย 3 คน หญิง 6 คน จนเติบโตเป็นกำลังหลักของครอบครัวและได้ช่วยแบ่งเบาภาระของท่านทั้งสอง ประกอบกับการปฏิบัติตัวอันเป็นตัวอย่างแก่บุตรหลานในการดำเนินชีวิต

แม้จะลำบากก็อดทน อดออม จึงส่งผลให้ลูกหลานของแม่อุ๊ทุกคนเห็นคุณค่าความสำคัญของแม่อุ๊ โดยดูแลรับใช้ ประนินปฏิบัติ แสดงความกตัญญูกตเวทิตาต่อแม่อุ๊อย่างสูงสุดตามกำลังของลูกแต่ละคน

เหตุปัจจัยที่ทำให้เป็นหมอพื้นบ้าน

พ่อย้ายมาเป็นตะไกรบ้านสกลวันก็อาศัยอยู่กับพ่อแม่สามี ขณะนั้นอายุได้ 17 ปี ซึ่งแม่สามี คือ แม่เยี่ยม หมายชนะ เป็นหมอดำแขประจำหมู่บ้าน เวลาไปทำคลอดที่ไหนก็จะพาแม่อุ๊ไปด้วยทุกครั้ง เพราะเกิดความเอ็นดูและเห็นว่ายังเด็กมีกำลังวังชาพอที่จะช่วยในขณะทำคลอดได้ ที่สำคัญจะได้เรียนรู้การทำคลอดไปด้วย จะได้จดจำเป็นวิชาติดตัวเอาไว้ใช้ได้ การทำคลอดช่วงแรกส่วนใหญ่จะเป็นลูกมือของแม่เยี่ยม มาโดยตลอด จนกระทั่งอายุได้ 30 ปี จึงได้ไปทำคลอดเองเนื่องจากแม่เยี่ยมไม่ได้ไปด้วยเพราะอายุมากแล้วให้ไปทำแทนแม่ จากนั้นก็ได้ทำคลอดให้คนในชุมชนมาเรื่อยๆ ก็ไม่ได้มีอุปสรรค หรือเกิดอันตรายกับแม่และเด็กแต่อย่างใด จนกระทั่งอายุ 66 ปี ก็ไม่ค่อยได้ทำคลอด แต่มีบ้างบางรายที่ไม่อยากไปโรงพยาบาลก็ให้แม่ไปทำคลอดให้ หรือแม้กระทั่งคนที่ไปทำคลอดที่โรงพยาบาลแล้ว พอกลับมาก็จะให้แม่อุ๊ไปช่วยดูแลไม่ว่าจะเป็นการโกยท้อง ไปดูแล ขณะเวลาอยู่ไฟหรือแม้กระทั่งไปดัดยาให้กิน หากมีคนมาหาให้ไปช่วยดูแลแล้วจะไม่ไป แม่อุ๊รู้สึก ว่า “ทำให้ตนเองไม่สบายใจ ด้วยความรู้สึกเป็นห่วง แต่ทุกครั้งที่มีคนมาหาจะไปทุกครั้ง” เมื่อครั้ง ลูกสาวของแม่อุ๊ยังเด็กจนกระทั่งสาว คือ นางวลี คำเพราะ (นามสกุลเดิมหมายชนะ) แม่อุ๊จะหอบ หิ้วลูกสาวไปด้วยทุกครั้ง โดยนางวลีจะพาน้องไปด้วย จึงทำให้นางวลีได้ซึมซับวิธีการและขั้นตอน ทั้งหมดในการทำคลอดและการนวด แต่นางวลีบอกว่า “ไม่กล้าทำคลอด เพราะกลัวเลือดพอเห็น เลือดแล้วลมจะจับเอา แต่ให้นวดรักษาอาการอื่นพอทำได้” เป็นการรับช่วงขององค์ความรู้ที่ถ่ายทอดผ่านความซื่อสัตย์และสายเลือดจนซึมผ่านมาสู่ตัวจนสามารถทำการรักษาอาการเจ็บป่วยตามจังหวะ และโอกาส โดยบุตรของนางวลีทุกคนแม่อุ๊เป็นคนทำคลอดให้ ซึ่งแม่ทำคลอดให้หลานเกิดมาทั้งหมด 10 คน ในบรรดาลานของแม่อุ๊ 18 คน ส่วน 8 คนที่ไม่ได้ทำนั้นเนื่องจากอยู่ต่างจังหวัด ลูกสาวของแม่อุ๊ที่ให้แม่อุ๊ทำคลอดให้นั้นบอกว่า “รู้สึกมั่นใจและเชื่อใจในตัวแม่ มีความรู้สึกอบอุ่น ที่มีพี่น้องมาห้อมล้อมและช่วยเป็นกำลังใจ”

อาการที่ทำการรักษา

1. ทำคลอด
2. นวดจัดท่าเด็ก
3. นวดยกมดลูก
4. นวดรักษาอาการเคล็ดขัดยอก

วิธีการรักษา

การทำคลอด

1. จัดท่าเด็กให้หัวลง ในระหว่างที่ปวดท้องคลอดก็จะให้แม่ของเด็กเคี้ยวไพลสดเพื่อลดอาการปวด
2. พอเด็กโผล่หัวออกมาใช้มือรองบริเวณหัวกับต้นคอ
3. พอเด็กออกมาทั้งตัวก็ใช้มิด โคน(มิด โคนใบใหม่)ตัดสายสะดือ โดยเหนือสะดือประมาณ 2 นิ้วแล้วใช้ด้ายขาวผูกตรงปลาย แล้วใช้ด้ายกันหม้อทาแผลและใช้ผงกันแฉะจึงโรยแผลเพื่อไม่ให้เกิดการอักเสบ
4. ใช้ผ้าสะอาดชุบน้ำอุ่นพอหมาดๆ เช็ดตัวทำความสะอาดจากน้ำเมื่อน้ำคร่ำ จากนั้นนำตัวเด็กไปชำระล้างด้วยน้ำอุ่น
5. หากยังไม่ออกมาไม่หมด ก็ใช้วิธีกดและโกยบริเวณท้องน้อยจนรกออกมา หากยังไม่ออกอาจจะต้องใช้วิธีการล้วง โดยใช้นิ้วชี้ค่อยล้วงดึงออกมา
6. หลังจากคลอดเสร็จจะให้กินนมดื่มน้ำที่

กรณีทำคลอดที่เด็กเขาออกก่อน

แม่เล่าให้ฟังว่าในกรณีนี้มืออยู่ 1 รายที่เคยประสบ วิธีที่ใช้โดยให้เขาออกมาทีละข้างและทำในลักษณะนี้จะต้องมีผู้ช่วย โดยให้ผู้ช่วยช่วยดันศีรษะของเด็กที่ข้างนั้นของเด็กจะออกแล้วใช้นิ้วมือเกี่ยวขาเด็กออกมา แขนก็ทำในลักษณะเดียวกัน ส่วนหัวนั้นใช้ปลายนิ้วมือกดตรงกลางให้ชิดกับอกแล้วค่อยๆ ดึงออกมา หากไม่กดตรงๆ ของเด็กจะติดไม่สามารถออกมาได้

การฝังรก

นำรกใส่ผ้าในแล้วห่ออย่างมิดชิด โดยการชุดหลุมเตรียมไว้ลึกพอประมาณ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 ฟุต แล้วนำห่อผ้าหย่อนลงไปใช้ดินกลบอย่างแน่นหนา แล้วเอาหนามมาวางคลุมและปักเบ็ดป้องกันอีกชั้นหนึ่ง เพื่อเป็นการป้องกันสัตว์มาคุ้ยเอาไปกินและที่สำคัญเป็นการป้องกันพวกผีปอบมาลี้มเลีย เก็บกิน หากพวกนี้มากินจะทำให้แม่และเด็กไม่สบาย เช่นแม่ของเด็กจะตกเลือดไม่หยุด ส่วนเด็กก็จะไม่สบายร้องไห้ไม่หยุด อาจถึงกับเสียชีวิตได้ทั้งแม่และเด็กหากทำการรักษาไม่ทัน

การดูแลหลังคลอด

1. นวดท้องหรือโกยท้องทุกวันเพื่อช่วยขับน้ำคาวปลาและช่วยให้มดลูกเข้าอู่เร็ว
2. หากมีเลือดคั่งให้ใช้มือทั้งสองข้างกดบริเวณท้องน้อยแล้วขยับขึ้นลงลักษณะคล้าย

การเขย่า ก็จะทำให้เลือดที่ออกมา

3. ต้องกินยาต้มต่างน้ำ ในระยะที่อยู่ไฟตลอดจนประมาณ 1 ปีจะต้องกินน้ำอุ่นตลอด

4. อยู่ไฟตั้งแต่ 15 วันเป็นอย่างน้อยหรือจนกระทั่ง 3 เดือน

คำรับยาต้มหลังคลอด

คำรับที่ 1

1. หัวไพลสด

2. เกลือแกง

นำหัวไพลมาล้างทำความสะอาด แล้วทุบพอแตก ใส่เกลือแกง ใส่น้ำท่วมยา ต้มให้ดื่มทันที
ที่คลอดเสร็จ

คำรับที่ 2

1. ส้มโอย นํามาล้างน้ำให้สะอาด ใส่น้ำท่วมยาต้มให้ดื่มหลังคลอด และระหว่างอยู่ไฟ

คำรับที่ 3 แก้วขาวในเด็ก

สมุนไพร ใช้อย่างสมุนไพรในปากเด็ก

บทบาทที่มีต่อชุมชน

จากการที่แม่ผู้ทำหน้าที่เป็นหมอตำแยประจำหมู่บ้าน ได้ช่วยเหลือคนในชุมชนและคนที่ได้
ทำคลอดด้วยฝีมือการทำคลอดของแม่ผู้ ถือว่าแม่ผู้เป็นแม่หรือเป็นญาติผู้ใหญ่คนหนึ่งที่สามารถจะ
ดักเตือนลูกๆหลานในชุมชนได้ และแม่ผู้เป็นคนที่ปฏิบัติตัวอยู่ในศีลในธรรมมาโดยตลอด และ
เป็นคนเฒ่าคนแก่ที่เป็นหลักให้กับชุมชน ในการเตรียมงานพิธีกรรมต่างๆ เช่น งานแต่งงาน
งานบวช ขึ้นบ้านใหม่ งานศพ และยังมีฝีมือในการทำ “จวม” เป็นวัตถุทรงสลับพร้อมลายฉลุ
ใบตาล และมีด้ายสีแดงพัน เป็นสิ่งสำหรับครุภัณฑ์

พ่อเบย งามงอน

ประวัติ

นายเบย งามงอน เกิดเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ.2469 เป็นบุตรคนที่สามในบรรดาพี่น้อง
น้อง 10 คน ของ นายสวิน นางมถ งามงอน ในช่วงวัยเด็กนายเบย เป็นคนขยันขันแข็งช่วยพ่อ
แม่ทำไร่ไถนา และหาอยู่หากินตามธรรมชาติ หากบ เขียด ปู ปลา พืชผักจากธรรมชาติ เป็นการหา
กินที่พึ่งพิงธรรมชาติอย่างใกล้ชิด ที่สำคัญยังมีการปลูกพืชผักที่สามารถปลูกได้ไว้กินเอง แม้กระ
ทั้งยาสูบก็ปลูกไว้สูบเองถือได้ว่าเป็นการพึ่งตนเองของคนสมัยก่อนอย่างเด่นชัด โดยช่วงวัยเด็กมิ
ได้ต่างจากเด็กชนบทเมื่อสมัย 60-70 ปีที่แล้ว คืออยู่ตามท้องไร่ท้องนา ทำนาทำไร่ เลี้ยงวัวเลี้ยง
ควายตามประสา ไม่มีห้างสรรพสินค้าให้เดินทอดน่องสูดไอเย็นจากเครื่องปรับอากาศอย่างเช่นทุก
วัน มีแต่เดินแรงฝ่าเท้าตามวัวควาย สูดไอนิดนึ้กลิ่นหญ้า ผิวหน้าผิวกายเผชิญกับแสงแดดที่แผดจ้าจาก

ธรรมชาติ เก็บผลหมากรากไม้กินตามโลกตามโพรมิชายป่ากินตามประสาคนชนบท มีหมู่ญาติพี่น้องบ้านใกล้ไกลร่วมเดินทางไปเลี้ยงวัว ควายด้วยกัน ผูกพันช่วยเหลือกันตราบนานถึงทุกวันนี้

เมื่อถึงวัยเข้าเรียนก็ได้เข้าเรียนที่โรงเรียนวัดชัยประ โคม(โรงเรียนบ้านเสม็ด ณ ปัจจุบัน) ค.สลักโค อ.เมือง จ.สุรินทร์ โดยอยู่ห่างจากบ้านบุณยประมาณ 3 กิโลเมตรซึ่งเวลาไปเรียนนั้นใช้การเดินเท้าไปโรงเรียน เรียนจนกระทั่งจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เมื่อประมาณปี 2481 หลังจากนั้นก็ออกมาช่วยพ่อแม่ทำนาซึ่งกำลังสำคัญของครอบครัว จนกระทั่งเมื่ออายุ 20 ปีบริบูรณ์ถึงเวลาของการทำตามประเพณีปฏิบัติ คือการบวชเพื่อทดแทนคุณบิดามารดาและศึกษาพุทธประวัติ พระธรรมวินัย และความรู้ด้านอื่นๆ โดยบวชจำพรรษาอยู่ที่วัดชัยประ โคม(วัดเสม็ด) ซึ่งมีหลวงอาบวชจำพรรษาอยู่ที่วัดชัยประ โคมนี้เป็นเวลานานแล้วและที่สำคัญหลวงอามีความเชี่ยวชาญเรื่องเวทมนต์คาถาและยาสมุนไพรรักษาโรค โดยหลวงอาชื่อ โค งามงอน จึงได้ศึกษาดำรับตำรายาและเวทมนต์คาถาจากหลวงอาอย่างตั้งใจ ด้วยอุปนิสัยเป็นคนขยันและหมั่นศึกษาหาความรู้ จากเหตุนี้เองจึงทำให้หลวงอาไว้วางใจให้ทำการรักษาจากที่ได้ศึกษาเรียนรู้ได้เพียงปีกว่าจากนั้นก็ได้รับการเอื้อเฟื้อปวดยของผู้คนเรื่อยมา จากที่บวชอยู่ถึง 2 พรรษาจึงลาสิกขาออกมาช่วยพ่อแม่ทำนาเหมือนเดิม จากนั้นก็ได้แต่งงานกับ นางเลื่อน งามงอน(ถึงแก่กรรมแล้ว)มีบุตรด้วยกันทั้งหมด 5 คน ชาย 4 คน หญิง 1 คน

การศึกษา

เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดชัยประ โคม(โรงเรียนบ้านเสม็ด ณ ปัจจุบัน) ค.สลักโค อ.เมือง จ.สุรินทร์ ประมาณปี พ.ศ.2481 และได้บวชเรียนอยู่ถึง 2 พรรษา ซึ่งสามารถอ่านออกเขียนได้และสามารถอ่านเขียนภาษาขอมได้ด้วย

เหตุปัจจัยที่ทำให้เป็นหมอพื้นบ้าน

จากอุปนิสัยที่เป็นคนขยันขันแข็งและไม่เรียนรู้ ด้วยสบโอกาสที่ดีที่ได้ไปบวชจำพรรษาอยู่ที่วัดชัยประ โคม(วัดเสม็ด)ซึ่งมีหลวงอาเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านตำรับตำรายาและเวทมนต์คาถาและพร้อมที่จะถ่ายทอดให้กับผู้เป็นหลานซึ่งมีใจไม่เรียนรู้เป็นพื้นฐานเดิมอยู่แล้ว โดยให้เรียนจากตำรับตำราก่อนจนคล่องจึงไว้วางใจให้ทำการรักษาประกอบเรียนรู้เพิ่มเติมควบคู่กันไปด้วย

โรคที่ทำการรักษา

1. คาลซางในเด็กและผู้ใหญ่
2. มะเร็ง
3. ความดัน
4. เริม
5. ผิดสำแดง

6. อาการไข้เรื้อรัง

โดยคนที่จะมาให้ทำการรักษา จะต้องนำชั้น 5 ประกอบด้วย กรวย 5 ดอกไม้ รูป 3 ดอก เทียน 2 เล่ม พร้อมกับเหล้าขาวและใส่เงินตั้งแต่ 2 บาทขึ้นไป การเริ่มต้นจากเงิน 2 บาทนั้นพ่อเบยบอกว่า “ตอนเรียนนั้นยกครู 2 บาทจึงเริ่มต้นตั้งแต่ 2 บาทขึ้นไป” มานี้มนต์ครูให้ทำการรักษา การรักษาโดยให้กินยาต้มและยาฝนสมุนไพรพร้อมกับการบริกรรมคาถากำกับ

สาเหตุของการเกิดโรค

1. พฤติกรรมการกิน คนอาจกินอาหารที่ไม่ตรงธาตุของคนทำให้ร่างกายขาดสมดุล หรือกินอาหารผิดอาจส่งผลให้เกิดอาการผิดปกติ
2. สารเคมีหรือสารพิษต่างๆ ที่เจือปนอยู่กับอาหาร อากาศ ที่รับเข้าไปในรูปแบบของการกิน ผูดมหรือสัมผัส ซึมเข้าร่างกายแล้วสะสมอยู่ในร่างกายจนส่งผลให้เกิดโรค
3. พันธุกรรม เป็นการสืบทอดโรคผ่านสายเลือด

การวินิจฉัยโรค

1. การซักประวัติคนไข้ ว่ามีอาการเป็นอย่างไร รู้สึกว่ากินอะไรที่เสี่ยงให้เกิดโรค เป็นมานานแค่ไหนแล้ว ได้ไปหาหมอท่านอื่นมาหรือยังแล้วหมอบอกว่าอย่างไร ได้กินยาอะไรไปบ้างแล้ว
2. การดูสีหน้าอาการ เช่น ดูว่าหน้าตาหมองคล้ำหรือไม่ นัยตาเหลือง ริมฝีปากแห้งซีด ผิวพรรณคล้ำผิดปกติหรือไม่
3. การสัมผัส เช่น สัมผัสดูอาการปวดบวมหรือมีแผลลักษณะอย่างไร

ข้อปฏิบัติของผู้มาทำการรักษา

1. ห้ามพูดคุยขณะกินยา
2. ห้ามดื่มน้ำออกจากเตา

ข้อปฏิบัติของ พ่อเบย งามงอน

1. ต้องรักษาศีล 5
2. ต้องทำการรักษาจนสุดความสามารถ
3. ทุกวันพระจะต้องจุดธูปเทียนพร้อมชั้น 5 เพื่อบูชาและระลึกถึงครูอาจารย์

ข้อห้ามของ พ่อเบย งามงอน

1. ห้ามลอคใต้ร้านฟัก
2. ห้ามลอคใต้ราวตากผ้า

องค์ความรู้/คำรับยาในการรักษาโรค

ตำรับยารักษาโรคเรื้อรัง

อาการของโรค มีเลือดออกจากปาก หู จมูกและทวารหนัก

1. ดันเรื้อรัง (ภาษาเขมร)
2. ดันจะกั่วตะมาด (ภาษาเขมร)
3. ดันไพรไชรากแขนง
4. ดันพลูสะบาท ไชราก

นำสมุนไพรทั้ง 4 ชนิดมาในปริมาณเท่ากันคัมกินต่างน้ำ

อาหารที่ห้ามรับประทานในขณะที่เป็นโรคนี

1. ปลาไหล
2. เหล้า

ตำรับยารักษาปัสสาวะ

1. ปุสค
2. ใบลำโพง (ทะเลียะ)

นำทั้ง 2 ชนิดมาตำรวมกันแล้วนำมาทาโดยรอบบริเวณที่เป็น เพื่อเป็นการระงับแม่มปัส (ระงับแม่มพิษ)

อาหารที่ห้ามรับประทานในขณะที่เป็นโรคนี

1. ปลาไม่มีเกล็ด เช่น ปลาตุล ปลาไหล เป็นต้น
2. ไก่
3. ปลาร้า ปลาร้าจ่อม
4. หน่อไม้

ตำรับยารักษาโรคเรื้อรัง

1. ใบสะเดา
2. ผลกระโดนสุก
3. ตะเลียบ

นำสมุนไพรทั้ง 3 ชนิดมาทำให้ไหม้ แล้วบดให้ละเอียดผสมกับน้ำข้าวข้าวทาบริเวณที่เป็นยิ่งทาได้บ่อยครั้งยิ่งดี

ตำรับยาแก้ผดผื่นแดง

ตำรับที่ 1

1. ตะเคา (โกสุม)
2. ตะโล๊ะ

นำด้วยทั้ง ๒ ชนิดในปริมาณเท่า ๆ กันมาต้มกินคางน้ำ

ตำรับที่ 2

1. กะเรียรสวา
2. มะนายแคล
3. ตะเล็จหม
4. กระเทียม
5. พริกไทย

นำสมุนไพรทั้ง 3 ชนิดข้างมาในปริมาณเท่าๆกันต้ม ปูรงรสด้วยกระเทียม
พริกไทย กินคางน้ำ

ตำรับยาฉะคาอาแก้อาการเด็กร้องไห้ไม่หยุด

1. กรัง
2. เล็บเหยี่ยว

นำสมุนไพรทั้ง 2 ชนิดมาเคี้ยวแล้วบริกรรมคาถา

(ตั้งนะโม 3 จบ) อู อะ อะ อะ อะ มะ โส

แล้วพ่นสมุนไพรเป่าไปที่เด็กตั้งหัวจนสุดปลายเท้า ทำเช่นนี้ 3 ครั้ง เพื่อเป็นการ
ป้องกันภูติผีที่จะมาหลอกเล่นกับเด็กหรือคาถาอื่นที่จะเหยียบข่มทำให้ไม่สบายได้

ตำรับยาแก้หาหรือคาถาของผู้อื่นเหยียบข่ม

1. ใ้บ้าน
2. ใ้ป่า
3. หัวยาจีน

ขุดเปลือกคั้นใ้ทั้ง 2 ชนิด นำมาเคี้ยวผสมกับหัวยาจีน แล้วพ่นสมุนไพรเป่าไปที่
หัวเด็กไล่ไปจนสุดปลายเท้า

คาถารักษาพิษงู

(ตั้งนะโม 3 จบ) ออม อู อู อะระหัง ออม เปี้ยก จัญ ค้อก เปี้ยก

อะค้อก ปือ ปัวะ ออมอะที่สะวาหะ

คำทิ้งท้ายของ พ่อเบย งามงอน “รู้สึกลำเสียดายที่ถูกหลานไม่เห็นความสำคัญและคุณค่า
ของวิชาความรู้ที่มีอยู่ คงจะต้องปล่อยให้ความรู้ที่มีค่าไปพร้อมกับร่างของพ่อ อยากจะให้มีคนมา
เรียนรู้ พ่อพร้อมที่จะถ่ายทอดโดยไม่มีข้อแม้ใดๆ”

บทที่ 3

ภาคีสถนับสนุนและการจัดการความสัมพันธ์

ศูนย์สมุนไพรระบัดไพร

ศูนย์สมุนไพรระบัดไพร เกิดขึ้นจากผลพวงการดำเนินงานกิจกรรมของคณะกรรมการศาสนา เพื่อการพัฒนาสุรินทร์ (ศพพ.สุรินทร์) ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่จัดตั้งขึ้นเมื่อเดือนกันยายน 2523 มีนายเอี้ยค ดิพูน เป็นผู้ประสานงาน โดยมีแนวคิดหลักในการพัฒนาได้แก่ แนวคิด "ศาสนา เพื่อการพัฒนา" โดยประยุกต์พุทธธรรมและพุทธประเพณีปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนและแนวทางการพึ่งตนเองวางอยู่บนหลักการคือ สนับสนุนให้ชุมชนแก้ปัญหาเป็นกลุ่ม สร้างการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การดำเนินงานในช่วงแรกเน้นประสานงานและส่งเสริมพระสงฆ์และผู้นำชุมชนเป็นสำคัญ เพื่อให้พระสงฆ์และผู้นำชุมชนได้ทำงานพัฒนากับชาวบ้าน และได้จัดกลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนาจำนวน 22 รูป ในจังหวัดสุรินทร์ ในนาม "กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนา" โดยมีหลวงพ่อนาน สุทนต์โต เป็นประธานกลุ่มงานพัฒนานั้นการระดมทุนเพื่องานพัฒนาส่งเสริมชาวบ้านให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม ทั้งมีส่วนร่วมในการคิดค้น ลงมือปฏิบัติ และส่งเสริมรายได้ในครัวเรือน

ปี 2538 - 2540 จึงจัดตั้งศูนย์สมุนไพรระบัดไพรในนาม "ศูนย์สมุนไพรระบัดไพร" เพื่อเป็นการรองรับผลผลิตสมุนไพรรองรับการผลิตและจำหน่ายยาสมุนไพรรวมถึงการบริการทางการแพทย์แผนไทย ด้านการใช้สมุนไพรรักษาโรค นวดไทย ประคบ - อบสมุนไพรร และเป็นกลไกกลางในการเชื่อมประสานการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้าน โดยมีอำเภอรเวทแพทย์แผนไทยประยุกต์เป็นผู้ควบคุมกำกับดูแลในด้านการแปรรูปและการส่งเสริมเป็นหลัก

ผลพวงจากการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง พบว่าองค์กรมีศักยภาพและมีต้นทุนเดิมของการพัฒนาที่หลากหลาย เช่น มีแกนนำทั้งพระสงฆ์และผู้นำชุมชนเป็น "ครู" ที่มีความสามารถ มีศักยภาพในการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี มีองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้ทั้งที่เป็น "ตัวคน" และ "แปลงปฏิบัติการ" มีกลไกองค์กรชุมชน รองรับการบริหารจัดการชุมชนอย่างเหมาะสม มีแหล่งทรัพยากรที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

นอกจากนี้งานพัฒนาองค์กรยังมุ่งส่งเสริมให้เกิดการสร้างสุขภาพแบบองค์รวมทั้งระบบ ได้แก่ สุขภาพกาย สุขภาพใจ สุขภาพจิตวิญญาณ และสุขภาพสังคม - สิ่งแวดล้อม ที่เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนกล่าวคือ

- รูปธรรมองค์ความรู้ที่เกิดจากตัวคน ได้แก่ คนปฏิบัติงาน แกนนำชุมชน พระสงฆ์ และชาวบ้าน ที่มีความรู้และมีศักยภาพในการเป็นวิทยากรหรือพ่อครู แม่ครู ถ่ายทอดองค์ความรู้ได้

- รูปธรรมด้านพื้นที่ปฏิบัติการ ได้แก่ พื้นที่ต้นแบบด้านเกษตรกรรมธรรมชาติ เช่น นาธรรมชาติ เกษตรผสมผสาน เกษตรไม้ผล การเลี้ยงปลาในนาบัว ฯลฯ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สามารถศึกษาคูงานและเรียนรู้ได้

- รูปธรรมด้านแหล่งศึกษาเรียนรู้ ได้แก่ ศูนย์สุขภาพในระดับชุมชน เช่น ศูนย์สุขภาพวัด อมรินทร์าราม ตำบลคาบเขา อำเภอปราสาท ศูนย์บริการอบสมุนไพรบ้านท่าบพลวง ตำบลระแส อำเภอเมือง และศูนย์สมุนไพรตะบิลไพร ซึ่งเป็นศูนย์ผลิต แปรรูป และจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพร แหล่งเรียนรู้ และศึกษาคูงานด้านการพัฒนาแบบครบวงจรได้แก่ การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย เกษตรธรรมชาติ การจัดการป่ารอบครัวและป่าชุมชน และแนวทางการพัฒนาชุมชน

- รูปธรรมด้านการฟื้นฟูระบบนิเวศน์วิทยาชุมชน ได้แก่ ป่ารอบครัว สวนสมุนไพร ป่าชุมชน ฯลฯ ที่ปฏิบัติการอย่างเป็นรูปธรรม

- รูปธรรมด้านสังคม คือ ชุมชนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่บนฐาน ประเพณี วัฒนธรรม และทรัพยากรท้องถิ่นสอดคล้องอย่างบูรณาการ มีการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ท้องถิ่นผสมผสานกับองค์ความรู้สมัยใหม่ได้อย่างลงตัวได้แก่ การผลิตในระบบเกษตรแบบครบวงจร การสร้างฐานอาชีพชุมชน การจัดสวัสดิการชุมชน ฟื้นฟูและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน และศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น

- รูปธรรมด้านการดูแลสุขภาพสุขภาพ เช่น มีการปลูกและใช้สมุนไพรในชุมชน นวดแผนไทย นวดพื้นบ้านให้ครอบครัวและชุมชน สืบทอดภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพด้านสมุนไพร และนวดพื้นบ้านจากบรรพบุรุษ เช่น พื้นบ้านนาดัง บ้านลำพุก และบ้านบุญญา

เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในชุมชนนั้น เป็นคนในพื้นที่ เป็นลูกเป็นหลาน จึงทำให้เกิดความไว้วางใจจากชุมชนทำให้การทำงานคล่องตัว และบรรลุตามเป้าหมายขึ้น และเจ้าหน้าที่ถูกฝึกให้เรียนรู้งานทั้งระบบ สามารถสร้างฐานการผลิตเองได้ ทำแปลงนาธรรมชาติ ป่ารอบครัว และสมุนไพร รวมตลอดทั้งการแปรรูปสมุนไพร นวดไทย นวดพื้นบ้าน และเป็นผู้มีใบประกอบโรคศิลปะสาขาเภสัชกรรม จำนวน 3 คน สาขาเวชกรรมและแพทย์แผนไทยประยุกต์ จำนวน 1 คน ทำให้สามารถเรียนรู้และเข้าถึงศาสตร์องค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ เช่น นวดพื้นบ้าน คัวยา คำรับยาพื้นบ้าน จากหมอชา สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเข้าใจและถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้

ศูนย์สมุนไพรทำหน้าที่เป็นทั้งทีมศึกษาเป็นที่เลื่องประสาณงานให้เกิดกิจกรรมและกระตุ้น หนุนเสริมให้เกิดกระบวนการกลุ่ม เช่น กลุ่มเกษตรธรรมชาติ กลุ่มแปรรูปสมุนไพรบ้านฝ้าง กลุ่ม องค์การจัดการป่าชุมชนหนองเย็บ เป็นต้น โดยประสานงานกับทุกระดับ ตั้งแต่สมาชิกกลุ่มต้องทำ ความรู้จักคุ้นเคยอย่างสม่ำเสมอ มีความรักความเข้าใจต่อชุมชน จนเกิดความไว้วางใจต่อกัน รวม ตลอดทั้งหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในชุมชนเพื่อขอความร่วมมือในการศึกษา

ผลของการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ตำบลบุญญาผิง โดยเฉพาะบ้านฝ้าง ซึ่งเป็นหมู่บ้านเป้าหมาย หลัก ทำให้เกิดกลุ่มต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรรมธรรมชาติและกลุ่มแปรรูป สมุนไพร เน้นส่งเสริมให้ลด ละ เลิก การใช้สารเคมี เช่นแปลงนาธรรมชาติปรับเปลี่ยนจากการผลิต พืชเชิงเดี่ยวพัฒนาไปสู่ระบบป่าครอบครัว คือ มีทั้งพืชผักสวนครัวสำหรับปรุงอาหาร สมุนไพร ไม้ ผล ไม้ประดับ และ ไม้ใช้สอย ทำให้มีความมั่นคงทางด้านอาหารและยา มีรายได้เสริมจากการขายพืช ผัก สมุนไพร และผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพร เพื่อเสริมเศรษฐกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิต

วัดประสาธสุข เป็นศูนย์กลางในการเชื่อมประสานให้ชุมชนทำกิจกรรมร่วมกันในโอกาส ต่างๆ โดยมี พระครูวินัยธรรมโมหิต เจ้าอาวาสวัดประสาธสุขและเจ้าคณะตำบลบุญญาผิง - เมืองที่ ซึ่งท่านเป็นพระนักพัฒนา (สมาชิกกลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนา มูลนิธิพิพิธประชานาถ) ที่มองเห็นปัญหาของชุมชนแล้วหาแนวทางในการแก้ปัญหา ทั้งด้านส่งเสริม ด้านฐานอาชีพ สวัสดิ ติการชุมชน การจัดการทรัพยากร และเป็นการจัดกิจกรรมเนื่องในวันต่างๆ เพื่อให้ชุมชน ผู้นำชุม ชน ครู และเยาวชนเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น จัดกิจกรรมวันแม่ที่วัด เป็นการปลูกฝังให้เด็ก มีความกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณ การใช้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ในการสอนพระพุทธศาสนาแก่ เด็กและเยาวชนทุกวันอาทิตย์ เพื่อให้มีคุณธรรม จริยธรรมและผ่านการจัดเกลาให้เด็กมีจิตสำนึกที่ ดีงาม นอกจากนี้ยังพยายามชักชวนผู้นำชุมชนไปเรียนรู้และศึกษาดูงานเกี่ยวกับการพัฒนาด้านต่าง ๆ ให้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เพื่อนำมาประยุกต์และนำมาปรับใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน / ชุมชนของ ตน ซึ่งจะเห็นได้ว่าวัดเป็นกลไกเชื่อมประสานให้ชุมชนและหน่วยงานทำกิจกรรมร่วมกันได้เป็น อย่างดีอีกทั้งวัดยังเข้าร่วมโครงการวัดเขตปลอดเหล้าฉลองครองราชย์ 60 ปี และเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จังหวัดสุรินทร์ ปี 2549 - 2552 ทำให้ผู้นำชุมชนและ ชุมชนตื่นตัว หันมาสนใจและดูแลสุขภาพกันมากขึ้น

ผู้นำชุมชน ประกอบด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหาร ส่วนตำบล และผู้นำทางพิธีกรรม เช่น พ่อเฒ่ายม มณฑาทอง เป็นแกนนำหลักในการเชื่อม ประสานให้เกิดความร่วมมือในการทำกิจกรรมในชุมชนทุกด้าน ที่เน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ก่อเกิดความสามัคคี ร่วมแรง ร่วมใจ แบ่งปันกัน โดยยึดหลักตามขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม วัฒนธรรมประเพณี ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น เทอบ็อนโชดมีวนสะเราะ (ทำบุญหมู่บ้านประจำปี) แชน

เนื้ยะดา (เช่นปูดา) แห่เทียนเข้าพรรษา และพยายามอนุรักษ์ฟื้นฟู การละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น (เรือมไค้รีง) รวมตลอดทั้งการประเพณีปฏิบัติ และจัดแต่งตามรูปแบบที่กำหนดตามพิธีกรรมแบบเดิมที่มีอยู่ซึ่งชุมชนเชื่อว่าจะส่งผลถึงการดูแลป้องกันให้มีสุขภาพดีอยู่เย็นเป็นสุขกันทั้งชุมชน

องค์การบริหารส่วนตำบลบุญญา ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ เช่น อนุมัติกลุ่มแปรรูปสมุนไพรบ้านผึ้งที่สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การแปรรูปสมุนไพรประเภทน้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า สบู่เหลวและยาสระผม เป็นจำนวนเงิน บาท และประสานความร่วมมือด้านนโยบายในการกำหนดทิศทางการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะพื้นที่ป่าชุมชนหนองเย็บ ซึ่งได้รับความร่วมมือด้วยดี

สถานีอนามัยตำบลบุญญา ประสานความร่วมมือด้านการเข้าร่วมกิจกรรมเช่น การรณรงค์สมุนไพร ในชุมชนที่มีการให้บริการด้านการแพทย์แผนไทย เช่น การอบประคบสมุนไพร นวดไทย นวดพื้นบ้าน และจ่ายยาสมุนไพรในส่วนของสถานีอนามัยจะร่วมให้คำแนะนำวัดความดัน และให้บริการด้านการแพทย์แผนปัจจุบันร่วมด้วย นอกจากนี้ยังสนับสนุนข้อมูลด้านระบบสุขภาพของชุมชนบุญญา ตลอดจนติดตามเยี่ยมเยียนให้กำลังใจผู้ป่วยถึงบ้าน เช่น กรณีผู้ป่วยเพศหญิงอายุ 65 ปี อยู่บ้านสกลวัน กระดูกหน้าแข้งร้าวเดินไม่ได้รักษาโดยการจอดกระดูกกับฟอสเฟต ประสานสุข ซึ่งอยู่หมู่บ้านเคียวกับผู้ป่วย ทางสถานีอนามัยจะเข้าไปดูแลให้กำลังใจและให้คำแนะนำในการรักษาแบบพื้นบ้านทำให้หมอพื้นบ้านและคนไข้มีกำลังใจมากขึ้นที่ได้รับการยอมรับจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

สำนักงานกองทุนสิ่งแวดล้อม สนับสนุนงบประมาณตั้งแต่ปี 2547 ถึง 2549 ให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านเกษตรกรรมธรรมชาติการจัดการทรัพยากรเป็นผลให้เกิดกลุ่มองค์กรในชุมชน เช่น คณะกรรมการป่าชุมชนหนองเย็บ กลุ่มเกษตรกรรมธรรมชาติบ้านผึ้ง เน้นส่งเสริมการปลูกพืชผักเชิงเดี่ยว พัฒนาไปสู่ระบบป่าครอบครัวเพื่อให้มีความมั่นคงด้านอาหารและเสริมรายได้ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิต

บทที่ 4

บทสรุปการศึกษา

จากการศึกษาองค์ความรู้หมอพื้นบ้านของตำบลบุญธานีซึ่งได้รวบรวมขึ้นนั้น หากมองดูให้เห็นความเป็นตัวตนของการเป็นหมอแล้วไม่ได้ขึ้นอยู่กับแค่การรักษาโรคภัยจากคนๆหนึ่งให้หายไ้เท่านั้นแต่เป็นการประพฤติกปฏิบัติตนให้ดูเป็นเยี่ยงอย่าง การยื่นมือช่วยจนกระทั่งแต่ละคนเดินมาสู่วัยแห่งความชราภาพที่สังคมและเชิฐมูลฝนแคดจ้มานาน จนมาเหยียบยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป จากที่มีนวัตกรรมทางการแพทย์ที่ช่วยรักษาอาการเจ็บป่วยที่ทันสมัยมากขึ้น แต่หมอพื้นบ้านก็ไม่ได้ปฏิเสธการก้าวรูกเข้ามาหากเป็นการปรับรับกับความทันสมัยเหล่านั้นที่ยังยืนอยู่บนพื้นฐานขององค์ความรู้ที่ตนมีไม่ว่าจะเป็นข้อห้ามต่างๆ ยึดมั่นอยู่ในศีลธรรมและถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตามที่ครูอาจารย์สั่งสอนเอาไว้ จากการศึกษาหมอพื้นบ้านทั้ง 10 รายของตำบลบุญธานีเห็นได้ชัดตั้งแต่การได้รับถ่ายทอดจากบรรพบุรุษว่าข้อสำคัญในการสืบทอดนั้นต้องมีจิตวิญญาณของความเป็นหมอ โดยดูจากความกระตือรือร้นในการที่จะได้รับการถ่ายทอด เช่น ความตั้งใจในการจดจำตำรายาสมุนไพรรวมถึงตำรายาที่ต้องใช้กับอาการโรคแต่ละโรค ต้องมีความอดทนและเพียรพยายามในการปรนนิบัติต่อครูผู้ให้การถ่ายทอดด้วยความเคารพและยึดปฏิบัติตามที่ครูอาจารย์ได้พร่ำสอนอย่างเคร่งครัดจนกระทั่งารู้สึกเป็นอุปนิสัยของตน และสิ่งสำคัญการรักษอย่างเต็มกำลังความสามารถตลอดจนกระทั่งการแนะนำในการปฏิบัติตัวของผู้ป่วยและญาติพี่น้องของผู้ป่วยที่จะปฏิบัติต่อผู้ป่วย การปฏิบัติตนของหมอพื้นบ้านที่ปรากฏ กระบวนจัดเถลาและบ่มเพาะของการเป็นหมอพื้นบ้านดังนี้

การเรียนรู้/การรับการถ่ายทอด

1. การบวชเรียน การเรียนรู้ศาสตร์ของการรักษาด้วยสมุนไพรและเวทย์มนต์คาถาในขณะที่กำลังบวชอยู่ซึ่งมีมากในอดีต โดยเฉพาะในตำรับตำราทางพุทธศาสนาที่มีการบันทึกไว้ เช่น ในหนังสือ 12 ตำนาน ซึ่งได้รวบรวมเวทย์มนต์คาถาและตำรายาสมุนไพรรักษาโรค ประกอบกับมีพระธรรมวินัยที่ช่วยขัดเถลาให้มีคุณธรรม จริยธรรม อาทิเช่น การอวดอ้างตนเองว่าเก่งมีวิชาอาคมหรือในหลักธรรมว่าห้ามอวดอุตริ ถือว่าเป็นการทำให้เกิดอุปนิสัยที่อ่อนน้อมถ่อมตนเป็นที่รักและให้การเคารพนับถือของคนทั่วไปและยังมีพระที่แก่พรรษาที่อยู่ในวัดให้การอบรมสั่งสอนและช่วยเพิ่มเติมวิชาความรู้ ถือว่าได้ทั้งความรู้และยังได้วิธีการปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตหากลาสิกขามาเป็นฆราวาส

2. สืบทอดจากบรรพบุรุษ การสืบทอดจากบรรพบุรุษนี้ไม่ว่าจะเป็นพ่อหรือปู่หรือคาก็ตามเป็นความที่เคยเห็นจนชินตาของผู้ที่จะได้รับการสืบทอด ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการรักษาของบรรพบุรุษมาโดยตลอด รวมถึงการปฏิบัติตนและข้อห้ามของบรรพบุรุษถือเป็นการซึมผ่านวิถีชีวิตของหมอพื้นบ้านในรุ่นต่อไป ตลอดจนถึงการถ่ายทอดที่เป็นหลักวิชาและศาสตร์ของการรักษา ผ่านการถ่ายทอดและ

การเรียนรู้แบบตัวต่อตัวและเกิดการปฏิบัติการจริงในการรักษา แต่ยังมีการดูแลทุกกระบวนการอย่างใกล้ชิดและประกอบกับการกำชับแนะนำอยู่ตลอดเวลา เช่น การไปเก็บสมุนไพรก็ไปเก็บด้วยกันและบอกถึงสรรพคุณของตัวยาลงจนกระบวนการประกอบกับยาตัวอื่นจนเป็นยาดำรับ ชกตัวอย่างเช่น พ่อเทียม เพชรงาม ที่ยิงไถ่จนขาหัก พ่อของพ่อเทียมก็ให้พ่อเทียมเป็นคนจอดกระดูกไก่โดยมีแม่เป็นคนบอกเวทย์มนต์คาถาวิธีการรักษา เช่น การใส่เปลือก วิธีการเป่าและทาน้ำมันสมุนไพร จนกระทั่งสามารถจอดกระดูกไก่ให้เสมอกันสนิท จึงทำให้พ่อเทียมเกิดความรู้สึกรักภูมิใจ และถือว่าวิธีการนี้เป็นการสร้างความมั่นใจอีกด้วย

3. สืบทอดจากเหตุที่ประสบกับคนในครอบครัว เป็นสาเหตุที่ช่วยกระตุ้นคนใกล้ชิดกับผู้ป่วยให้มีการสนใจวิธีการรักษาเพื่อเป็นการบรรเทาอาการเจ็บป่วยของคนใกล้ชิด เช่น แม่คำพวน พุนสกุล ที่สามีของท่านเป็นอัมพฤกษ์และได้ไปรักษาตัวกับหลวงปู่บุญจันทร์วัดนิลาเทเวศน์ ตำบลเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งรักษาอยู่ที่นั่นเป็นเวลา 1 เดือน ในระหว่างนั้นแม่คำพวนได้เรียนรู้วิธีการนวดจากหลวงปู่บุญจันทร์ โดยหลวงปู่เป็นคนบอกให้แม่คำพวนนวดให้สามีแล้วหลวงปู่บริกรรมคาถาขณะเคี้ยวหมากแล้วคายให้แม่คำพวนเอามาเคี้ยวกลืนลงไป แม่คำพวนถือว่าเป็นการรับเอาเวทย์มนต์คาถาจากหลวงปู่เพิ่มความศักดิ์สิทธิ์และความมั่นใจในการรักษา หลังจากสามีหายก็ลาหลวงปู่กลับ แต่ในปัจจุบันหลวงปู่มรณภาพแล้ว ซึ่งแม่คำพวนรักษาศูนย์ป่วยทุกครั้ง จะใช้จิตระลึกถึงหลวงปู่ก่อนทำการรักษาและต้องเคี้ยวหมากก่อนทุกครั้ง

4. การเรียนรู้ที่เกิดจากการสนใจใฝ่รู้ของคน ความรู้สึกเหล่านี้มันแฝงเร้นกับการถ่ายทอดแบบอื่นอยู่บ้างแต่เน้นการให้ความสำคัญกับตน จึงพยายามค้นหาความรู้แม้กระทั่งมีความรู้เป็นพื้นฐานอยู่แล้วแต่ยังไม่รอบด้านจึงเกิดแรงผลักดันให้ค้นคว้าหาความรู้ และอีกประการหนึ่งมีบรรพบุรุษเป็นหมอพื้นบ้านแต่ไม่ได้รับการถ่ายทอดเนื่องด้วยข้อจำกัดของข้อปฏิบัติจึงมีอาจถ่ายทอดให้ได้จึงต้องแอบลักแอบจำและไปศึกษากับหมอพื้นบ้านท่านอื่น ชกตัวอย่างเช่น พ่อเทือก เณขนบ

ความเชื่อสาเหตุของการเกิดโรค / อาการเจ็บป่วย

1. สาเหตุที่เกิดจากพฤติกรรมกรรมกรกิน การรับเข้าร่างกายโดยตรงไม่ว่าจะเป็นการกิน ดื่ม เสพ สิ่งเหล่านี้อาจจะส่งผลปรากฏให้เห็นทันตาหรือเป็นการสะสมและหมักหมมจนส่งผลให้แสดงอาการตามภายหลังก็ตามถือว่าเป็นพฤติกรรมกรรมกรกินที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายทั้งนั้น และอีกประการหนึ่งคือวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรรมที่พึ่งธรรมชาติกลับกลายเป็นพึ่งเคมี สารเคมีที่ส่งผลให้เกิดโรคไม่ว่าจะเป็นโรคที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น โรคฉี่หนู หรือโรคชนิดอื่น หรือถูกสะสมอยู่ในร่างกายที่จะส่งผลกระทบต่ออยู่ในระยะยาว

2. สาเหตุที่เกิดจากอุบัติเหตุ เหตุที่เกิดโรคหรืออาการเจ็บป่วยนั้นอาจเกิดจากการประสบอุบัติเหตุ เช่น ขับขี่รถจักรยานพาหนะ ตกต้นไม้ ไม่ว่าจะเป็นแขน ขาหัก เคล็ดขัดยอกเกิดบาดแผล หรือซุม

ชนเรียกกันเสมอว่าโรคฉี่ป่วนทำ และอีกประการหนึ่งไม่ว่าจะเป็นการดำเนินวิถีชีวิตการทำอยู่ทำกิน การคราด ไถ เหล่านี้ก็มีผลที่จะทำให้ระบบกล้ามเนื้อไม่ว่าจะเป็นเส้นจม เคล็ดขัดยอก หรืออาการเมื่อยล้าตามร่างกาย

3. สาเหตุที่เกิดจากสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยชุมชนเขมรสุรินทร์มีความเชื่อและพิธีกรรมตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ว่าจะเป็นครุฑกำเนิด โดยมีการทำจรมครุฑกำเนิด การตั้งบ้านเรือนว่าควรสร้างในบริเวณใดของพื้นที่จึงจะทำให้ชีวิตครอบครัวมีความสุขและการตั้งขุมฝังในทิศใดของบ้านจึงจะทำให้ข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ แม้กระทั่งการทำนาจะมีการ “แซนประภูมิแซร” เป็นการทำพิธีกรรมก่อนทำการคราดไถ ปัก คำ เป็นการร่วมแซนไหว้ขอมาว่าความที่เคยใช้แรงงานในปีที่ผ่านมาและขอมาพระแม่ธรณีที่ได้ล่วงเกินของคนที่มีนาติดกันและจะเวียนกันไปเช่นตามที่ดินนาของคนอื่นต่อไป ถือว่าเป็นการตกลงร่วมกันในการจัดการน้ำและเปิดทางน้ำร่วมกัน หากมีผู้ใดละเมิดหรือเป็นการที่เห็นประโยชน์โดยไม่คำนึงถึงความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นต่อที่นาของคนอื่นก็จะส่งผลให้เกิดการเจ็บป่วยไม่ว่าจะเป็นอาการปวดหัว หรือตาพร่ามัว จะต้องมีการแซนไหว้ขอมาต่อพระภูมิเจ้าที่และก็ต้องเปิดทางน้ำ และผลที่เกิดจากการทำผิดต่อครุฑกำเนิด การสร้างบ้านและการตั้งขุมฝังก็อาจส่งผลต่อคนที่ปฏิบัติไม่ถูกไม่ควรก็จะมีอาการปวดหัว ตาพร่ามัว หรือชีวิตในครอบครัวไม่ค่อยมีความสุขนัก มีปากมีเสียงกันอยู่เป็นประจำหรืออาจส่งผลถึงลูกหลานทำให้เจ็บกระเสาะกระแสะอยู่รำไป ก็จะต้องมีการแซนไหว้หรือทำพิธีกรรมในการขอมาและเปลี่ยนทิศเปลี่ยนที่ให้ลูกให้ควรร

4. สาเหตุที่เกิดจากกฎแห่งกรรม ผลจากกรรมเก่าเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดการเจ็บป่วยได้

การวินิจฉัยโรค

1. การซักประวัติ เช่น ซักถามอาการ เป็นมากี่วัน
2. การตรวจร่างกาย เช่น การสัมผัส การจับ ขยับ คลำ เพื่อตรวจดู เช่น กระตุกหัก มีการจับ ขยับดูว่าหักมากน้อยแค่ไหน เพื่อประกอบการรักษาและจัดเตรียมอุปกรณ์และตัวยา
3. การสังเกตสีหน้าอาการ เช่น หน้าตาหมองคล้ำ ซีดเขียว ความรุนแรงของอาการปวด
4. การใช้จิตวินิจฉัย (การเลือกไข, การนั่งสมาธิ)

การปฏิบัติตัวของหมอพื้นบ้าน

การประพฤติปฏิบัติตัวของหมอพื้นบ้านเป็นการตั้งตนอยู่บนพื้นฐานของศีล 5 ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและปฏิบัติอยู่บนฐานของจารีตประเพณีอันดีของชุมชน จากการศึกษาหมอพื้นบ้านตำบลนุญาติทั้ง 10 ราย เห็นวิถีปฏิบัติในการดำรงอยู่ต่างมีบทเรียนการต่อสู้ชีวิตที่ต่างกันออกไปตามโอกาสและช่วงจังหวะของแต่ละคน แต่ต่างเดินทางมาด้วยความบากบั่น อุตทน จนกระทั่งเวลา

ล่วงตามกาลอันทำให้คนชราภาพลงไปก็ยังคงมันคงกับแนวทางเดิมที่ตนเลือกปฏิบัติ หมอพื้นบ้านสะท้อนว่าจากเวลาที่ล่วงผ่านมานั้นคนรู้สึกอย่างไรกับการรักษาและปฏิบัติตัวอย่างไร

- 1.การดำรงคนอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรม
- 2.การที่ดำรงคนอยู่บนพื้นฐานของจารีตประเพณีอันดีของชุมชน
- 3.การรู้สึกเห็นความสำคัญและให้คุณค่าของการรักษา
- 4.การมีความกตัญญูกตเวทีต่าคอครูอาจารย์

ทั้ง 4 ประการที่จับขมวดให้เห็นเป็นข้อ มานันถูกเพาะบ่มถ่ายทอดจากรุ่นมาสู่รุ่นไม่รู้กี่รุ่นต่อกี่รุ่น แต่ช่วงของการเปลี่ยนผ่านของยุคสมัยที่อะไรๆ ก็ดูทันสมัยล้ำยุคจนวิ่งตามไม่ทันนั้นหมอพื้นบ้านบอกด้วยเสียงอันดัดพ้อ น้อยใจว่า “รู้สึกเสียค่าที่ถูกหลอน ไม่เห็นความสำคัญและวิชาความรู้ที่มีอยู่ คงจะต้องปล่อยให้ความรู้ที่มีค่าขี้ไปพร้อมร่างและกาลเวลา”

บทบาทของหมอพื้นบ้านต่อชุมชน

บทบาทของหมอพื้นบ้านต่อชุมชนจะปรากฏได้นั้นเป็นการเริ่มต้นด้วยการประพฤติปฏิบัติตัวที่กล่าวไว้ข้างต้น เป็นเครื่องบอกความสำคัญและคุณค่าของคน ผ่านระยะเวลาอันยาวนานสำหรับช่วงชีวิตของคนๆ หนึ่งที่จะยืนหยัดอยู่ สิ่งเหล่านี้เป็นการคอยจ้องคอยช่วยเหลืออย่างให้กับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการดูแลรักษาอาการเจ็บป่วย ที่คนในชุมชนให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกหรืออันดับรองจากสถานพยาบาล หมอพื้นบ้านก็ทำการรักษาอย่างเต็มกำลังความสามารถในการดูแลรักษาอาการเจ็บป่วยตลอดจนการติดตามประเมินผล ประกอบกับความรู้ความสามารถในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม หมอพื้นบ้านจะเป็นหัวเรือใหญ่ที่จะพาไปอย่างถูกต้องตามประเพณีปฏิบัติ

แม้กระทั่งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน หมอพื้นบ้านก็มีส่วนสำคัญในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นนั้น รวมถึงเป็นหลักในการให้คำปรึกษากับผู้นำชุมชนในการมองทิศทางการพัฒนาให้ยืนอยู่บนความเป็นมาและภูมิปัญญาของชุมชนไม่ให้เกิดการพัฒนาแบบก้าวกระโดดโดยลืมรากเหง้าของชุมชน

การใช้ประโยชน์และแนวทางการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนหนองเย็บ

โดยสภาพพื้นที่ทั่วไปของตำบลบุญญานี้เป็นพื้นที่ราบ อาชีพหลักของคนชุมชนตำบลบุญญานี้ คือ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ การหาอยู่หากินก็จะพึ่งพิงจากท้องไร่ท้องนา ขุดปลูกหาปลา พืชผักตามฤดูกาล แต่ยังมีคลังอาหารขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่มานานแล้วเพื่อรองรับการมาใช้ประโยชน์ของคนในชุมชน คือ ป่าหนองเย็บ ซึ่งมีขนาด 2,600 ไร่ ที่ตั้งอยู่ใจกลางตำบลบุญญานี้ เป็นแหล่งอาหาร และ สมุนไพรรักษาโรค ซึ่งคนในชุมชนตำบลบุญญานี้พึ่งพิงมาโดยตลอดไม่ว่าจะเป็นในอดีต ปัจจุบัน ตลอดจนมองไปถึงในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 5 หมู่บ้านที่อยู่ใกล้ป่าหนองเย็บ ได้แก่ บ้านผึ่ง บ้านบุญญานี บ้านสีกวน บ้านค้ออง บ้านหนองเย็บ ที่มีความใกล้ชิด และใช้ประโยชน์

จากป่าเป็นหลัก ร่วมกันอนุรักษ์ดูแล โดยสภาพพื้นที่ป่านั้นเป็นป่าเต็งรังที่กำลังฟื้นตัว ซึ่งอุดมสมบูรณ์ขึ้นเรื่อยๆ โดยดูจากจำนวนสัตว์ป่าที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น และ จำนวนเห็ดที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมาก ตลอดจนกระทั่งพืชสมุนไพรที่หายาก เช่น ลำพูแดง ที่เมื่อก่อนมีอยู่เพียงจุดเดียว แต่ปัจจุบันมีเพิ่มขึ้นอีก 3 จุด และ ในจุดแรกที่พบ จำนวนของต้นลำพูแดงก็มีเพิ่มขึ้น จึงเป็นตัวบ่งชี้ถึงการฟื้นตัวของสภาพพื้นที่ป่า

การใช้ประโยชน์จากป่าหนองเหียวของหมอพื้นบ้าน

หมอพื้นบ้านในตำบลบุญญานันท์มีการใช้ประโยชน์จากป่าหนองเหียวอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นอาหารที่ได้จากป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ มัน พืชผัก และ ที่สำคัญคือพืชสมุนไพร การเก็บสมุนไพรของหมอพื้นบ้านนั้นเป็นการเก็บสมุนไพรอย่างเห็นคุณค่า คือ การไม่เก็บเป็นจำนวนมากจนเหลือใช้ หรือ การเก็บสมุนไพรที่ไม่ทำลายให้สูญพันธุ์ เช่น สมุนไพรที่ต้องเอารากก็จะไม่ขุดโคนทั้งต้น หรือ ขุดเอารากแก้ว แต่เป็นการขุดเอารากแขนงแล้วกลบดินให้ลักษณะคล้ายดั้งเดิม หรืออีกประการหนึ่งสมุนไพรที่จะต้องใช้เปลือกก็จะไม่ริดเปลือกจนหมดจนเป็นการตอนต้นไม้ให้ตาย แต่จะเป็นการริดเปลือกบางส่วนจากนั้นก็ใช้ดินโคลนแปะเอาไว้ตรงบริเวณที่ต้นไม้โดยริดเปลือกการไปเก็บขุดสมุนไพรของหมอพื้นบ้านจะไม่ไปคนเดียว ส่วนใหญ่จะพาลูกหรือหลานไปด้วย แล้วจะบอกชื่อต้นไม้ต้นนั้นๆว่ามีสรรพคุณเช่นไร มีส่วนประกอบกับยาตัวใดอีกบ้าง ส่วนคนที่จะทำหน้าที่ คัด รีด ขุด หรือถอนนั้นจะเป็นลูกหรือหลาน ส่วนตัวหมอพื้นบ้านจะเป็นคนแนะและบอกแนวทางวิธีการในการเก็บสมุนไพร จากนั้นหากต้องการตัวยามากขึ้นก็จะบอกลูกหรือหลานให้ไปเก็บมาให้ จึงเป็นการซึมซับวิธีการเก็บตัวยาสสมุนไพรรสรรพคุณ และตัวอย่างบางตำรับ หากมีความสนใจก็จะเป็นหมอพื้นบ้านในเวลาอันรวดเร็ว ยกตัวอย่างเช่น นายพินิจ ลูกชายของ พ่อเทียม เพชรงาม ซึ่งนายพินิจ เพชรงาม สามารถรักษาอาการกระดูกหักของผู้ป่วยแทนพ่อได้เองในบางโอกาส และ นายวิชัย เจนชนบ ลูกชายของพ่อเทือก เจนชนบ ที่สามารถเข้าป่าไปเก็บตัวยาสสมุนไพรรทุกตัวที่พ่อต้องการได้ อีกกระทั่งสามารถรักษาโรคแทนพ่อได้แทบจะทุกโรค และ ประกอบกับเรียนวิชาเวทย์มนต์คาถาจากพ่อจนหมดสิ้น ซึ่งถือเป็นการถ่ายทอดและเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง

แนวทางการอนุรักษ์ และ ฟื้นฟูป่าหนองเหียว

จากความสำคัญ และ คุณประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากป่าหนองเหียวนั้น ถือว่าป่าผืนนี้สามารถเลี้ยงคนทั้งตำบลได้อย่างไม่ขัดสน ชุมชนตำบลบุญญานันท์จึงเห็นความสำคัญ และ ตระหนักร่วมกัน ดังนั้นจึงร่วมกันจัดตั้งเป็นป่าชุมชนโดยมีคณะกรรมการระดับตำบล โดยมีกำนัน นายวงศ์ สุจินพรัหม มาเป็นประธาน และ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มาเป็นกรรมการ รวมไปถึงสมาชิก อบต.ด้วย ซึ่งมีนายก อบต. ปลัด อบต. และเจ้าอาวาสวัดประสาธสุขเป็นที่ปรึกษา ซึ่งได้ตั้งกฎระเบียบร่วมกันในการดูแลและอนุรักษ์ป่าหนองเหียว รวมไปถึงแนวทางในการทำความเข้าใจของคน

ทั้งตำบลทุกวันนี้คือการจัดตั้งคณะกรรมการระดับหมู่บ้าน โคนเน้นหนักที่ 5 หมู่บ้านหลัก คือ บ้านผึ้ง บ้านสกีวัน บ้านคลอง บ้านเกาะตุง บ้านหนองเย็บ ตลอดจนให้ผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้านไปทำความเข้าใจในกฎระเบียบที่สร้างขึ้นโดยสมาชิกในแต่ละหมู่บ้าน

การดำเนินการอนุรักษ์ และ ดูแลที่ผ่านมาของป่าชุมชนหนองเย็บนั้น กิจกรรมที่ดำเนินการที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นการใช้ความรู้ของการตั้งป่าชุมชน โดยวิทยากรจากหลายภาคส่วน เช่น สำนักงานป่าไม้จังหวัดสุรินทร์ เครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดสุรินทร์ ศูนย์สมุนไพรระบิลไพร การใช้ความรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชน ค่ายทบทวนที่ช่วยเอื้อให้สามารถจัดตั้งป่าชุมชน ตลอดจนความรู้เรื่องพืชสมุนไพรในป่าชุมชนหนองเย็บ ตลอดจนกระทั่งมีกิจกรรมการบวชป่าเมื่อปี พ.ศ. 2542 โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ในขณะนั้นเป็นประธานในพิธี การบวชป่าในครั้งนั้นใช้ความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และ เทวอารักษ์ ในการช่วยปกป้องรักษาผืนป่า ถือว่าได้ผลดีมาก ยังส่งผลให้ผืนป่าหนองเย็บฟื้นตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาสิ่งที่เป็บบทพิสูจน์ได้ว่าป่าหนองเย็บได้ฟื้นตัวขึ้นอย่างรวดเร็วขึ้นซึ่งทางมูลนิธิพิพิธประชานาถ/ศูนย์สมุนไพรระบิลไพร ได้ทำการประเมินป่าทุกๆปีเห็นปรากฏว่าเบ็ช้ไม้มีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี ตลอดจนไม้หนุม ไม้สาวก็มีขนาดโตขึ้น และ จากการสอบถามคนในชุมชนปรากฏว่า เห็ด หน่อไม้ พืชผัก ห้วยมัน ก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมาก ซึ่งถือได้ว่าผลของการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชุมชนหนองเย็บนั้นเห็นผลประจักษ์ชัดเจนต่อคนในชุมชนป่าหนองเย็บทั้ง 5 หมู่บ้าน และ ชุมชนใกล้เคียงที่มาร่วมใช้ประโยชน์ อย่างชัดเจนยิ่ง

จุดแข็งที่ทำให้องค์ความรู้ยังรับใช้ประโยชน์กับชุมชน

- ตัวหมอพื้นบ้านเอง จะเห็นว่าหมอพื้นบ้านที่ทำการศึกษทั้ง 10 รายนั้น ประพฤติปฏิบัติตนอยู่บนพื้นฐานของศีล 5 ดำรงตนตามจารีตประเพณีอันดีของชุมชน ให้คุณค่ากับการรักษาที่ไม่ได้เห็นแก่ค่าตอบแทน และมีความกตัญญูต่อกตเวทิต่อครูอาจารย์ มีจิตใจที่เต็มเปี่ยมด้วยคุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นต้นแบบที่ดีงามสร้างการยอมรับในชุมชนได้

- ประสิทธิภาพการรักษา กลุ่มอาการเจ็บป่วยบางอาการที่หมอพื้นบ้านสามารถบำบัดอาการเจ็บป่วยได้ ซึ่งสะดวกรวดเร็ว ราช่ายน้อย และรูปแบบกระบวนการรักษาที่อยู่ท่ามกลางความอบอุ่นห่วงใยจากญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน เช่น กรณีกลุ่มอาการถูกไฟไหม้ น้ำร้อนลวกที่ไปรักษากับครูวสันต์ มานูจำ ใช้รูปแบบการรักษาด้วยเวทย์มนต์คาถา พบว่าชุมชนเลือกพึ่งพิงหมอพื้นบ้านมากกว่าไปโรงพยาบาล ด้วยเหตุผลว่าลดการเจ็บปวด (ปวดแสบ ปวดร้อน) ได้หลังจากการเป่าและแผลหายเร็วกว่ามากหรือกลุ่มอาการทั่วไป เช่น เคื้อะฮ (ผื่นตำแดง) เด็กเป็นตานขาง เค็กร้องไห้ไม่หยุด และถูกงูไสย/ผื่นผื่น หมอพื้นบ้านสามารถบำบัดอาการเจ็บป่วยได้

นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มอาการทางจิตใจที่ตกอยู่ในภาวะความเครียดจากทางด้านเศรษฐกิจสังคมหรือโรคภัยไข้เจ็บ ก่อให้เกิดความวิตกกังวลทุกข์ใจ ก็จะหันมาพึ่งพิงพิธีกรรมในการเยียวยา

คือ ทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ ซึ่งพบมากในชุมชน อย่างกรณีพ่อเสงี่ยม มณฑาทอง ซึ่งเป็น หมอพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ มีผู้เชิญให้ทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์เฉลี่ยแล้วเกือบทุกวัน หรือบางวันมีจำนวน 2-3 ราย ซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ช่วยบำบัดเยียวยาให้ขวัญและกำลังใจแก่ผู้ป่วยได้

- ความเชื่อที่ถูกฝังรากในชุมชน ความเชื่อได้ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่เกิด ทั้งความเชื่อทาง ศาสนาพุทธและพราหมณ์ที่ถูกกล่อมเกลามาตั้งแต่เกิด ไม่ว่าจะเป็นการที่มอบเด็กให้เทพดูแลรักษาให้มีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์ การปลูกฝังให้เคารพต่อทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ว่ามีเทวดารักษาในการ ปกปักษ์รักษา ห้ามไปดุกหมิ่นหรือล่วงเกินอาจเป็นภัยต่อตนเองและคนในครอบครัว แม้กระทั่งการ สร้างบ้านก็จะต้องดูฤกษ์ยามและทิศทางการปลูกสร้างว่าเหมาะสมอย่างไร หากมีการปลูกสร้างที่ ผิดกับหลักความเชื่อ ก็อาจจะทำให้คนในครอบครัวเกิดการเจ็บป่วย ก็จะเชิญหมอพิธีกรรมมาทำ พิธีแก้ไข หรือการนิมนต์พระมาสวดเสริมสิริมงคลและขจัดความชั่วร้ายที่จะเกิดขึ้นกับคนในครอบครัวออกไป การประกอบพิธีกรรมมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตอย่างแยกไม่ออก เริ่มต้นตั้งแต่เกิด การทำมาหากิน การดำรงชีวิตที่ยึดศาสนาพิธีและพิธีกรรมพราหมณ์เป็นที่ยึดเหนี่ยว การให้ความสำคัญ กับภูมิปัญญาองค์ความรู้ที่ถูกสั่งสมและรับใช้คนในชุมชนมาเป็นเวลานานจากคนอีกรุ่นสู่อีกรุ่นจนเกิดความเชื่อมั่นศรัทธา โดยการปฏิบัติและยึดถือกันมาตลอด

บทเรียนจากการศึกษา

1. ทักษะศึกษา

- การได้มาซึ่งองค์ความรู้ของหมอแต่ละคนนั้น ได้ลงด้านกระบวนการเรียนรู้โดยตรงจาก ตัวหมอผ่านมิติทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และการให้ความสำคัญในการรับฟังด้วยความ สนใจและตั้งใจทุกเรื่องราวของชีวิตทุกแง่มุมของตัวหมอ ในหลายๆ ครั้ง ทำให้เกิดความไว้วางใจ และเชื่อใจจากตัวหมอ ว่าลูกหลานสนใจอยากเรียนรู้จริง จึงถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ลูกหลาน (ทีม ศึกษา) ได้เรียนรู้ทุกกระบวนการและขั้นตอนสามารถนำไปใช้ได้

- เห็นคุณค่าองค์ความรู้การแพทย์พื้นบ้านกว่าเดิมมาก จากเมื่อก่อนไม่ได้คิดว่ามีคุณค่า มากขนาดนี้ ทั้งๆ ที่อยู่ใกล้ตัวมาก แต่เมื่อได้ศึกษาทำให้อยากเรียนรู้และหันมาสนใจ สังเกตรายละเอียดในสิ่งที่เคยเห็นและรับรู้ ทำให้ยังเห็นคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ไว้

- เห็นมิติอื่นของคนสมัยก่อน เช่น วิธีการผลิตและการดำเนินชีวิต ต้องต่อสู้ คดิรน ขยัน หมั่นเพียรในการหาเลี้ยงชีพ เน้นการพึ่งตนเอง มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายและข้าวปลา อาหารบริบูรณ์ มีความสัมพันธ์อันอบอุ่นที่ห้อมล้อมไปด้วยญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน

- มีการนำองค์ความรู้ที่ได้ประยุกต์ใช้และแก้ปัญหาความเจ็บป่วย เช่น กรณีมีผู้ป่วยเพศ ชาย อายุ 30 ปี ถูกเงี่ยงปลาอุดคอที่นิ้วมือ และมีอาการปวดรุนแรงมาก ทีมศึกษาก็พยายามใช้องค์ ความรู้ที่ได้เรียนกับหมอมารักษาในหลากหลายรูปแบบ บางคนก็ใช้วิธีเคียวไพลสดเป่าด้วยเวทย์

มนต์คาถา บางคนก็ใช้วิธีปรุงอาหาร โดยใช้ข้าวกลุณน้ำตาลอ้อยให้กิน บางคนใช้น้ำมะนาวทา และสุดท้ายใช้โศดทะนงแฉกฝนกับน้ำมะนาวพอก ประมาณ 10-15 นาทีผ่านไป อาการปวดเริ่มทุเลาและหายเป็นปกติในที่สุด ซึ่งไม่ทราบว่ายหายด้วยวิธีไหน แต่คนไข้รู้สึกอบอุ่นใจมากที่เห็นความกระตือรือร้นของทีมศึกษาที่ดูแลเอาใจใส่อย่างจริงจัง อีกกรณีหนึ่งตัวผู้ศึกษาเองขณะผลิตยาหม่อง เกิดการผิดพลาดทางเทคนิค ไฟลวกจนถุงมือละลายติดกับผิวหนัง ปวดแสบปวดร้อนมาก ทีมศึกษาที่ช่วยกันเปิดตำราที่ได้เรียนจากครูวาสน์ มานูจา พร้อมกับเถียงหมากแล้วเป่าด้วยเวทย์มนต์คาถาตามรูปแบบวิธีของครูวาสน์ ซึ่งหลังจากเป่าอาการปวดแสบปวดร้อนทุเลาลงมาก รู้สึกเย็นที่บริเวณแผลและผิวหนังก็ไม่พอง ซึ่งทุกคนรู้สึกพอใจมากและเกิดความศรัทธามากยิ่งขึ้น

2. ผู้นำชุมชน

- มีการขยายผลข้อมูลและทำความเข้าใจระหว่างผู้นำ โดยผู้ใหญ่แดงชัย สืบเสาะ หัวหน้าทีมศึกษา ว่ากำลังทำอะไร เกิดผลอย่างไรและเมื่อเป็นอย่างนี้จะร่วมอนุรักษ์ฟื้นฟูอย่างไร ซึ่งสามารถกระตุ้นให้เกิดกระบวนการประสานความร่วมมือในระดับตำบล ด้านการฟื้นฟูภูมิปัญญาในหลายด้าน ตระหนักและเข้าใจร่วมกันมากขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้จากการร่วมแรงร่วมใจกัน ทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ลงไปทำงานกับชุมชนด้านการจัดการทรัพยากร กรณี การใช้ประโยชน์จากป่าหนองเย็บ

3. หมอพื้นบ้าน

- มีความสุขอิ่มเอมใจที่ถูกหลานเห็นคุณค่าของตน เช่น พ่อเทือก เจนขนบ มักพูดอยู่เสมอว่า “ต้องมาอีกนะ จึงจะจำและนำไปใช้ได้” ครูวาสน์ซึ่งอายุมากแล้วก็บอกว่า “วันหลังก็เอาสมุดกับปากกามาทั้งไว้ จะได้เขียนเวทย์มนต์คาถาไว้ให้” แม้คำพวน พุนสกุล ก็ถ่ายทอดแบบตัวต่อตัวจะได้จดจำจุดและตำแหน่งของการนวดว่ามี หรือเล่นไปบริเวณไหนของร่างกาย พ่อเทียมเพชรงาม ก็รู้สึกดีใจมากที่ถูกหลานมาเรียนรู้ เพราะความรู้จะได้อยู่ต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน เป็นต้น

- เห็นคุณค่าของตนเองมากขึ้น จากแต่ก่อนอาจทำไปด้วยคุณธรรม จริยธรรม ความมีเมตตา/ทำคุณหน้าที่ แต่เมื่อถูกหลานเห็นความสำคัญก็ทำให้ภาคภูมิใจกับสิ่งที่ตัวเองทำมาช้านานมากขึ้น ชีวิตที่เหงาๆ โดดเดี่ยว เช่น ครูวาสน์ที่เคยรับราชการครู เมื่อเกษียณอายุราชการ การหวังที่จะได้ไปไหน แต่เมื่อทีมศึกษาได้ไปเรียนรู้ ก็เหมือนท่านได้สอนนักเรียนอีกครั้ง มองเห็นแววตาที่ฉายด้วยรอยยิ้ม และกระฉับกระเฉงขึ้นมาอีกครั้ง อยากถ่ายทอดให้ถูกหลานได้เรียนรู้จริงๆ และไม่หวงวิชา

4. ครอบครัวและลูกหลานของหมอพื้นบ้าน

กระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากบรรพบุรุษของตนเอง จากเดิมที่รู้สึกว่าการทำหรือแม่ทำตามหน้าที่หรือบางครั้งก็คิดว่า ทำไมต้องเสียเวลาดูแลผู้อื่นจนเบียดเวลาของครอบครัว เช่น กรณีลูกสาวแม่คำพวน พูนสกุล ที่บางครั้งก็รู้สึกว่าทำไมแม่ต้องไปนวดให้ผู้อื่นและเสียเวลานานมาก ค่าตอบแทนก็ไม่ได้เสมอไป บางทีตัวเองก็เหนื่อยมากก็ผินผุนคนอื่น แต่เมื่อทีมศึกษาเข้าไปศึกษาบ่อยครั้ง ก็เริ่มเห็นความสำคัญ ตอนหลังก็เข้าร่วมวงเรียนรู้โดยเป็นตัวเชื่อมและเล่าถึงกระบวนการรักษารักษาของแม่เนื่องจากเห็นอยู่ทุกวัน ก็เริ่มการซึมซับและสามารถอธิบาย บอกจุด ตำแหน่งที่นวดได้ ซึ่งตัวแม่คำพวนเองก็พยายามถ่ายทอดให้ลูกหลานโดยวิธีใช้ให้ช่วยนวดและค่อย ๆ บอกไปเรื่อย ๆ ลูกสาวของแม่คำพวนอีกคนได้อบรมนวดแผนไทยจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน แต่ไม่ได้นำความรู้มาช่วยที่บ้านของแม่มาใช้ ต่อเมื่อได้เห็นกระบวนการศึกษาจึงเห็นความสำคัญ จึงเริ่มเรียนรู้จากแม่มากขึ้นจนสามารถคอยบอกและยกระดับนำความรู้ไปประยุกต์ใช้และแก้ปัญหาความเจ็บป่วยได้หลายกลุ่มอาการ ส่วนกรณีลูกหลานของแม่อุ้ยอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ลูกสาวได้เห็นวิธีการรักษาของแม่ตั้งแต่เด็กก็เกิดการซึมซับ แต่ไม่ค่อยให้ความสนใจ จนเมื่อเห็นกระบวนการศึกษาก็กระตุ้นให้เห็นคุณค่าสนใจอยากเรียนรู้จากแม่อีกมากขึ้น และคิดจะสืบทอดองค์ความรู้ของแม่ในทุกด้าน

5. ชุมชน

ได้รับรู้เรื่องราวการทำงานของทีมศึกษาเกิดความสัมผัสใกล้ชิดกันหน้ามากขึ้นเพราะเข้าไปบ่อย และจากความศรัทธาเดิมที่มีต่อตัวหมอเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว เมื่อเห็นลูกหลานให้ความสำคัญก็ยิ่งเพิ่มการยอมรับในตัวหมอมากขึ้น รวมตลอดทั้งให้ขวัญและกำลังใจกับทีมศึกษา ให้ความร่วมมือด้านข้อมูลด้านอื่นเป็นอย่างดี

6. เยาวชน

ในทีมศึกษามีเยาวชนที่เป็นลูกหลานในพื้นที่ด้วย ซึ่งตัวเยาวชนเองได้เรียนรู้วิธีการทำงานและซึมซับมิติวัฒนธรรมของหมอและชุมชน ได้รับรู้เรื่องราวโครงสร้างความสัมพันธ์ระบบเครือข่ายในชุมชน ตัวเยาวชนเองเป็นตัวกระตุ้นที่มีเสน่ห์อย่างมากที่ตัวหมอเกิดความเอ็นดูและอยากถ่ายทอดให้ เพราะเห็นว่าเป็นลูกหลานในชุมชนที่รู้จักอยู่แล้ว เมื่อมาสนใจศึกษาด้านนี้จึงเป็นเรื่องที่น่ายินดี เพราะที่ผ่านมายังหาคนมาสืบทอดไม่ได้เลย

ทิศทางการทำงานต่อ

1. จัดการองค์ความรู้หมอพื้นบ้านสุรินทร์ให้เป็นระบบระเบียบ หมวคหนู้และจัดทำทำเนียบหมอพื้นบ้านสุรินทร์
2. ประมวลสังเคราะห์องค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน
3. สืบทอดองค์ความรู้หมอพื้นบ้าน
4. ขยายผลองค์ความรู้
5. อนุรักษ์พื้นฟูสมุนไพรและพันธุ์ไม้พื้นเมือง รวมตลอดทั้งจัดทำทำเนียบสมุนไพร

ภาคผนวก

รายนามวิทยากร

1. นายแดงชัย สืบเสาะ
2. นายสมศักดิ์ กงจักร
3. นายเฉลิมวงศ์ พรหมชื่น
4. นายวุฒิชัย พระจันทร์
5. นางมาลีพร จันทิก
6. นางจำเนียร ภางาม
7. พระบัญญัติ ศิลสาโร
8. พระสุไพ ปภาธโร
9. นายสิรภพ การณรงค์
10. นายพลวัตร กงจักร

ผู้ช่วยวิทยากร

1. นางสาวเจี๊ยบ อุดมมา
2. นางอัมพร ชูวา

นักวิจัยพี่เลี้ยง

1. นางสาวรัชชวาลย์ ชูวา
2. เกศษกรหญิงสุทธิ บุญยศ

ประวัตินักวิจัย

1. นายแดงชัย สืบเสาะ
 - การศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 3
 - ประสบการณ์ทำงาน
 - 1. อดีตสารวัดกำนันตำบลบุญญา
 - 2. ผู้นำเยาวชนระดับตำบล
 - 3. ปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้านสกีวัน ตำบลบุญญา อ.เมือง จ.สุรินทร์
2. นางสาวเจี๊ยบ อุดมมา
 - การศึกษาระดับปริญญาตรี ศิลปศาสตร์ โปรแกรมวิชาการจัดการ
 - ประสบการณ์ทำงาน
 - 1. อาสาสมัครมูลนิธิพิพิธประชานาถ
 - 2. ปัจจุบัน เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานสนาม โครงการฟื้นฟูป่าครอบครัวและป่าชุมชนของมูลนิธิพิพิธประชานาถ

3. นางอัมพร ขว้า อายุ 33 ปี

- การศึกษาระดับปริญญาตรีครุศาสตร์ โปรแกรมวิชาประถมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
- ประสบการณ์ทำงาน
 1. อดีตผู้จัดการกลุ่มออมทรัพย์บ้านฝาง ต. บุณย
 2. อาสาสมัครมูลนิธิพิพิธประชานาถ
 3. กรรมการการศึกษาโรงเรียนวัดประสพ ต. บุณย
 4. อดีตผู้จัดการศูนย์สวัสดิการตลาดบ้านฝาง ต. บุณย

ปัจจุบัน

1. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการแปรรูปศูนย์สมุนไพรตะบัลไพร

ทรัพยากรป่าชุมชน
ต.บุตาฮี อ.เมือง จ.สุรินทร์

ประวัติ

ป่าชุมชนหนองเหียง ต. บุตาฮี อ.เมือง จ. สุรินทร์ มีเนื้อที่ประมาณ 1,200 ไร่ ชาวบ้านเรียก "ไพร่สระเหียง" เป็นป่าสงวนของรัฐ พื้นที่รอบข้างป่าเป็นเขต ศ.ป.ก.

ในอดีต ป่าบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์มาก มีสุนัขจิ้งจอกเป็นจำนวนมาก กระรอก นก กระต่า กระต่าย ทั้งสัตว์เล็ก - ใหญ่ มีอยู่ในป่าแห่งนี้ ซึ่งเดิมนั้นบ้านหนองเหียงที่อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของป่า ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่กลางป่า แต่เมื่อเริ่มมีชาวบ้านเข้ามาอาศัยอยู่และบุกเบิกเป็นที่ทำกินป่าจึงเริ่มหมดไป บ้านที่เคยตั้งอยู่กลางป่าจึงได้กลายเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งซึ่งตั้งอยู่รอบ ๆ ป่าหนองเหียง ต่อมา เมื่อมีการสร้างทางรถไฟคันไม้จึงถูกตัดเอีะลา เป็นเชื้อเพลิงสำหรับรถไฟไอน้ำในสมัยนั้นเป็นจำนวนมากบวกกับชาวบ้านบุกรุกมากขึ้น ป่าจึงเหลือน้อย

ในปี 2538 - 2539 ในช่วงนั้นจะมีมหาลัยมาตั้ง รัฐจึงทำการเวนคืนที่ดินจากชาวบ้านที่บุกรุกเขตป่าให้ถอยร่นออกมาจากแนวเขตป่า และได้มีการขุดลอก ทำถนนรอบป่าทั้งหมด 2,000 ไร่ แต่ทำไม่เสร็จเพราะเกิดความขัดแย้งกันเสียก่อน ปัจจุบันจึงเหลือประมาณ 1,200 ไร่ และมีการจัดตั้งเป็นป่าชุมชนหนองเหียง

สภาพทั่วไป

สภาพพื้นที่ เป็นป่าโคก พื้นที่ป่าเป็นที่ค่อนข้างราบเรียบสม่ำเสมอ ไม่มีโนน ดอน ลักษณะป่าเป็นป่าดิบแล้งที่ถ้ำลึงพื้นตัว ไม้ที่พบส่วนใหญ่เป็นไม้สะแบง จิก รัง ชาติ ไม้แดง หว้า และไม้พุ่มต่าง ๆ มีผักอีออมนขึ้นอยู่ทั่วไปของป่า

สภาพดิน เป็นดินร่วนปนทราย เหมาะแก่การทำเป็นที่นาเพราะไม่ต้องปรับพื้นที่

สัตว์ ที่อาศัยอยู่ในป่าปัจจุบันเป็นสัตว์ขนาดเล็ก จำพวก กิ้งก่า หนู นก งูต่าง ๆ เป็นต้น

การใช้ประโยชน์ของชุมชน

ป่าหนองเหียงเป็นป่าชุมชนของตำบลบุตาฮี มีหมู่บ้านทั้งหมด 10 หมู่บ้านตั้งอยู่ล้อมรอบป่า ซึ่งมีการใช้ประโยชน์โดยทั่วไป ได้แก่ เก็บของป่า หาผักเก็บพื้น จับสัตว์ ขุดมันเทียน ในแต่ละหมู่บ้านจะมีปริมาณการเข้าใช้ประโยชน์จากป่าต่างกัน โดย

การดูแลและการบริหารจัดการ

- มีคณะกรรมการในการดูแลจัดการระดับตำบลโดยคัดเลือกจากตัวแทนหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน ๆ ละ 3 คน

- มีคณะกรรมการระดับหมู่บ้าน โดยแต่ละหมู่บ้านคัดเลือกมาหมู่บ้านละ 9-15 คน หมู่บ้านที่เข้าร่วมดูแลจำนวน 5 หมู่บ้าน ได้แก่

1. บ้านผึ้ง
2. บ้านสกีวน
3. บ้านหนองเย็บ
4. บ้านคลอง
5. บ้านรัตนะ

ในช่วงปี 2538-2539 ในช่วงนั้นจะมีมหาวิทยาลัยมาตั้งในเนื้อที่ป่า ชาวบ้านจึงพากันตัดต้นไม้เป็นจำนวนมาก จึงทำให้ป่าในช่วงนั้นถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก พอปี พ.ศ. 2540 ข้าราชการของการตั้งมหาวิทยาลัยฯ ลง โดยมีข่าวว่าจะไปตั้งที่จังหวัดอื่น จากนั้นทางมูลนิธิพิพิธประชานาถเข้ามาใช้ช่วงจังหวะนี้เข้าไปณรงค์ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนหนองเย็บ โดยใช้กลไกของปกครองไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่กำนัน อบต. ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลจัดการ โดยการตั้งเป็นคณะกรรมการระดับตำบล โดยมีกำนันเป็นประธานและผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้านเป็นคณะกรรมการ มีการจัดตั้งกฎระเบียบในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า

ในช่วงปี 2542 ทางมูลนิธิพิพิธประชานาถได้จัดพิธีกรรมบวชป่า ซึ่งเป็นมาเชื่อที่จะให้ผีบรรพบุรุษ และเทพารักษ์ในการปกป้องดูแลป่า รวมถึงมีการปลูกต้นไม้ เพิ่มเป็นจำนวนมาก โภกมีพี่น้องชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน กำนันเข้าร่วมในพิธีกรรมนี้ ตลอดจนมีผู้ว่าราชการจังหวัด สุรินทร์ นายเกษมศักดิ์ แสนโกชน์ เป็นประธานในพิธี ซึ่งเป็นการใช้วิธีการให้เป็นป่าวัฒนธรรมที่สามารถอำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนได้อย่างต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นอาหาร ยารักษาโรค แบบครบวงจรนั่นเอง ประกอบกับภูมิปัญญาอันชาญฉลาดในรูปแบบของข้อห้าม เช่น การกินเนื้อกระรอกเผือก ผู้ฝ่าฝืนก็จะทำให้ความขลังของวิชาอาคมที่ร่ำเรียนมา หรือหมอพื้นบ้านที่จะขูดรากไม้ ตัดกิ่ง ปลัดใบของต้นไม้เพื่อมาประกอบทำยาสมุนไพร ก็จะต้องมีการทำพิธีกรรมเช่นสรง ขัดปลัดกับผีหรือเทวดาที่รักษาต้นไม้เพื่อเป็นการขออนุญาตก่อนที่จะลิดรอน ขูด ตัด เอาเฉพาะรากแขนงไม่เอารากแล้ว ห่อ เปลือก กิ่ง ใบ ยอด ดอก ผลเท่านั้น มิได้ทำลายทั้งต้น มิฉะนั้นแล้วจะถือว่ามิรู้ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้มาแต่ต้น ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของชุมชนที่สืบทอดเกี่ยวโยงระหว่างคนกับป่าอย่างแนบแน่น

ร่างกฎระเบียบการดูแลและรักษาป่าชุมชนหนองเย็บ

ต.บุณยานี อ.เมือง จ.สุรินทร์

เพื่อให้ป่าชุมชนหนองเย็บซึ่งมีพื้นที่อยู่ในเขตตำบลบุณยานี อ.เมือง จ.สุรินทร์ มีพื้นที่ประมาณ 2,600 ไร่ เพื่อให้ป่ามีความอุดมสมบูรณ์สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนชั่วลูกชั่วหลาน ทั้งเพื่อให้ป่าชุมชนหนองเย็บเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับสมุนไพรและถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับป่าชุมชนหนองเย็บ

เพราะฉะนั้นจึงสมควรให้มีการอนุรักษ์ป่าไว้ให้มีความอุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและใช้ประโยชน์จากป่าอย่างคุ้มค่าตลอดไป

ระเบียบและข้อบังคับป่าชุมชนหนองเย็บ

ระเบียบการดูแลรักษาป่าชุมชนหนองเย็บมีดังนี้ คือ

1. จัดตั้งเป็นเขตอนุรักษ์ คือ

(1) ใช้พื้นที่ป่าชุมชนทั้งหมด 2,600 ไร่

2. จัดตั้งคณะกรรมการ

ให้มีคณะกรรมการป่าชุมชนได้ 2 ระดับ

(2.1) คณะกรรมการระดับหมู่บ้านอย่างน้อยหมู่บ้านละ 9 คน โดยได้รับการพิจารณาเลือกตั้งจากชาวบ้านโดยให้ผู้ใหญ่บ้าน

บุคคลดังกล่าวต้องมีคุณสมบัติดังนี้ คือ

(1) เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน

(2) เป็นบุคคลที่มีความพร้อมในการทำงานเพื่อส่วนรวม

โดยให้คณะกรรมการในหมู่บ้านเลือกกันเอง มีประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และตำแหน่งอื่นๆตามสมควร

(2.1) ให้คณะกรรมการทั้ง 2 ระดับ ส่งรายชื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบล ประกาศรับรอง เพื่อทำการประกาศใช้อย่างเป็นทางการต่อไป

(2.2) คณะกรรมการระดับหมู่บ้าน และคณะกรรมการบริหารป่าชุมชนมีอำนาจหน้าที่ดังนี้ คือ

1. ดูแลและควบคุมรักษาป่าเป็นไปตามระเบียบ

2. ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและแผนพัฒนาป่าชุมชนหนองเย็บอย่างต่อเนื่อง

3. วางแผนกิจกรรมร่วมกับทุกฝ่ายในการดำเนินงาน

4. ประสานงานกับองค์กรท้องถิ่น วัด โรงเรียน และองค์กรอื่น ในการดูแลรักษาป่า

5. ทำการเพาะพันธุ์กล้าไม้เพื่อใช้ในการปลูกเสริม หรือจำหน่าย
6. เป็นตัวอย่างที่ดีในการดูแลรักษาป่าชุมชนหนองเย็บ

(2.3) คณะกรรมการหมดสภาพเมื่อ

1. ดาย
2. ลาออก
3. ครบวาระสมัย
4. ทุพพลภาพจนไม่สามารถทำงานได้

กฎของคณะกรรมการ

1. ไม่ละเลยต่อหน้าที่
2. ให้สอดคล้องดูแลอย่างเข้มงวด
3. ไม่เห็นแก่อำมิสสินจ้าง
4. ไม่เห็นแก่ญาติพี่น้อง
5. ไม่ตัดไม้เองเพื่อเป็นตัวอย่าง
6. เสียสละเวลาให้ชุมชน

3. จัดตั้งทุนดำเนินงาน

(3.1) ให้มีการจัดตั้งทุน เรียกว่า " กองทุนป่าชุมชนหนองเย็บ"

(3.2) ได้ทุนมาจาก คือ

- (1) เงินบริจาคจากชาวบ้าน และบุคคลซึ่งมีกำลังศรัทธา
- (2) เงินสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่นและองค์กรภายนอก เช่น องค์กรการบริหารส่วนตำบล องค์กรเอกชน หน่วยงานราชการ
- (3) เงินค่าปรับไหม

(3.3) กองทุนป่าชุมชนหนองเย็บใช้เพื่อกิจการต่อไปนี้

- (1) สนับสนุนกิจกรรมจัดการพื้นที่ป่า เช่น ปลูกป่า ทำแนวกันไฟทำแนวเขต
- (2) สนับสนุนกิจกรรมชุมชน เพื่อการดูแลรักษาป่า
- (3) ใช้จ่ายในการดำเนินงานของคณะกรรมการ เช่น ค่าอาหาร วัสดุอุปกรณ์ ค่าเดินทาง ค่าประสานงาน เป็นต้น

(3.4) ให้คณะกรรมการป่าชุมชนหนองเย็บ เป็นผู้ดูแลกองทุน คือ

- (1) เปิดบัญชีธนาคาร ให้มีบุคคล 2 ใน 3 เป็นผู้มีสิทธิเบิกจ่าย
- (2) การใช้จ่ายทุกรายการต้องมีหลักฐานการใช้จ่าย
- (3) ให้มีการจัดทำบัญชี รับ - จ่าย ให้เป็นปัจจุบัน
- (4) ให้รายงานสถานะการเงินของกองทุน ต่อที่ประชุมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

4. หน้าที่ของชาวบ้าน

- (4.1) ชาวบ้านใน 5 หมู่บ้าน ต้องช่วยกันดูแลรักษาป่าในเขตอนุรักษ์มิให้ถูกทำลายและช่วยกันบำรุงรักษาให้เกิดความสมบูรณ์
- (4.2) ชาวบ้านทั้ง 5 หมู่บ้าน ต้องช่วยกันแนะนำ สร้างความเข้าใจให้กับบุคคลจากชุมชนอื่นที่มาใช้ประโยชน์
- (4.3) ช่วยกันสอดส่องดูแล ผู้ที่ลักลอบตัดไม้ หรือ เผาป่า โดยแจ้งให้คณะกรรมการทราบทันที
- (4.4) ช่วยกันเพาะพันธุ์กล้าไม้ในเรือนเพาะชำ เพื่อใช้ในการปลูกเสริม หรือ จำหน่าย

5. สิทธิของชาวบ้าน

- (5.1) ชาวบ้านสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนหนองเย็บในเขตอนุรักษ์ได้ตามความเหมาะสม เช่น ชุมัน เก็บผัก หาหน่อไม้ เก็บสมุนไพร หาไข่มดแดง หาปลา เลี้ยงสัตว์

6. ข้อห้ามและบทลงโทษ

- (6.1) ข้อห้ามปฏิบัติในเขตอนุรักษ์ป่าชุมชนหนองเย็บ คือ
 - (1) ห้ามใช้สารเคมี เบื่อและไฟฟ้าช็อตปลาในหนองน้ำ โดยเด็ดขาด
 - (2) ห้ามตัดไม้ทุกชนิด
 - (3) ห้ามตัดไม้เพื่อทำการเผาถ่าน โดยเด็ดขาด
 - (4) ห้ามขุดหรือขนดินเพื่อทำการซื้อขายในเขตอนุรักษ์โดยเด็ดขาด
 - (5) ห้ามเผาหรือจงใจทำลายโดยเด็ดขาด
 - (6) ห้ามถากถาง บุกเบิก เพื่อทำไร่ หรือทำการเกษตร โดยเด็ดขาด
 - (7) ห้ามทำลายป่ายทุกชนิด
 - (8) ห้ามยิงสัตว์ป่าทุกชนิด
- (6.1) บทลงโทษผู้ฝ่าฝืนข้อห้ามในเขตอนุรักษ์ป่าชุมชนหนองเย็บ มีดังนี้ คือ
 - (1) ผู้ใดใช้สารเคมีในการเบิ่ และไฟฟ้าช็อต จับได้ปรับตั้งแต่ 2,000 บาท ขึ้นไป พร้อมนำส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจ
 - (2) ผู้ใดยิงไก่อ่ป่า กระต่ายป่า สัตว์ทุกชนิด จับได้ ปรับตัวละ 200 บาท
 - (3) ผู้ใดยิงนกทุกชนิด จับได้ ปรับตัวละ 200 บาท
 - (4) ผู้ใดตัดไม้ ไส่รถเข็นปรับไม่เกิน 500 บาท ไส่รถไถปรับไม่เกิน 1,000 บาท
 - (5) ผู้ใดขุดดินหรือขนดินเพื่อทำการซื้อขาย ปรับตั้งแต่ 1,000 บาทขึ้นไป
 - (6) ผู้ใดตัดไม้เพื่อทำการซื้อขาย ปรับตั้งแต่ 500 ขึ้นไป

- (7) ผู้ใดตัดไม้เพื่อเพื่อการเผาถ่านปรับไม่เกิน 500 บาทขึ้นไป พร้อม
ยึด ไม้
- (8) ผู้ใดเผาป่าหรือจงใจทำลายปรับตั้งแต่ 1,000 บาท พร้อมนำตัวส่งเจ้า
หน้าที่ตำรวจ
- (9) ถ้าผู้ใดถากถาง นुकเบิก ปรับที่ ปรับไม่เกิน 1,500 บาท
- (10) ผู้ใดทำลายป่าทุกชนิด ปรับตั้งแต่ 1,500 บาทขึ้นไป
- (6.2) ขั้นตอนการพิจารณาโทษผู้กระทำความผิด มีดังนี้
 - (1) ลงโทษผู้กระทำความผิดตามบทลงโทษ
 - (2) ขั้นตอนการลงโทษขึ้นอยู่กับดุลพินิจของคณะกรรมการ ทั้งนี้ต้อง
คำนึงถึงจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นด้วย
 - (3) การลงโทษให้กระทำขึ้นที่บ้านของผู้ใหญ่บ้าน หรือบ้านของประธาน
กรรมการ
 - (4) ให้คณะกรรมการพิจารณาให้รางวัลนำจับแก่ชาวบ้าน ผู้แจ้งเบาะแส
การกระทำความผิดตามสมควร

ระเบียบนี้จัดทำขึ้นเพื่อความเหมาะสมกับสถานการณ์และความเห็นร่วมของคณะกรรมการ
และเสียงเกินกึ่งหนึ่งของชาวบ้านในที่ประชุม

ประกาศใช้ ณ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2549

ลงชื่อ _____

(นายวงศ์ สุจินพรัหม)

ตำแหน่ง กำนันตำบลบุฤณ

ประธานคณะกรรมการป่าชุมชนหนองเย็บ

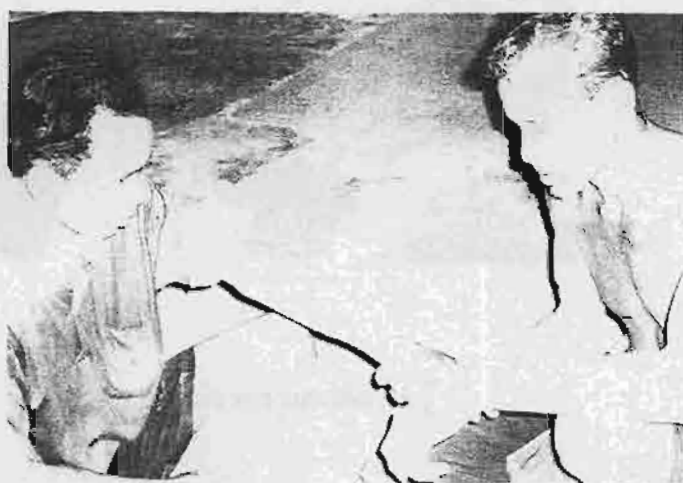
พ่อวาทน์ มานูจำ

สัมภาษณ์ตอบทเรียนองความรู้

พ่อเทียม เพชรงาม

การเผ่าจอดกระตูด

พ่อมอญ ประธานสุข

ต้นกำเนิดรวบรวมองค์ความรู้

กระบวนการการจอดกระดูก

บริกรรมคาถา ทาน้ำมันงา

การบริกรรมคาถาใส่เทียน

แม่จู้ หมายานะ

ตำรับยาฝนประจำบ้าน

จวม

แม่คำพวน พูนสกุล

สาธิตการรักษาการนวดพื้นบ้าน

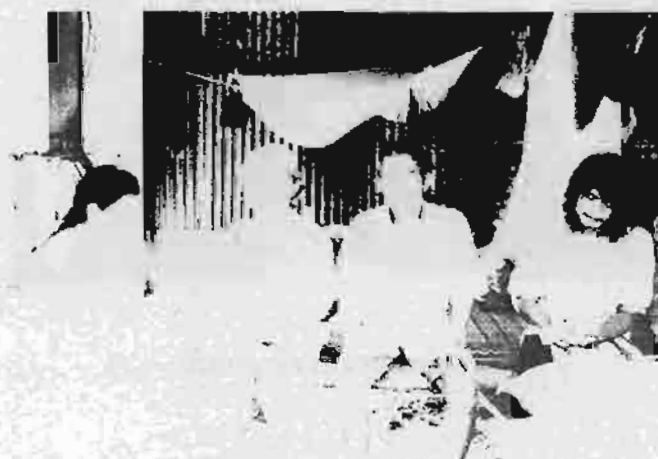
การถ่ายทอดองค์ความรู้กับบุตรสาว

พ่อเสียงยน มณฑาทอง

พ่อจำรัส จูชาจันทร์และภรรยา

สัมภาษณ์รวบรวมองค์ความรู้

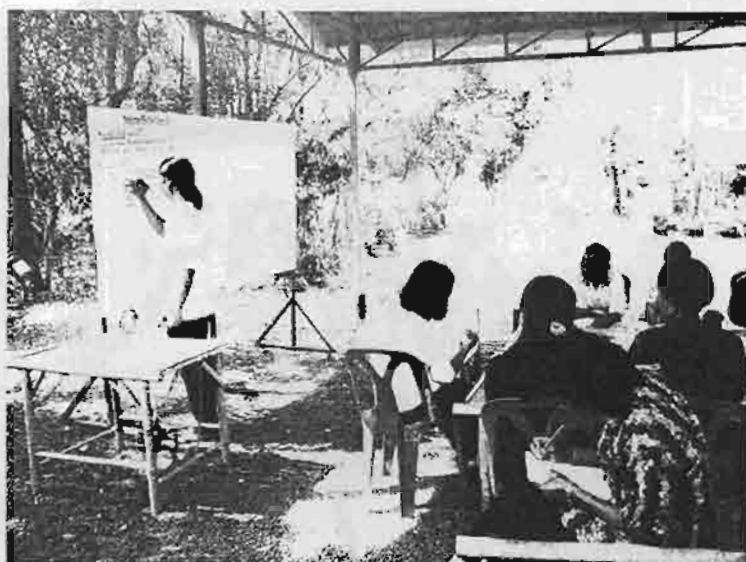
พ่อมย งามงอน

สัมภาษณ์รวบรวมองค์ความรู้

พ่อเทือก เจนชนบ

ประชุมทีมศึกษาทำความเข้าใจโครงการ

เวทีแลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำชุมชน

เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน

บรรณานุกรม

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดสุรินทร์ พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2542

ทอง บุญยศ. ศักยภาพหมอพื้นบ้านกับการสาธารณสุขมูลฐาน : กรณีศึกษาจังหวัดสุรินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2535

นภาพร มนต์ทองและคณะ. บทเรียนการพัฒนาาระบบสุขภาพองค์รวม กรณีศึกษาคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนาสุรินทร์ (ศพพ.สุรินทร์). เอกสารเย็บเล่ม.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์. วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล: กรณี เขมร ลาว ส่วยสุรินทร์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทสารมวลชนจำกัด, 2533

สาธิต ไพเราะจิตร์ และคณะ: กระบวนการเรียนรู้และจัดการความรู้ของชุมชนด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น. รายงานผลการวิจัย, 2549

ศูนย์สมุนไพรตะบิลไพร. กระบวนการเรียนรู้การดูแลสุขภาพด้านสมุนไพรและการนวดไทย. รายงานการวิจัย, 2549